

Kam to vodi?

Pred dnevi je Tanjug na primer sporočil, da se je obtok denarja v juniju povečal za 515 milijonov novih dinarjev in da je 30. junija dosegel 13 milijard 415 milijonov; menijo pa, da se je v juliju povečal še za nadaljnjih 400 milijonov dinarjev.

»Samo v prvih sedmih mesecih letos se je celotni obtok denarja — v primerjavi s stanjem ob koncu prejšnjega leta — povečal za milijardo 890 milijonov dinarjev.

Delavska enotnost —
29. VIII. 1970

Letos to ne bo dovolj

Jugoslovanski izvoz, v katerem sodeluje Slovenija približno s četrtino, pokriva komaj 35 odstotkov jugoslovanskih nakupov v Avstriji, ki so tako 2,6-krat večji od našega izvoza. Čeprav imamo doslej ta primanjkljaj pokrit v večji meri s neblagovnimi deviznimi dohodki, predvsem s prihranki naših delavcev z avstrijskimi turisti, ki jih je bilo pri nas letos več kot pol milijona, kakor tudi s storitvami v pristaniščih Reka in Koper pa to letos ne bo dovolj.

Gospodarski vestnik
28. VIII. 1970

Posamezno

Nekateri naši gospodarstveniki so hudo razjarjeni, ker smo letos uvozili 5 milijonov kilogramov fižola (četrt kilograma na prebivalca) in sprašujejo, zakaj nismo raje uvozili kar konzerv srbskega pasulja. Pa smo ga, vendar parcialno: razen fižola smo namreč uvozili tudi čebulo in svinjino, dve najvažnejši sestavini za pripravo dobrega srbskega pasulja...

DELO — 28. VIII. 1970

Premalo zobozdravnikov

Po najnovejših podatkih je danes v Jugoslaviji okoli 2500 zobozdravnikov, a vsaki od njih ima povprečno 6000 pacientov. Najhuje je na Kosovu, kjer mora eden zobozdravnik skrbeti za 19.000 prebivalcev.

Po svetovnih zdravstvenih normah lahko en zobozdravnik zdravi največ do 3000 prebivalcev.

Borba — 30. VIII. 1970

Kje ugaja Nemcem

Na vprašanje »V katero deželo radi potujete«, je 5,3 odstotka anketiranih Nemcev (anketa Združenja nemških hotelirjev ZR Nemčije) odgovorilo »v Jugoslavijo«, 2,9 odstotka je odgovorilo na drugo vprašanje, da je naša država tista, v katero nečje potovati. Sicer pa Nemci najraje potujejo po Nemčiji — 30,6 odstotka anketiranih, nato v Avstrijo — 21,2 odstotka, v Italijo — 12,9 odstotka, Španijo — 7,6 odstotka, nato Jugoslavijo itd. V vzhodnoevropske dežele bi rado potovalo le 1,8 odstotka anketiranih. Preseneča pa podatek, da je Italija dežela, katere obisk odklanja 18,2 odstotka anketiranih, 5,3 odstotka potovanja v Španijo, 11,2 odstotka v vzhodnoevropske dežele itd.

Ekonomska politika
— 31. VIII. 1970

Pomanjkanje strokovnjakov

Največji jugoslovanski kombinat svinca in cinka v Treptu potrebuje še 900 strokovnjakov, na 2700 delovnih mestih pa so ljudje brez ustreznih strokovnih kvalifikacij.

Generalni direktor podjetja Božo Radunović je dejal, da so lahko vsi študenti Kosova, ki študirajo rudarstvo, metalurgijo in tehnologijo, štipendiranci kombinata in da jih čakajo višji dohodki kot drugje. Napovedal je tudi obsežne ukrepe, ki bodo zmanjšali sedanjo inflacijo in osip strokovnjakov iz Kosova.

Tovariš
1. X. 1970

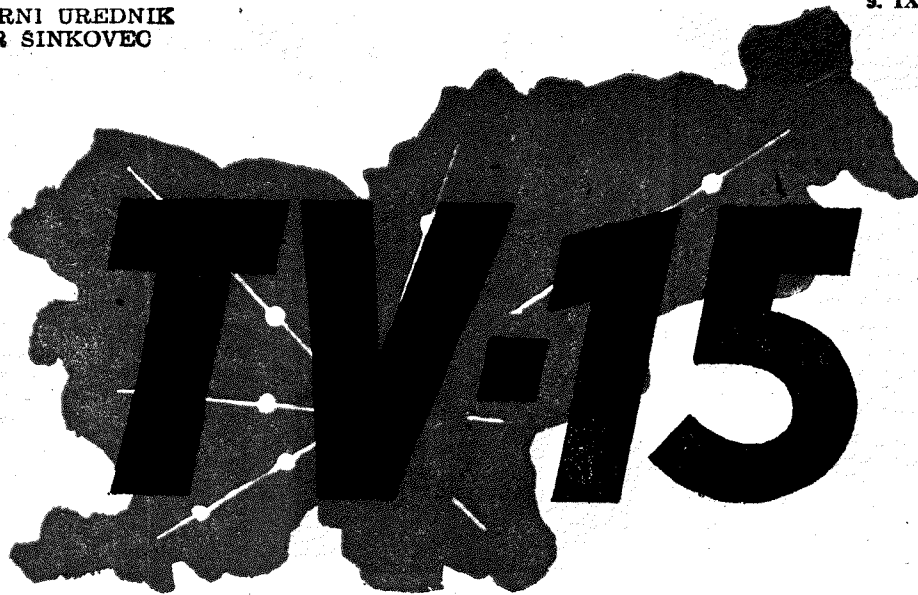
»Pošten« direktor

V Osijeku so v Zavodu za komunalno dejavnost pokradli 480.000 din. V stanovanju direktorja gospodarsko-računskega sektorja zavoda Dana Bauma so našli del pokradenega denarja, direktorja, pa zaprli. Po izjavi preiskovalnega sodnika je Baum nekatere čke sam podpisoval in denar tudi sam dvigal iz banke. Včasih pa je čke samo podpisoval, a denar so dvigali drugi in ga oddajali njemu.

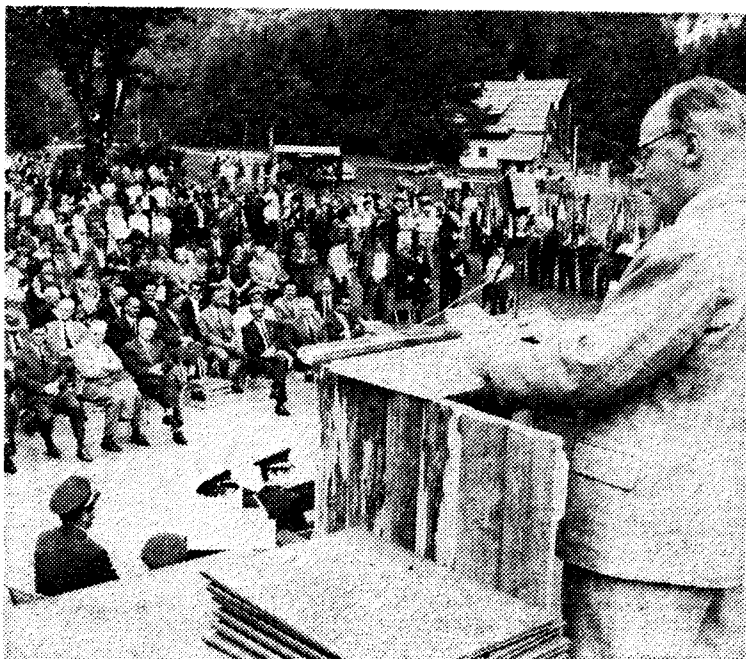
Vjesnik —
2. IX. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIĆ
ODGOVORNI UREDNIK
ORTOMIR SINKOVEC

LETO VIII,
STEV. 37
9. IX. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Marjan Breclj govori na zborovanju v Bohinju

Prisrčno slavlje v Bohinju

V tem letnem času je v Bohinju glavna turistična sezona že pri koncu. Toda kljub temu je letos še dosti tujcev, ki jim ni dosti mar za kopanje in si bolj želijo miru.

Bohinjski praznik, katerega nosilci so nekdanji gorenjski aktivisti ter borci Jeseniško-bohinjskega odreda, se je začel že v soboto. Tako goste, še bolj pa prireditelje je ves čas skrbelo vreme. Bohinj je znan po svojem dežju, ki se vsuže tudi julija ali avgusta ko je vreme najlepše tako kot strela z jasnega. Tudi zdaj bi utegnili deževje prekrizati račune in pognati vse udeležence zborovanja pod strehe. Toda prireditelji in še bolj gostje so imeli srečo, dežja ni bilo. Le ob koncu prireditve, ko so se že razhajali, jih je malo poškrbilo, bolj zato da bi jih opomnil, kako ima dež v Bohinju še vedno mlade kot pa zato da bi jih zmočil.

Po vaseh so se lepo pripravili za praznik. Zborovalce so pozdravljali mladi po vseh vaseh že tja od Nomenja dalje. Vasi so bile urejene in odete v svečano obleko z zastav in cvetja.

Med najbolj uspele točke celotne proslave, katere težišče je bilo bolj v soboto zvečer kot v nedeljo dopoldne, lahko štejemo ponazoritev napada na Zgornjo dolino. 4. aprila 1945 je odred preprečil Nemcem, da bi požigali vasi ter jih pognal v beg.

Tudi zdaj je nastopil Jeseniško-bohinjski odred, toda močno pomlajen. Teritorialna enota, ki nosi ime odreda, je branila napadalcem prehod čez most pri sv. Janezu. Vajo so si z zanimanjem ogle-

dati tudi številni tujci, ki so bili v Bohinju.

Sledil je miting »pod Skalco«. Odredni harmonikar Cene je nategoval svoj meh tako kot nekoč. Spet si je miting ogledal marsikateri tujec in se tako seznanil s preteklostjo našega ljudstva, pa tudi z zgodovino turističnega kraja, kakršen je Bohinj.

V nedeljo zjutraj je bil zbor Jeseniško-bohinjskega odreda. Že v soboto so posameznikom delili knjigo »Jesenisko-bohinjski odred«, v nedeljo pa so z delitvijo nadaljevali. Borcev je bilo kakih 350. Nato je bilo slavnostno zborovanje, ki je imelo uradni naslov »II. srečanje gorenjskih aktivistov«. Cenijo, da se ga je udeležilo okoli 3000 ljudi, borcev, aktivistov in svojcev. Govoril je dr. Marjan Breclj, podpredsednik zvezne skupščine. V svojem govoru je omenil prispevek gorenjskih aktivistov k osvoboditvi, saj so ti ljudje vztrajali pod hudim nasiljem in skrbeli za svojo vojsko. Redkeje je bila enotnost ljudstva tako trdna kot v zahodnem delu Gorenjske.

Kot gostje so se zborovanja udeležili mnogi vidni borci in politični delavci. Naj spet omenimo samo nekatere: Janez Vipotnik, Vinko Hafner, Sergej Kraigher, Miha Marinko, Franc Leskošek, Luka, Franc Popit, Bogdan Osolnik.

Po pogovoru je Bogdan Osolnik kot član oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko sprejel domicilno listino za komite in pokrajinski odbor OF. Andrej Stegnar pa se je zahvalil v imenu gorenjskega aktivistov.

Praznovanje v olepšani Metliki

Že v soboto popoldne so se začeli v Metliki zbirati nekdanji borci in aktivisti. Razumljivo je, da jih je bilo največ iz 15. brigade, ki je bila ustanovljena blizu Metlike in ki so jo nekaj časa tudi imenovali »Metliška«, oziroma »Belokranjska«.

Prišli so od blizu in daleč, željni snidenja s starimi znanci, soborci. Kot je navada, so bili drug drugega veseli, ni manjkalo objemov in poljubovanja, pa tudi solza. Posebno še, ko so ugotovili, da nas je od zadnjega srečanja spet nekaj manj.

Metlika pa je svoje goste pozdravila kot nališana nevesta. Kje je že tista Metlika, kjer so bile poleti hiše bele od cestnega prahu, ob naliivu pa se ti je sredi mesta vdiral do gležnjev? Kje je tista Metlika, kjer je bilo sredi mesta nekaj nesnažnih gostiln in skromnih trgovinic?

Zdaj lahko rečemo, da je Metlika čisto mesto, odeto v zelenje. Za praznik so se zelenju pridružile še zastave. Asfaltni trak, ki jo je povezal z Novim mestom in Črnomljem, je temeljito zasukal vse stare pojme in tudi življenje ter ustaljene navade. Zdaj so metliške trgovine naravnost razkošne, tudi gostilne ne zaostajajo za njimi. Mestece je dobilo nekaj novih, po vojni se je razmahnila industrija, začeli so razvijati turizem in vse kaže da bo nekaj iz tega.

Že v soboto popoldne je imel pripravljani odbor za proslavo zadnji sestanek, na katerem so ugotovili, da so s pripravami pri kraju. Kasneje se je izkazalo, da je to res, saj je proslava potekala v lepem redu. Zatem so v Belokranjskem muzeju odprli razstavo fotografij in dokumentov o 15. brigadi. Sledila je slavnostna akademija, kjer so podelili priznanja športnim društvom in posameznikom, zmagovalcem na tekmovanjih ter šolarjem za najboljše spise o 15. brigadi. Glavna točka pa je bila pantomina, v kateri so ponazorili dve pokolenji in njihove ideale. Eno partizansko, ki je vedelo, zakaj gre v boj in nekaj tudi z žrtvami doseglo ter ono drugo, vsega presito, ki samo ne ve kaj hoče.

Zvečer je bilo na Veselici kresovanje. Gostišča so delala pozno v noč, še vedno so prihajali gostje. Nekdanji brigadni harmonikar Janko Hudorovac je neutrudno raztegoval svoj meh, izpod njegovih prstov so vrele pesmi, ki so nekdanj navduševale borce.

Zjutraj so se borci zbrali na Pungartu ter za pionirskim odredom in zastavami odkorakali na trg pred spomenik padlih, kjer so vsa večja zborovanja. Janko je spet ponosno stopal pred kolono in igral priljubljene pesmi tako kot nekoč.

Potem je spregovoril prvi komisar 15. brigade tovariš Niko Šilih. Sledili so govori zastopnika

brigadnega odbora Vinka Kepica, predsednika ZZB NOV Metlika, predsednika občinske skupščine ter podpredsednika občine Ronid iz Italije, ki je vodil delegacijo nekdanjih italijanskih partizanov. Predsednik občinske skupščine Metlika tovariš Zele je pripel na brigadno zastavo spominski trak. Od tam so borci krenili skozi mesto na zabavišni prostor. Kot je v Metliki navada, so se tam kadili številni ognji, na katerih so pekli prašičke in jagenjčke. Borci so prešli nakazila za hrano in pičajo. Borove »Previharimo viharje« in »15. brigado« s posvetilom, potem pa so sedli v senco in spet so se začeli pogovori o tem kar je bilo in kako je zdaj. To pot se jih zbralo blizu 1000.

Med mnogimi gosti, katerih naštevane bi zavzelo preveč prostora naj omenimo samo Viktorja Avblja-Rudija ter Ivana Lokovska-Jana.

Priprave na posvetovanje organizacij borcev Evrope

V času trinajste generalne skupščine FMAC, ki je bila na Dunaju od 31. avgusta do 5. septembra, se je sestal tudi sekretariat nacionalnih borčevskih organizacij Evrope. Ta sekretariat so ustanovili na nedavnem posvetovanju organizacij borcev v Beogradu. V njem so zastopniki Poljske (ZB-OWID) ZR Nemčije (REICHSBUND) in Jugoslavije (ZZB NOV). To telo nadaljuje s pripravljanjem predvidenega evropskega posvetovanja bivših borcev, ki se ga bo udeležilo 60 nacionalnih organizacij iz 20 evropskih držav. Posvetovanje bo konec oktobra v Beogradu.

DELO

CASOPISNO IN GRAFICNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarje-
va—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«.

Dogodki tedna

● Na proslavi 25-letnice OZN v New Yorku, ki bo od 14. do 24. oktobra, so doslej voditelji 44 držav in vlad potrdili, da bodo govorili na zasedanju generalne skupščine. Kar zadeva predstavnike štirih velikih sil, je doslej samo britanski premier Heath uradno potrdil, da bo govoril, medtem ko so druge tri sile rezervirale čas na seznamu govornikov.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel na Brionih državnega sekretarja za zunanje zadeve Mirka Tepavca pred njegovim odhodom na sestanek ministrov zunanjih zadev neuvrščenih držav, ki se je začel 6. septembra letos v Lusaki. Tepavac je tudi član jugoslovanske delegacije, ki se bo od 8. do 10. septembra pod vodstvom predsednika Tita udeležila tretje konference voditeljev neuvrščenih držav v Lusaki. V pospešeni dejavnosti pred začetkom tretje konference voditeljev neuvrščenih držav so bili zadnje dni v Lusaki pogostejši tudi politični posveti med člani nekaterih delegacij, ki se bodo udeležile konference. Domenili se bodo o skupni dejavnosti v boju za mir, neodvisnost in demokracijo v mednarodnih odnosih ter o problemih gospodarskega razvoja.

● Pred zaključkom konference Organizacije afriške enotnosti v Adis Abebi so ratificirali tudi resolucijo, ki so jo sestavili zunanji ministri in v kateri se obsojajo zahodne države, ki dobavljajo, ali ki nameravajo dobavljati, orožje Južni Afriki. Resolucija predvideva, da bodo predstavniki afriških držav napisali skupno pismo vsem predsednikom prizadetih zahodnih držav, v katerem jih bodo pozvali, da prenehajo z dobavami. V resoluciji izrecno obdolžujejo Veliko Britanijo, Francijo in Zahodno Nemčijo, medtem ko se ostale zahodne države obtožujejo na splošno in se izrecno kritizira NATO, zaradi stališč do Južne Afrike, Rodezije in portugalskega ozemlja. Med sklepi afriškega vrha v Adis Abebi je tudi delegacija afriških držav, ki jo bo vodil zambijski predsednik Kenneth Kaunda. Obiskala bo nekatere zahodne države, da bi jih seznanila s stališčem Afrike do kolonialnih problemov na jugu celine. S predsednikom Kaundo bodo sli zunanji ministri Malija, Kenije, Alžirije in Kameruna.

● Zambijski minister za zunanje zadeve je energično demantiral, da bi imela Zambija kakršnekoli stike z Južnoafriško republiko. Omenil je tudi izjave šefa južnoafriške diplomacije Hilgarda Mullerja, ki jo je pred dnevi objavil britanski tisk, da ima »Južnoafriška republika stike z Zambijo« in da je bil neki zambijski minister v Južni Afriki in se zadržal v hotelu, ki je namenjen samo »belcem«.

● V Jugoslaviji se je mudila delegacija zahodnonemške socialnodemokratske stranke, ki jo je vodil namestnik šefa stranke in predsednik parlamentarne skupine SPD Herbert Wehner. Delegacija se je med drugim mudila tudi v Sloveniji in jo je v gradu Strmol pri Trzinu sprejel član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Edvard Kardelj. V pogovorih so obravnavali osnovne probleme samoupravljanja. Gostje so se zelo zanimali za naš družbenoekonomski sistem ter spraševali, kako se v samoupravnem socialističnem sistemu usmerja gospodarski in družbeni razvoj, kakšna je pri tem vloga družbenopolitičnih organizacij, zlasti ZK in SZDL. Z obeh strani so močno poudarjali željo in pripravljenost za poglobljanje sodelovanja med socialdemokratsko stranko ZRN ter ZK in SZDL.

● Jugoslavijo je obiskal tudi predsednik Konga (Kinsasa) Mobutu. O tem obisku so zapisali ljubljanski študenti v pismu, ki ga je mednarodni odbor skupnosti študentov ljubljanskih visokošolskih zavodov poslal državnemu sekretariatu za zunanje zadeve, da je neprijetna zmotna jugoslovanske diplomacije. Pravi, da je od tragičnih dogodkov v Kongu, ko je izgubil življenje tedanji predsednik Patrice Lumumba, preteklo sicer že precej časa, »toda zdi se nam, da kljub odmaknjenosti tedanje politične krize v Kongu ni mogoče ločiti od sedanjih oblastnikov«. Študenti namreč ne verjamejo, da lahko človek, ki so ga še pred devetimi leti v Jugoslaviji označevali kot »uzurpatorja, plačanca in eksponenta belgijskih kolonialistov«, danes predstavlja demokratičnejši Kongo, kot je bil tisti, proti kateremu smo tako ogorčeno protestirali leta 1961. Študenti pričakujejo, da jih bodo obvestili, kakšni nagibi so vodili predsednika republike in sekretariata za zunanje zadeve, da sta povabila generala Mobutuja na uradni obisk.

● Te dni praznuje DR Vietnam petindvajsetletnico svojega obstoja in prav toliko let je, ko je legendarni vietnamski voditelj Ho Si Minh izrekel v Hanoju zgodovinske besede: »Vietnam je svobodna, neodvisna in nedeljena republika.« Ob tej priložnosti sta predsednik Tito in predsednik ZIS Mitja Ribičič poslala čestitki predsedniku republike Ton Duc Tangu in predsedniku vlade Fam Van Dongu.

● V Parizu so se znova začeli četverni pogovori o Vietnamu. Navzoč je bil tudi voditelj delegacije DR Vietnam Xuan Thuy, ki je bil štiri mesece odsoten. Izjavil je, da je »pripravljen poslušati novega voditelja ameriške delegacije, če bo povedal kaj novega.«

● Predsednik kamboškega režima v Phnom Penhu general Lon Nol se je v posebni poslanici obrnil na predsednike vseh držav, zahtevajoč, da ga podpro v »obrambi neodvisnosti Kambožev«. Pravi, da njegova vlada pripravlja »zakonite spremembe« državne ureditve, kar so opazovalci razumeli kot namero, da razglasi republiko.

● ZDA so uradno sprejele izraelske obtožbe o tako imenovani egiptovski kršitvi ustavitve ognja. Gre za znane izraelske trditve, da je ZAR s pomočjo Sovjetske zveze baje postavila nova oporišča za izstreljevanje raket na področju Sueškega prekopa. Ameriška vlada je izjavila dokaze, da je Egipt prekršil sporazum o prekinitvi ognja. ZDA bodo to stvar preučile z Egiptom in SZ, ne bodo pa dovolile, da bi ogrozili izraelsko varnost. — Generalni sekretar OZN U Thant je po vrnitvi iz Adis Abebe izjavil, da se zmeraj upa v politično rešitev krize na Srednjem vzhodu. Povedal je, da je med turnejo po Evropi vseh povsod naletel na zaskrbljenost zaradi krize, podrobneje o tem pa ni hotel govoriti.

● Egiptovska vlada je zavrnila ameriške obtožbe o kršitvi prekinitve ognja s strani ZAR. Kairo meni, da ZDA nadaljujejo s politiko naklonjenosti do Izraela.

● Jordanski kralj Husein je izjavil, da je vladi dal vsa pooblastila, da z vsjo odgovornostjo vzpostavi red in mir v državi in se v zvezi s tem loti potrebnih ukrepov. Dodal je, da zaupa v vlado in armadno vodstvo. — Palestinski komandosi ne bodo stopili v stik z jordansko vlado vse dotlej, dokler bodo kraljevske čete imele pod nadzorstvom ceste, ki vodijo v Amman, so sporočili predstavniki »El Fataha«.

Miha Marinko 70-letnik

Krivični bi bili do zgodovine in do ljudi, če bi pozabili na ljudi, ki so zaradi bremena let nehali delati v naših najvišjih vodstvih, potem ko so v njih dolga leta nosili najtežja bremena.

Eden izmed takih je tudi tovariš Miha Marinko, ki te dni praznuje sedemdesetletnico svojega življenja.

V razdobju, ki ga bo še dolgo zgodovina opisovala kot eno najbolj razgibanih in odločilnih, ko se je naš mali narod začel zavedati samega sebe, je stekla v eni izmed mnogih revnih slovenskih družin zibelka tudi malemu Mihcu. Današnji mladi rod komaj še verjame, v kakšnih razmerah je takrat

živel pretežni del Slovencev. Tudi Miha je šele trinajst let star moral delati v zagorski steklarni, da je lahko prispeval k vzdrževanju družine.

Bister fant pa je rasel in spoznaval svet. Začutil je krivico družbenega reda, ki se je še posebno kazala v odnosu do rudarjev. Življenjska pot ga je vodila vedno bliže vrhovom našega revolucionarnega gibanja. Partija ga je poslala na šolanje v SZ, ko se je vrnil, je bil član CK KPJ. Bil je tudi eden izmed delegatov in organizatorjev ustanovnega kongresa KP Slovenije. Kot tak je tudi leta 1941 odigral odločilno vlogo. Postal je prvi sekretar slovenskih partizanov. Konec 1941 so ga zaradi izdajstva v Ljubljani aretirali. Prestal je hudo trpljenje po italijanskih in nemških zaporih, nazadnje pa so ga obsodili na 30 let zapor ter ga poslali v Italijo. Konec 1943 je osvobodilnemu gibanju uspelo, da

so ga izpustili, vrnil se je v Slovenijo in nadaljeval s političnim delom v vodstvu gibanja.

Po vojni je s tem delom nadaljeval, vrsto let je bil v najbojsem vodstvu KPS in ZKS, poleg tega pa tudi predsednik skupščine, predsednik izvršnega sveta itd.

Za Miho Marinko in nekatere druge revolucionarje bomo nekoč lahko s ponosom zapisali, da so se iz preprostih delavcev razvili v vrhunske državnike in politike ter tam po svojih močeh skrbeli za napredek ljudstva, katerega pripadniki so bili.

Potem ko je tovariš Miha Marinko odložil breme vodstva, ter preč po dolgih letih našel čase zase, se je lotil pisanja svojih spominov, ki jih bomo kmalu brali in ki nam bodo pojasnili marsikaj, kar do danes še nismo vedeli.

Tovarišu Mihi želimo še veliko zdravja in let!

Obvestilo prijavljenim za izlet na Vis!

Poveljstvo naše mornarice iz Splita nas je obvestilo, da zaradi nekaterih novih ukrepov v enotah JLA, nam ne more brezplačno zagotoviti prevoza po morju iz Kopra do Visa in nazaj.

V zvezi z gornjim sporočilom obveščamo vse prijavljene za izlet na Vis, da predvideni letošnji obisk otoka Visa o d p a d e.

ODBOR II. PREKOMORSKE BRIGADE

Z ZBOROVANJA V MOSTECU

Se še spominjate?

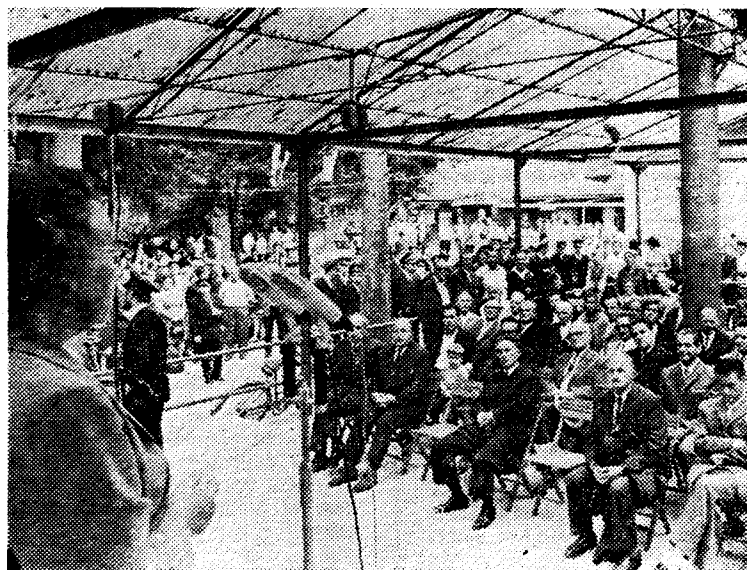
»Med mnogimi drugimi proslavami in srečanju pripadnikov vojaških enot in aktivistov narodnoosvobodilnega boja ob petindvajsetletnici osvoboditve širom po Sloveniji, ima to naše snidenje posebno mesto.« je na srečanju bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev ljubljanskega območja minulo nedeljo v Mostecu dejala članica sveta federacije Lidija Sentjunc. Več kot tisoč se jih je zbralo, da bi obudili spomine na dni, ki so jih preživljali v Gonarsu, Sachsenhausnu, Mautausnu, Bergen-Belsnu, Dachauu, Natzweilerju, Rabu, Flossenbürgu, Buchenwaldu, Ravensbrücku, Auschwitzu — in z željo, da bi se kaj takega nikoli več ne ponovilo.

Udeležence srečanja sta v imenu organizatorja in v imenu ljubljanskih občin pozdravila Lojze Bukovec in predsednik občinske skupščine Ljubljana-Siška Danilo Sbrizaj, v kulturnem programu pa so sodelovali: godba na pihala iz Litostroja, Koroški akademski orkester in člana Mestnega gledališča ljubljanskega Vladoša Simčič in Janez Vrhunc.

»Tisti, ki so v neposrednem stiku z okupatorjem najbolj občutili težo njegovega nasilja, lahko upravičeno dvignejo svoj glas proti vsem oblikam tiranije, ki po več kot petindvajsetih letih še ni izginila s sveta.« je v uvodnih besedah slavnostnega govora dejala članica sveta federacije Lidija Sentjunc.

Ko je poudarila pomen bližnjosti in jubilejnega zasedanja Združenih narodov, je nadaljevala: »Današnje zborovanje je močna podpora našim predstavnikom na teh zgodovinskih mednarodnih zasedanjih, ki bodo skupaj s predstavniki drugih miroljubnih narodov zahtevali, da se slednjič dosledno in povsod spoštujejo misli, ki jih je sprejela listina Združenih narodov...«

Pred našim pokolenjem, čeprav že v veliki meri zapuša vrste aktivnih proizvajalcev in ustvarjalcev, stoji še vedno pomembne naloge, je dalje dejala Lidija Sentjunc. Eno izmed letih, oživljanje tradicij narodnoosvobodilnega boja, je poudarila z besedami: »Le z živim prikazovanjem dela in duha našega NOB, ki je za doseg ciljev povezoval stare in mlade, bomo lahko

mladim približati ta zgodovinska dogajanja in le tako jih bodo znali ceniti v vsej njihovi pestrosti in resničnosti; le tako bodo tudi v današnjem delu in aktivnosti za razvijanje samoupravnih odnosov lahko videli svojo odgovornost v nadaljevanju graditve socialističnih samoupravnih odnosov in s tem tudi zgodovinsko vlogo svoje generacije!«

Dalje je pozvala vse člane borbovskih organizacij, naj s svojimi spomini pomagajo pri pisanju zgodovinskih publikacij, v katerih bo zbrano gradivo iz dni naše težke, toda slavne preteklosti. »Važno je, da zapustimo čim bolj popolno in dokumentirano napisano sliko naše borbe, ne samo za zgodovino, ampak tudi kot izkušnje za današnje potrebe in za organizacijo splošne ljudske obrambe. Vem, da je na tem področju — prav v okviru komisije bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev pri republiškem odboru ZRB NOV Slovenije — že mnogo storjenega. Ne zdi pa se mi odveč opozoriti, da je potrebno okrog uredništva za izdajo monografij o posameznih zaporih in taboriščih zbrati najširši krog prizadetih, ki lahko s svojimi pripombami izpopolnijo že pripravljene rokopise in da je zato potrebna večja družbena pomoč in

še posebej podpora sklada za pospeševanje kulturnih dejavnosti in založništva.«

Nato se je Lidija Sentjunc v svojem govoru zahvalila aktivistkam in aktivistom Ljudske pomoči oziroma Slovenske narodne pomoči, ki so mnogo pripomogli k temu, da je bilo življenje v zaporih in taboriščih lažje in organizirano in da so poleg paketov prihajale v te kraje smrti tudi vesti o življenju ter s tem tudi volja do življenja in vera v zmago.

»Ob koncu bi želela povedati le še to, da je naša revolucija proces in da za revolucionarje ni počitka, ker stremimo k vedno boljšemu in ker nam je jasno, da od vseh nas — tako kot v času narodnoosvobodilnega boja — zavisijo, kako in koliko prej bomo uresničili naše cilje — samoupravno socialistično družbo in mir v svetu.« je sklenila tovarišica Lidija Sentjunc.

Srečanje bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev ljubljanskega območja v Mostecu je izzvenelo v tovariškem pomenkovanju. »Med vojno nas je bilo več kot deset tisoč in le malo nas je ostalo...«, je bilo slišati od vseh.

Da, čas hiti, in kar je ostalo spominov, bi res ne smeli ostati neizpovedani!

M. S.

Besede naših dopisnikov

BLEJSKA DOBRAVA

Počastitev krajevnega praznika

Krajevni praznik Blejske Dobra-ve sicer praznujejo na dan 28. avgusta, vendar so ga letos — v sporazumu z vsemi krajevnimi organizacijami — prenesli na nedeljo, 30. avgusta. Praznik je posvečen eni prvih partizanskih akcij leta 1941, ko so minirali električni daljnovod in s tem prekinili delo v železnici na dvanajst dni. Tega dne se Dobravci spominjajo tudi prvega talca Jožeta Pikona, ki je bil ustreljen v Gorjah.

Udeležba na proslavi zaradi slabega vremena ni bilo polnoštevilna, kot je to bilo prejšnjega leta. Program se je odvijal pred lepo okrašenim spomenikom, padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, ki stoji pred osnovno šolo. Tovariši Ludvik Ambrožič je orisal razvoj Blejske Dobra-ve iz predvojne dobe in časa, ko je bila Dobrava močna postojanka narodnoosvobodilnega gibanja. Iz njegovega govora lahko povzamemo, da so se Dobravci že v začetku okupacije opredelili za boj proti okupatorju. Na poziv KP so začeli takoj zbirati orožje, vojaški material ter obleko in hrano za partizane. Pod vodstvom Stanka Kersnika so začeli ustanavljati trojke in petorke OF, dalje je bila ustanovljena mladinska organizacija ter AFŽ, in to vse z namenom, da pritegnejo k sodelovanju čim večje število prebivalcev. Kraj je dal več kot 130 borcev in aktivistov, okoli 80 ljudi je bilo v zaporih, koncentracijskih taboriščih in izseljeništvu, 36 pa jih je žrtvovalo življenje za svobodo. »Prebivalci Blejske Dobra-ve so lahko ponosni na med vojno prehojeno pot,« je dejal prvoborec Stanko Kersnik.

SREČKO ŠORLI

DOBROVLJE

Odkrili bodo spominsko obeležje

Dne 12. septembra letos ob 15. uri bodo na Tovstem vrhu na Dobrovljah odkrili spominsko obeležje.

STALNI ODBOR X. SNOUB »LJUBLJANSKE« BO V POČASTITEV PETINDVAJSETLETNICE OSVOBODITVE LJUBLJANE IN SEDEMINDVAJSETE OBLETNICE USTANOVITVE BRIGADE ORGANIZIRAL V SOBOTO IN NEDELJO (12. in 13. SEPTEMBRA 1970) DVODNEVNI OBISK GORSKEGA KOTARJA. OBISK JE NAMEDNEN SREČANJU BORCEV Z LJUDSTVOM IN BORCI KRAJEV, KJER SO SE MED VOJNO BORILI BIVSI PRIPADNIKI LJUBLJANSKE BRIGADE.

V SODELOVANJU Z BIVŠIMI GORANSKIMI BORCI BO PRVI DAN OBISKA ORGANIZIRAN MITING V FUŽINAH, DRUGI DAN PA PIKNIK V BENKOVCU. PODROBNEJŠE INFORMACIJE DAJE TAJNICA ODBORA (TELEFON: 61-255)

je. Tam je Savinjski bataljon II. grupe odredov imel z Nemci 7. novembra 1942 hud boj, v katerem je po nemških poročilih padlo sedemnajst partizanov, ujeli pa so jih sedem. Mrtve in ujetе so dan kasneje skupaj z nekaterimi drugimi borci II. grupe in drugimi partizani razstavili v Celju.

Spominsko obeležje bo odkril narodni heroj generalpodpolkovnik Peter Stante-Skala. Odbor II. grupe pa je za to priložnost izdelal knjižico »Zadnji boj Savinjskega bataljona«, ki jo je napisal zgodovinar Lojze Požun. Proslava je v sklopu prireditev ob občinskem prazniku moziške občine.

Udeleženci proslave se bodo lahko k spomeniku pripeljali po lepi cesti, ki pelje od Kokarja ob Dretih. Parkiranje bodo urejali pristojni organi.

VELENJE

Plemenita akcija

Rudnik lignita iz Velenja je za dvajseto obletnico delavskega samoupravljanja ter v počastitev

dneva rudarjev in dneva borca sklenil obiskati in obdariti vse partizanske družine v občini. Akcijo je prevzel in izvedel sindikat, borci podjetja pa so družine obiskali. Bili so v vseh hribovskih vaseh, kjer so našli zatočišča prvi partizani v Saleški dolini. Rudnik je v ta namen daroval več kot 2.000 dinarjev, ki so jih porabili za nakup 210 paketov s praktičnimi darili. Nekdanji borci so bili obiska in nenadejane pozornosti zelo veseli in utrnili se je marsikatera solza hvaležnosti. »Se so torej ljudje, ki se nas spominjajo...«, so bile besede, s katerimi so se zahvaljevali darovalcem. Mnogi izmed njih žive v zelo skromnih razmerah. Naloga borčevskih organizacij bi bila, da vsaj v najnujnejših primerih poskrbe za izdatnejšo pomoč, vsaj za otroke in stare ljudi v oddaljenih hribovskih vasi. Za res človekoljubno dejanje gre rudniku lignita iz Velenja pohvala in bilo bi prav, če bi akcijo tega kolektiva posnemala tudi druga podjetja.

VINKO MEDVED

Jubilej Avgusta Anderluha

Te dni je proslavljal 60-letnico svojega plodnega življenja vsestranski družbeni delavec, priljubljeni bivši šmarški župan Gustav Anderluh v svojem domu pod Rokom v Šmarju pri Jelšah. Njegov jubilej je proslavil ves šmarški okraj in vsa Slovenija, ki pozna jubilara še iz partizanskih časov. Že leta 1942 so mu Nemci ustrelili mater, sestro in svaka, ki so organizirano sodelovali v OF. Od vse družine je ostal živ samo on. Bil je v raznih partizanskih enotah, največ pa v Beli krajini, kjer je sodeloval tudi v partizanskem gledališču. Kot zobozdravstvenega strokovnjaka so ga v partizanih imenovali za vodjo zobnega laboratorija SO Glavnega štaba NOV in POS.

Po osvoboditvi je v Šmarju, kamor se je vrnil, zastavil vse svoje sile in sposobnosti pri obnovi in izgradnji. Bil je resnično neumoren in vsestranski družbeni delavec, funkcionar na mnogih odgovornih mestih. Enajst let je vodil šmarško občino v času, ki je zahteval trdnega in zavednega borca za socializem. Bil je tudi odbornik okrajnih odborov Poljčane in Celje, dolgoletni predsednik Zveze borcev, predsednik občinske SZDL ter predsednik Združenja rezervnih oficirjev. Skrbel je tudi za strokovno usposabljanje rezervnega starejšinskega kadra, za izvenarmadno predvojaško vzgojo. Ustanovil je lovsko družino Šmarje, katere starešina

je še danes. Vsestransko se je udeleževal tudi na kulturno-prosvetnem polju kot režiser, igralec, organizator ter predsednik KUD Šmarje pri Jelšah. Poleg vsega je še matičar, ki skrbi za sklepanje zakonskih zvez že trindvajset let. Kot zobozdravstveni delavec pa še danes vestno opravlja službo v zdravstvenem domu v Šmarju pri Jelšah.

Kot partizan in rezervni oficir je prejel več odlikovanj: medaljo za hrabrost, medaljo za vojne vrline, orden zasluge za narod, orden za vojne zasluge s srebrnimi meči in mnoga druga priznanja.

Jubilant je kot vsestranski in plodovit družbeni delavec, vsakakor izreden primer v republiškem merilu in zasluži za svoje delo veliko priznanje.

Kakršen je bil v partizanih, tak je še danes, ko praznuje svoj lepi jubilej: preprost, iskren, nesebičen, pripravljen odpreti sočloveku svoje srce in mu pomagati. Naj ostane tak še mnogo, mnogo let. Za svoje resnično veliko družbeno delo, ki ga je opravil za dobrobit nas vseh, pa mu iskreno stiskamo roko in mu izrekamo priznanje vsi partizanski tovariši!

DUSAN MEVLJA

ZAVOD BOREC

obveščaja cenjene bralce, da so izšle nove knjige:

TRDNJAVA BREST

epopeja o junaških branilcih trdnjave na sovjet-sko-poljski meji, ki se je leta 1941 upirala še tedne in tedne potem, ko so Nemci prodrli že daleč na sovjetsko ozemlje. Avtor nam odkriva pretresljive človeške drame borcev, ki so branili svojo domovino, zanjo umrli ali pa prestali strahote nemškega vojnega ujetništva po vojni pa so za časa stalinizma nekatere od njih razglasili celo za izdajalce.

Vezava celo platno, cena 62.00 din

KITAJSKA

Avtor, ki je pred drugo svetovno vojno in po njej večkrat obiskal Kitajsko, pripoveduje o svojih doživetjih in vtisih iz te velike dežele, ki je bila za zahod vedno uganka. Piše o vsem, kar je nova Kitajska dosegla po revoluciji, ne obide niti dediščine prejšnjega režima niti političnega in zasebnega življenja tega velikega človeškega mravljišča. Vezava v celo platno, cena 67.00 din

Na razpolago so še nedavno izšle knjige:

DVOBOJ VOHUNOV

boj številnih diverzantov in obveščevalcev, ki so si prizadevali speljati Hitlerjevece na krivo sled o tem, kje in kako naj bi prišlo do invazije v Normandijo.

Vezava celo platno, cena 64.00 din

POKOL V NOVEM SADU

pričevanje o dogodkih, ki so pretresli Novi Sad v začetku leta 1942.

vezava celo platno, cena 42.00 din

POŽGANE SLOVENSKE VASI

vrsta reportaž o slovenskih vaseh, ki so bile požgane med zadnjo vojno.

Vezava celo platno, cena 55.00 din

Še je čas za prednaročilo na trilogijo UKANA, po kateri je veliko povpraševanje, zato bo delo v celoti ponatisnjeno.

Orientacijska prednaročniška cena je enaka dosedanji. Prednaročila sprejemamo do konca septembra, izid ponatisa pa je predviden v prvi polovici leta 1971.

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam:

TRDNJAVA BREST — cpl. 62.00 din

KITAJSKA — cpl. 67.00 din

DVOBOJ VOHUNOV — cpl. 64.00 din

POKOL V NOVEM SADU — cpl. 42.00 din

POŽGANE SLOVENSKE VASI — cpl. 55.00 din

Trilogijo UKANA: cpl. 225.00 din

pus. 260.00 din

usnje 350.00 din

samo I. del UKANE — cpl. 55.00 din

Naročnino bom poravnal(a):

- a) takoj,
- b) v dveh mesečnih obrokih, (za knjige od 1—5).
- c) za Ukano: takoj, po prejemu knjige,
- v petih mesečnih obrokih (po prejemu knjige)
- v desetih mesečnih obrokih (pričnši z dnem naročila)

(neustrezno črtajte)

PRIMEK IN IME:

Kraj, hišna št.:

pošta:

Naročilnice pošiljajte v kuverti na naslov: Zavod BOREC, Ljubljana, Beethovnova 10 (knjigotrdni oddelek).

Ob tabornem ognju

Nedavno smo upokojenci napravili izlet na Koroško. V prekrasem sončnem jutru smo že zgodaj dospeli na sedlo. Po običajni mejni kontroli smo zrknili skozi predor in že smo bili v Avstriji. Ali smo res na avstrijskih tleh? smo se presenečeni spraševali. Na poslopju avstrijske mejne kontrole smo namreč zagledali tablo, kjer se je blestel napis: »Deutsche Grenze! (Nemška meja). Neki naš tovariš je pripomnil: »Ali se vam ne zdi, tovariši, da manjka samo še kljukasti križ na tabli, pa bi bila oznaka leta 1938 Avstriji ustljene meje Hitlerjevske Nemčije popolna?« Zakaj torej napis »Deutsche Grenze« in ne »Österreichische Grenze?« Saj se imenuje sedanja Avstrija »Bundesrepublik Österreich« in ne »Deutsche Bundesrepublik«. Saj se v sedanji Avstriji uradno označuje avstrijska nemška narodna skupnost kot avstrijski narod (Österreichische Nation), ki se loči od nemškega naroda, živečega v zahodni in vzhodni Nemčiji. Saj izhaja v Avstriji posebna

revija »Die österreichische Nation«, ki propagira samobitnost avstrijskega naroda.

Zdi se, da se po Koroški še vedno plazi duh nem-

Nemška meja na Ljubelju

škega nacizma, zločinski duh vojnega zločinca koroškega gauleiterja Rainerja in njegovega zvestega pomočnika in rablja koroških Slovencev vojnega zločinca Majerja-Kaibitscha...

S takim napisom je kršena avstrijska državna pogodba, ki ne vsebuje nobene določbe, da bi bila na Kara-

vanka »Deutsche Grenze«, pač pa, da je to meja Avstrijske zvezne republike. Prav tako se ne moremo prav nič čuditi, če določbe 7. člena avstrijske državne pogodbe glede pravic koroških Slovencev še niso uresničene kljub dobri volji nekaterih uradnih čimteljev, ko pa v deželi podžiga nestrpnost organizacij »Heimatsdienst«, ki si je zadala nalogo s sistematično germanizacijo in zatiranjem izbrisati koroške Slovence iz rodne zemlje.

Za letošnji 10. oktober, 50-letnico plebiscita na Koroškem, pripravljajo bučne slovesnosti. Glavno besedo bo imel seveda koroški »Heimatsdienst« ki je leta 1920 vodil tudi plebiscitno propagando. Bodo v sprejodu »zaslužni borci« nosili tudi Hitlerjevska odlikovanja na prsih, kakor so jih ob proslavi 40. obletnice plebiscita pred 10 leti? Bomo med napisi na transparentih zagledali tudi napis »Deutsche Grenze« am Loiblpass?

F. Št.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Mirko Ljubič:

Tistih dvesto metrov do svobode

Navsezgodaj so nam voščili dobro jutro italijanski daljnostrelni topovi iz ribniške postojanke. Nekaj še kar dobro namerjenih salv je povzročilo trenutno zmedo. Kmalu pa so se Prešernovi izmuznili iz obstreljevanega prostora in se zvrstili v kolono. Na pot, proti cilju, za katerega sta vedela kot ponavadi samo brigadni komandant Dule in komisar Matjažek.

Človeških žrtev ni bilo, zajtrk pa je šel po vodi... Bili smo jezni in sitni, čeprav sami nismo vedeli zakaj. V zraku je viselo nekaj morečega, pričakovanje nečesa, kar se je zdelo na doseg roke in kar se nam je že nekajkrat izmuznilo iz rok. Težko pričakovana in že nekaj kratov napovedana skorajšnja kapitulacija Italije ni in ni hotela priti. Namesto tega pa so nas fašisti skoraj vsakodnevno vznemirjali s topovskimi izstrelki — s tisto znano točnostjo, ki je lastna vsem vojakom, ki jim niso pri srcu boji od blizu.

Brigada je napravila velik ovinek okrog Ribnice in se začela vzpenjati skozi gozdove Travnice. Proti večeru so nas spet opazili italijanski topničarji. Nekaj granat je pospešilo naš premik proti Jelenovemu žlebu in naprej... Precej izmučeni smo dosegli taborišče pod vrhom Travnice. Na betonski plošči, ki je nekoč pokrivala klet požganega gostišča, je bil idealen naravni oder za večerne mitinge ob tabornem ognju.

Zvečer pred 9. septembrom je bil miting še posebno imeniten. Med nami je bila skupina kulturnikov, sestavljena iz samih pravih umetnikov. Bili so to igralci iz Ljubljane, ki so pravkar prišli iz mesta na osvobojeno ozemlje in potovali z nami proti štabu divizije. Veseli smo bili ljudi s slavnimi imeni — Presetnik, Česnik, Tiran, Simčičeva, Marta Pavlin in drugi — ki so obetali vnesti novega duha v naše vrste, popleniti vsebino naših partizanskih mitingov in nadomestiti robato domiselnost z višjimi kvalitetami. Po pravici rečeno, nismo si mogli prav predstavljati.

kako se bodo znašli Talija in njegovi ljudje med nenehnimi spopadi in pohodi. Toda naša Ljubljana nam je tokrat razen vojnega materiala poslala tudi del svoje kulture, katere uradno moč smo spoznali šele kasneje ob čudovitih nastopih partizanskega Frontnega gledališča VII. korpusa.

Bil je res miting in pol. Kazalo je, da je tudi umetnike prevzela skrivnostna lepota tabornih ognjev sredi svobodnih gozdov. Z nepopisno navdušenostjo smo poslušali recitacijo »Gospod stotnik«, ki nam jo je povedal Jože Tiran. Nič manj nas ni ogrela pesem »Od železne ceste« v izvedbi Jožeta Tirana in Vladoše Simčičeve, o katerih smo šele kasneje izvedeli, da sta šla v partizane — na poročno potovanje! Kako mogočno je zazvenela pesem »Hajdemo junaki, v borbo nad gestapo...«, ki so jo umetniki prvi zanesli med partizanske vrste! Lahkonoga Brina, plesalka Marta Pavlinova, nam je na betonskem »odru« pričarala improvizacijo, za katero je požela navdušen aplavz.

Vse skupaj je bilo nadvse slovesno in lepo na predstavi pod vedrim septembrskim nebom.

Zlovesče brnenje sovražnega letala je prekinilo veselo razpoloženje in nas opomnilo, da okupator ne spi in da se bo treba za teči globlje v gozd. Letalo je odvrlo nekaj svetlečih se raket, zatem prgišče pehotnih bomb, s katerimi je obsulo taborišče in njegovo okolico. Na napad smo odgovorili s puškami, vendar brez uspeha. Po četturnem bombardiranju je zračni vsiljivec ušel iz dosega našega orožja in jadrno odbrnel proti Ljubljani.

Čudno — sovražnik nas je nadlegoval že v tretje v enem dnevu, sicer res brez posebnega uspeha. Nismo si znali tolmačiti trdovratnosti, s katero nas je zasledoval celo v krajih, kjer smo bili popolni gospodarji, posebno še od takrat, ko je dobil temeljit pouk v Jelenovem žlebu.

Toda že naslednji dan je pojasnil marsikaj in obrnil tek zgodovine slovenskega naroda. Napočil je 9. september, dan kapitulacije fašistične Italije.

Brigada se je raztegnila po

gozdni poti proti Glažuti. Cilj pohoda je znan samo ožjemu štabu. Težko otovorjeni borci se trudoma vzpenjajo navkreber — razen redne opreme nosi brigada tudi orožje in municijo, ki so jo odvrгла zavezniška letala v Beli krajini in jo je treba spraviti na Notranjsko.

Protitankovska puška, ki so mi jo dodelili kot »dodatno« oborožitev, me neusmiljeno reže v ramo. Vzlic spoštovanju do tega nadvse pomembnega orožja prekladam nerodno motovilo z rame na ramo. Menjaje si jo podajava s pomočnikom Markom, ki mu ni nič lažje — saj so ga otovorili z debelimi protitankovskimi naboji.

Pred menoj mirno in enakomerno korači brigadna bolničarka Petja, sključena pod velikanskim nahrbtnikom. V duši me je sram, ko občudujem železno vztrajnost in potrpežljivost ženskih predstavnikov partizanske vojske in si ne morem kaj, da ne bi željno pričakoval tistih desetminutnih odmorov po vsaki uri pohoda.

Nekakšna moreča otopenost, ki je vedno spremljala neskončne pohode, se je razlezla po vsej koloni. Dobro volje ne more vzbuditi niti brigadni komisar Matjažek, ki je imel za takšne trenutke vedno pripravljeno torbo domislic in šal, zlasti tedaj, ko se je borcev očitno začelo lotevati domotožje in želja po domačem ognjišču. Lepota jesenskega gozda je te občutke še povečala: kajti na pragu je zima, ki ni partizanski zaveznik. Le koliko časa bo še trajalo to neskončno potepanje po gozdovih, kdaj bomo odložili orožje in se podali v dolino med svoje domače?

Minemo Jelenov žleb. Težko pričakujemo znak za počitek, ko bo intendant brigade dovolil izprazniti nahrbtnike in dal povelje, da se zakurijo ognji pod kotli. Kakor velikokrat poprej se je zasukalo drugače — ni nam bilo usojeno, da bi pričakali ta slovesni trenutek. Nekje na začetku kolone je nastal nemir. Trojka mladih partizanov hiti proti čelu kolone, pred njimi pa komisar Matjažek, ki vihti v roki odprto pismo. »Stojte, fantje, stoj-

te! Nazaj gremo, v dolino... Kje je komandant Dule? Hitro, hitro...«

Upehani komisar odriva borce na kraj poti in končno le dohiti komandanta in mu izroči pismo. Nato se obrne žarečega obraza do najbližjih borcev in zakliče: »Tovariši, konec je, konec... Italija je kaput, fašisti so kapitulirali... Hurra!«

V prešernem veselju izstrelili Matjažek nekaj rafalov v zrak, nato pa se kot pijan nasloni na bližnje drevo. Roke mu omahnejo ob telesu, iz ust mu prihaja nedoločeno grgranje, ki se sprevrže v silovit kroh... »Ha-ha-ha, konec je, konec!«

Partizani začudeno opazujejo komisarja in njegovo nenavadno vedenje. Kapitulacija Italije? Vsi smo imeli radi njegove šaljive domislice, s katerimi je v najtežjih urah dvigal moralo in nas vzpodbujal k novim naporom. Toda njegova najnovejša šala se nam ni zdelo preveč »posrečena« — novic o kapitulaciji sovražnika smo bili izvedeli tedne siti do grla. Zato smo sprejeli komisarjevo vedenje dokaj hladnokrvno. Kdo se sme norčevati in briti norce z upehanimi ljudmi, ki niso prav nič dovzetni za takšno obnašanje? Temu in onemu je morda na skrivaj le zaigralo srce ob misli: kaj, če je vse skupaj le res? Nične pa ne mara biti prvi, ki bi pokazal, da je zopet nasedel neutemeljenim govoricam.

Toda — nekaj pa je le res! Komandant Dule skliče takojšen sestanek brigadnih starešin — nekaj je v zraku. Čez nekaj minut pride povelje: Brigada na levo krog — smer Ribnica! Italija je res pokleknila, gremo razoroževati okupatorsko soldatesko in domače izdajalce!

Donebesno veselje zajame vso brigado. Borci pozabijo na obed in počitek, bataljoni odhitijo v pospešenem koraku nazaj v dolino. Kakor na krilih se spuščajo borci po gozdnih bližnjicah in sproti odmetujejo vse, kar bi jih utegnilo ovirati na pohodu. Vse, razen orožja, ki ga bomo morda potrebovali, če predaja sovražnika le ne bi potekala tako, kot se spodobi. Zdi se, da je konec vojne že pred durmi in da bomo že jutri v Ribnici, Ljubljani in šli naprej, do končnih slovenskih meja. Tako kot pojejo naše pesmi in kot stoji v programu naše Osvobodilne fronte! Na Slovenskem smo sedaj mi gospodarji! Z Nemci bomo že kako opravili, saj bo orožja na pretek — za domače izdajalce pa nam je malo mar. Polovili jih bomo kot zajce in jih poslali domov na zapeček. Razen tistih, seveda, ki so si omadeževali roke z zločini in izdajami. Sicer pa ni časa premišljevat o tem, najprej bo treba razorožiti okupatorsko vojsko in se pripraviti na prevzem njihovih postojank. Zato — čimprej v dolino!

Se preden se je sonce nagnilo proti goram, zagledamo z gozdne goličave na kočevski poti gosto strnjeno kolono ljudi, ki niso mogli biti nič drugega kot umikajoči se kočevski garnizon. Spreddaj tanki, za njimi pehota, tovarnjaki, topništvo... Kaj naj to pomeni? Sprotna obvestila iz štaba divizije potrjujejo naše domneve, da se sovražnik ne bo predal tako, kot smo si to predstavljali v trenutku, ko nas je presenetila vest o njegovi kapitulaciji. Upamo le, da ne pride do boja in da bo Italijane srečala pamet. Računamo tudi na presenečenje in na to, da ne vedo našega števila, saj bi v primeru spopada prišlo najmanj dvajset Italianov na enega od naših.

Kurirji, ki prinašajo sprotna obvestila iz štaba divizije, ne vedo povedati nič dobrega. Naši da se pogajajo z Italijani o mirni vdaji, kot velevaro ukazi zavezniškega poveljstva: orožje je treba

brez odlašanja izročiti partizanom, belogardiste pa prepustiti njihovim usodi. Italijansko poveljstvo bo menda noče nič slišati o tem in garnizon se v polnem bojnem razporedu umika iz Kočevja proti Ribnici. Našim parlamentarcem tvežajo, da potrebujejo orožje za preboj skozi nemške čete, ki so baje že zasedle ljubljansko križišče in jim zapirajo pot proti domu. V vsakem drugem primeru bi takšne izjave sprejeli kot neslan dovtip: tokrat pa nam pošteno presedajo, saj nas očitno vlečejo za nos. Pod njihovim zavlčevanjem vdaje slutimo njihovo upanje, da jim bodo prišli njihovi nemški zavezniki na pomoč. V odporu pa jih podpirajo tudi belogardisti, ki se prav tako boje končnega obračuna. Situacija je na moč negotova in vse kaže, da bo treba predajo sovražnika izsiliti z bojem.

Prehitro so minile naše sanje o mirnem razoroževanju sovražnika in še enkrat smo morali pogledati v oči surovi stvarnosti. Pred nami je torej boj: eden od tistih najbolj neumnih in nepravičnih spopadov, ko bo treba nesti kožo na prodaj že na pragu svobode — zaradi tistih nekaj zelenecov, ki smo jim bili voljni v prvem navdušenju celo priznati.

Po navodilih brigadnega štaba se bataljoni razvijajo v strelce in se previdno približujejo robu gozda. Od sovražnika nas loči samo travnata poljana, široka kakih dvesto-tristo metrov. Italijani so nas opazili. Njihovo topništvo, zlasti pa težki minometi nenehno obstreljujejo gozd, skozi katerega se približujejo naše enote. Mine in granate neusmiljeno klestijo jesensko drevje — nekaj naših je ranjenih še preden smo dobro ugledali sovražne sile.

Začasno se umaknemo globlje v gozd, da bi se zaščitili pred hujšimi izgubami. Brigadni štab skliče sestanek bataljonskih starešin in jim sporoči svojo odločitev: počakati mrak, nato pa z jurišem znesti sovraga in ga prisiliti na predajo.

Torej juriš! Pregledujem protitankovsko učinkovito angleško orožje, ki smo ga dobili šele pred nekaj dnevi. S pomočnikom Markom baševa težko municijo v žep najinih vojaških bluz, ostanek pa spraviva v culo, ki si jo Marko obesi krog vratu. Tako jo bo lažje nositi, ko se bomo prebijali na jurišno razdaljo in pozneje, če bo potrebno navrtati kakšen sovražnikov oklepnik.

Nehote mi pridejo na misel Prešernovi stih: »...le majhen prostor je tja do goščave, to noč...« In začuda, ravno prešernovce je doletelo, da se spoprimejo z Valjuni dvajsetega stoletja — le v nekoliko spremenjenih okoliščinah.

Črna sovražna kolona na cesti pa molči in očitno ne misli na vdajo.

Z mrakom so bataljoni že zasedli začetni položaj za napad na robu gozda pri Dolenji vasi. Borci sede ali stoje v razpotegnjeni strelski vrsti in nemirno prisluškujejo eksplozijam. Ko se stemni, sovražni ogenj skoraj popolnoma utihne, le semtertja privrši kakšna mina čez naše glave in se zarije v glasnim treskom med drevje. Iz grozečega molka na cesti ne slutimo najboljšega, zrak je nabit z naraščajočim nemirrom. Premišljujem kam se je potuhnil sovražnik, ki je prenehal s streljanjem in čaka, kaj bo ukrenil. Premišljujem kam se je potuhnil sovražnik, ki je prenehal s streljanjem in čaka, kaj bo ukrenil. Premišljujem kam se je potuhnil sovražnik, ki je prenehal s streljanjem in čaka, kaj bo ukrenil.

Nadaljevanje na 13. strani

Fotografija z vprašajem

Uniforme partizanov in njihovo orožje pričata, da je fotografija nastala v razdobju kmalu po italijanski kapitulaciji. Sneg in golo drevje pa pričata, da je bilo to v zimi 1943 na 1944. Fotografija predstavlja najbrž neko operativno enoto v zboru za pregled orožja. Toda katero, v kateri vasi in kdaj?

Utrinki in odmevi

Tik pred koncem razočaranje

Združenje borcev NOV Gorenji Logatec je dne 16. 8. 1970 organiziralo izlet članov v Titov rojstni kraj. Bilo nas je poln avtobus in v zgodnjih jutranjih urah smo se dobro razpoloženi odpeljali iz Gorenjega Logatca.

V Kumrovcu smo si najprej ogledali Titovo rojstno hišo, muzej in še druge zanimivosti, nato pa smo se okrepčali v tamkajšnjih gostilnah, kjer so nas nad vse gostoljubno sprejeli in prav tako postregli.

Kar prehitro nam je mineval čas — in že sta vodja izleta in predsednik organizacije Ivan Korenč odredila odhod, in tako smo zopet napolnili avtobus, še vedno pod vtisom vsega, kar smo ta dan doživeli.

Na povratku nas je peljala pot prek Smarjeških Toplic, kjer smo si privoščili prijetno kopanje v topliskem bazenu. Tudi to je bilo vsaj za nekatere člane doživetje, saj do sedaj marsikdo še ni imel prilike, da bi se kopal v zdravilni vodi Smarjeških Toplic.

Tik pred našim ciljem — povratkom domov pa je na naše razpoloženje padla temna senca, razočaranje. Ustavili smo se namreč na Vrhnikih v gostilni »TURŠIČ«. Gostilničar nas ni prav nič vljudno sprejel. Čakali smo na postrežbo precej časa, na posredovanje našega člana, pa je gostilničar dejal, da so domačini pri njih prvi postreženi in ne tuji.

Spoznali smo, da nismo zaželeni, in nepogoščeni odšli naprej.

Med člani smo slišali razne komentarje o tem doživetju, najbolj umestna pripomba pa je bila, da, če bi bili mi iz inozemstva, se nam ne bi zgodilo to, kar se je nam — najbližjim sosedom Vrhničanom.

Vkljub nevšečnosti, ki smo jo na koncu izleta doživeli, smo veselo nadaljevali pot proti domu, kjer smo se razšli in si zaželeli še takih izletov, ki razvedrijo človeka in ostanejo še dolgo v spominu.

IVAN KORENČ

Še o taborišču Krieselsdorf

Posnetek internirancev v taborišču Krieselsdorf pri Spittalu, ki ste ga objavili v 34. številki vašega časnika, je bil narejen oktobra leta 1941. Fotografijo dopolnjujem z naslednjimi podatki:

Poleg že omenjenih internirancev iz okolice Domžal ter Kamnika nas je bilo precej tudi z Jesenic in okolice. Našo jeseniško skupino so v glavnem odpeljali 5. avgusta. To je bilo po napadu Nemcev na partizansko četo Obranci (Mežaklja), kjer sta padli tudi prvi žrtvi Koren in Arzenšek. V partizanskem taboru so našli sezname ljudi, ki so imeli zvezo s četo in ji pomagali. Posledica: zaprli so več kot dvajset Jeseničanov in okoličanov. Prvo skupino so odpeljali v Krieselsdorf iz Begunj v začetku septembra, jaz pa sem prišel v taborišče v začetku oktobra. Taborišče Krieselsdorf je bilo delovno-prezgojno taborišče, zato imam med desetimi shranjenimi fotografijami tudi dve, ki sta bili posneta na delu. Vse fotografije in drugo zgodovinsko dokumentacijo sem oddal tehniškemu muzeju Železarne Jesenice oziroma njegovemu oddelku za delovno gibanje in NOB. Doma hranim le fotografije,

ki so mi drag spomin. Na njih je namreč tudi moj brat, ki je bil prav tako najprej zaprt v Krieselsdorfu, nato je bil nekaj časa v Krautu na omejeni svobodi, kasneje zapornik v Celovcu, Begunjah in na Dunaju ter interniranec v Dachau, Mauthausnu in Gusenu. Dne 25. januarja 1941 so ga pred celovškim sodiščem obsodili na smrt. Sled za njim smo izgubili 7. aprila 1945, ko so ga iz graških zaporov odpeljali neznanu kam... Omenim naj še, da so bili nekateri iz taborišča Krieselsdorf odpušteni domov, drugi premeščeni v taborišče Kraut prav tako v bližini Spittala, nekaj je bilo izpuščenih s prepovedjo vrnitve na Gorenjsko, nekatere pa je čakal že opisani povratek nazaj v begunjske zapore.

MIRKO ZUPAN
Jesenice, Ukova 4b

Prošnja iz Trebije

ZB NOV Trebija želi ob letošnjem prazniku »29. novembra« odkriti spominsko obeležje v Stari Oselici v neposredni bližini hriba Rmanovec. To je na kraju, kjer je 17. novembra 1943 v hudem spopadu z Nemci padlo osem borcev in domačin kmet Franc Klemenčič, ki so ga ustrelili na pragu njegove domačije. Večina padlih je bila doma s Primorskega. Domačini se spominjajo samo hudih borb in pa da so padle partizane pozneje prekopali ter odpeljali v različne kraje. Imena padlih naši organizaciji niso znana in tudi ne podrobnosti o poteku bojev. Vse te podatke bi želeli zbrati še pred odkritjem spominskega obeležja in tudi zato, da bi lahko z njimi dopolnili krajevno kroniko. ZATO PROSIMO SVOJCE PADLIH IN PREŽIVEVELE BORCE — UDELEŽENCE TEH BOJEV, DA NAM SPOROČE SVOJE NASLOVE NA: ZDRUŽENJE BORCEV NOV TREBIJA, P. GORENJA VAS NAD ŠKOFJO LOKO.

Pogled na propadajoče domačije na Robediščih

Robedišče — vas, ki izumira

»Če se bo nadaljevalo razseljevanje v takem tempu kot v zadnjih letih po vojni, se bodo tu naselili volkovi, saj divji prašiči nas že ogrožajo,« mi je dejal star možakar, ki sem ga prvega srečal na Robediščih, edini naši omejni vasi okraj Nadiže. Značilno je, da jo državna meja obdaja v ozkem polkrogu, njena kraka povezuje reka. Edina vez z ostalim Breginjskim in Kobariškim kotom je majav most.

To je strnjeno naselje, ki leži na majhni planoti 595 m nad morjem s pogledi na Kobariški Stol in del doline Nadiže. Iz te vasi je izšlo več aktivnih borcev in aktivistov NOV. Pri zavednih prebivalcih so partizani vselej našli gostoljubje. Krog vasi so divjali boji med partizani, Nemci in njihovimi pomagači. Edini napredek, ki sem ga opazil med mojim obiskom, je elektrika in strma cesta, ki nas pripelje na planoto iz globače po ostrih zavojih. Sprehajajoč se po tlakovanih ulicah, mimo nekaterih razpadajočih hiš, sem dobil vtis, da vas hira in izumira. V njej živi le okoli sto ljudi, večinoma starejših. Po vojni zgrajena šola je zaprta. Mladi so si šli poiskati boljši kos kruha širom po naši domovini, nekateri so se tudi izselili.

Pred vojno so imeli okoli 300 goved, sedaj pa se je njihova čreda krav molznic skrčila na približno 50 glav. Sir, maslo in skuto izdelujejo na zelo primitivnem način. V vasi imajo tri »comanije«, zasebna samonikla združenja treh štirih živinorejcev, ki si mleko za

enodnevno proizvodnjo izposojajo od sosedov, da lahko napravijo kolo sira. Naslednji dan mleko vrnejo v isti posodi, ker ga merijo še vedno na rovaš z zarezom na leskovo palico. Tako sirijo danes pri enem, drugič pri drugem kmetu. Ob današnjem tehničnem napredku atomske dobe dobi človek vtis, da se je na Robedišču ustavil čas.

V planinah pod Krnom, ki so tudi znane po zgodovinskih dogodkih iz prve in druge svetovne vojne in so Stolov neposredni sosed, pa se mleko pretaka do Kuhinje planine po cevovodih, od koder ga dnevno prevažajo v sodobni predelovalni mlekarski obrat v Kobariču.

Lep in spodbuden napredek v prizadevanjih za posodobljenje planšarskih obratov, kjer se živina pase tri največ štiri mesece! Ob tem pa menim, da ne bi smeli pozabiti tudi na naše vasi, v katerih žive prebivalci vsak dan leto za letom.

Na Tolminskem sem slišal mnenja, da je razseljevanje iz odročnih vasi pozitivno in da je še prepočasno, češ da kmetije z dvema tremi kravami nimajo perspektive. Načeloma se strinjam, da bi se bolj obnesle nekakšne vzorne kmetije živinorejcev, ki bi imele vsaj po 20 repov v hlevu. Ob tem pa sprašujem, čemu moramo ob tolikem naravnem bogastvu uvažati celo mleko, da ne govorimo o maslu!

Po mojem osebnem mnenju bi bilo napak pospešeno razseljevanje obmejnih področij že iz obrambnih namenov. Ali naj naš življenjski vasi ob Nadiži postopoma izumre, oziroma se počasi izlije do reke Soče?

JUST PERAT

Pravna posvetovalnica

Zemljo bi radi nazaj

C. A. iz Podvrha — Stari ste 75 let, invalid, med vojno ste bili v Ravensbrücku. Leta 1961 ste sosedji podarili 28 arov zemlje, da ste lahko dobili več invalidnine. Soseda je umrla, po njej je podedovala tudi nekdANJI vaš svet njena hčerka. Zdaj bi radi vsaj nekaj te zemlje nazaj za setev fižola, pa za malo sadja, saj je takoj okoli hiše tuj svet. Mož sosedine hčerke ne privoli v vašo zahtevo. Zato bi radi vedeli, če imate pravico zahtevati nekaj zemlje nazaj.

Nobene pravice nimate zahtevati nazaj zemljo, ki ste jo podarili sosedji in jo je po njeni smrti podedovala hčerka. Tudi s tožbo po našem mnenju ne bi uspeli, zlasti še, če je sosedja in po njej hčerka ves čas to zemljišče tudi dejansko uživala.

Pravica do borčevskega dodatka

V. M. Bojanci — Od 24. maja 1962 ste zaposleni. Za čas med vojno imate dvojno štetje od 16. julija 1942 do osvoboditve. Po vojni ste bili še leto dni v KNOJ.

Radi bi vedeli, ali izpolnjujete pogoje za borčevski dodatek.

Pravico dodatka za borce imajo vsi s polnim delovnim časom zaposleni delavci, ki imajo najmanj 15 za pokojnino priznanih let in ki imajo seveda udeležbo v NOV priznano v dvojnem štetju izpred 9. 9. 1943. Po vaših podatkih imate sedaj od leta 1962 8 let in 3 mesece, med vojno pa z dvojnimi štetjem 5 let in 8 mesecev. Vse to skupaj znaša manj kot 15 let za pokojnino. Vaša pravica do dodatka za borce zavisi torej od tistega leta, ko ste bili v JLA prvo leto po vojni. Če ste bili oficir ali podoficir, potem je v redu. Če pa se vam je leto štelo v redni kadrovski rok, potem se vam to leto ne šteje v pokojninsko dobo, pa boste morali še nekaj mesecev počakati na dodatek za borce. Odločilno je torej 15 let pokojninske dobe.

Sprememba pokojninskega zakona

J. K. iz Maribora — V svojem dopisu sprašujete, ali se je pokojninski zakon kaj spremenil za tiste, ki so v letu 1944 vstopili v NOV, pa tudi za druge, ki v NOV niso sodelovali, pa so bili prej mobilizirani v nemško vojsko. Ali je mogoče šteti v pokojninsko dobo tisti čas, ko so bili zaposleni do poziva v nemško vojsko? Baje je bilo o tem nekaj pisane-ga v »TV-15«.

Spremembe pokojninskega zakona ni. Torej še vedno velja, da se tistim, ki so bili v okupatorjevi vojaški službi, čas od 1941 do 1945 ne more šteti v pokojninsko dobo, razen tistega časa, ko so bili v NOV. Ni pa verjetno, da bo tudi novi pokojninski zakon, ki se pripravlja, prinesel v tem pogledu kake bistvene spremembe.

Šolske potrebščine brez učil, torbe, oblačila in obutev
za šolarje
vse hkrati pod eno streho

V VELEBLAGOVNICI **nama**
LJUBLJANA • ŠKOFJA LOKA • KOČEVJE

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorsku
SLADKI VRH

Anka Vacl:

Pod esesovskim bičem od Maribora do Dresdena

Z Dunaja nismo odpotovale v potniških vagonih. Bili so jetniški, razdeljeni na celice, v katerih je bilo prostora za dva človeka, nas pa so stlačili vanje po šest. Ponoči smo izstopile v Linzu. Prenočile smo v zaporih, ne da bi dohile kaj za pod zob.

Na vožnji do Prage smo prišle na drzno misel: iz treh robčkov smo napravile jugoslovansko zastavo, jo okrepile s kartonom in nanjo napisale: partizani Jugoslavije. Obesile smo jo skozi okno. Na postajah so ljudje prihajali k vagonu in videle smo, da so stiskali pesti, ko so prebrali napis na zastavi.

V Pragi nas je prevzela češka policija, ki se je od nemške zelo razlikovala. Ko so se nemški policisti umaknili, so nam Čehi prinesli kruha, da smo se ga po dolgem času spet najedle. Zapor, kjer smo prenočile, so bili tesni, da nismo mogle ležati vse naenkrat.

Vlak je spet oddrdral koncentracijskemu taborišču naproti. Posrečilo se mi je, da sem domov sporočila, kako je z menoj. Listek s sporočilom sem vrgla v straniščno školjko, upajoč, da ga bo kdo našel in poslal na napisani naslov. Pol leta kasneje sem izvedela, da so listek domači dobili. Še vedno ga imam shranjenega.

V Chemnitzu, kjer smo prenočile, smo napisale še dvojce pisem. Malka ju je skrivaj vrgla v poštni vagon. Obe sta prišli do naslovljenca.

TABORIŠČE RAVENSBRÜCK

Sto kilometrov od Berlina leži ob majhnem jezeru mestece Ravensbrück. Onstran jezera so nacisti zgradili naselje barak in ga ogradili z visokim zidom, tako, da ga z jezera ni bilo videti. To je bilo zloglasno žensko taborišče Ravensbrück.

Okrog 9. ure dopoldne smo zagledale velik jez peščene zemlje, na tej zemlji pa obsežno taborišče. Vhod sta stražila dva gizdalina v uniformah SS. Občutek sem imela, da so se za mano vrata za vedno zaprla. Ob pogledu na kolone žensk, ki so hodile med barakami, me je obšla groza. Taborišče je bilo obdano z visokim zidom z bodečo žico pod napetostjo. V njem so bili kuhinja, pisarna, revir (bolnišnica), krematorij, podzemni bunkerji za mučenje in 35 barak. Imelo je še poseben oddelek za mladoletnice in kazenski blok, v katerem so vsem jetnicam postrigli lase.

V vsakem bloku je živelo tisoč do petsto žensk, ki so bile podrejene eni paznici, dvema blokovima starešinama, trem sobnim starešinam in štirim policajkam. Dnevno število internirank se je gibalo od 42 do 45 tisoč vseh narodnosti Evrope. To število ne obsega vsakodnevnih transportov, ki so prihajali in odhajali na delo v razne kraje v Nemčiji.

Po prihodu v taborišče smo tri ure čakale zunaj, na mrazu, nato pa so nam razdelili po pol litra na vodi kuhane pese. Pri nas to jed prašiči neradi jedo, me pa smo vse použile z veliko slastjo. Kot na tekočem traku so nas pregledali, skopali, preoblekli v obleko s kratkimi rokavi z velikim belim križem na prsih in hrbtu in nas nastanili v 26. bloku. Po večerji (kos kruha, namazanega z margarinom) smo šle spat, po dve in dve na skoraj prazne papirnate slamnjake in se pokrile z razcefranimi in krvavimi odevjemi z bolhami in ušmi.

Apel v taborišču je bilo nekaj strašnega. Največkrat ni trajal le od pol štirih do devetih zjutraj, ampak se je glede na razporedje taboriščnih funkcionarjev raztegnil na ves dan, ne da bi dohile kaj toplega v želodec. Negibno smo morale stati v mrazu, v vetru. Če je kateri postalo slabo, so jo esesovci pretepli z bičem. Pazniki in vodje taborišča seveda niso bili izpostavljeni mrazu. V avtomobilih so se vozili med vrstami jetnic, zaviti v tople kožune. Tudi njihovi psi so bili pokriti z volnenimi pregrinjali.

Hrana, če jo lahko tako imenujem, je bila obupna: za kosilo pol litra kuhane pese s tremi gnilimi krompirji, zvečer pa kos kruha z margarinom. Voda je bila neuporabna. Če si se je napol, je sledila driska, tifus, smrt.

Nekaj prizorov iz taborišča smrti mi bo za vedno ostalo v spominu. Nekega dne so v taborišče pripeljali trije kamioni; tovor so imeli pokrit s slamo. Esesovci, ki so poskakali iz kabin, so se vrnili z nekaj ženskami. Začeli so razkladati strašni tovor. Izpod slame so vlačili na pol mrtve ženske in jih metali na tla. Med slabotnim ječanjem so si bitja z zadnjimi močmi skušale očistiti oči in usta, ki so jih pokrivala smeti. Tri ženske, ki so bile pod kupom, se sploh niso več premaknile. Vse ženske so odnesli v krematorij.

Zvečer, ko je že bila trda tema, sem skrivaj odšla k smetišču, da bi našla kaj za pod zob. Med potjo sem zagledala pet močnih žensk, ki so vlekle žensko z rokami, zvezanimi na hrbtu. Ženska je govorila nekaj nerazločnega. Sledila sem jim. Pod električno lučjo sem videla, da ima zvezana ženska izbuljene oči in peno na ustih. Povedali so mi, da je zblaznela, ker ji je zjutraj na apelu zmrazil otrok.

NA DELO V DRESDEN

Prišel je dan, ko se je bilo treba pripraviti na dolgo pot v Dresden. Za transport so so izbrali 500 žensk; bolne, stare in onemogle so izločili. V kopalnici smo morale oddati svojo bopno obleko. Pod vročimi tuši smo se skopale, nato pa odšle na zaledenelo dvorišče. Takrat sem mislila, da me bo konec. Hitro smo dvigale noge, ena drugi drgnile hrbte, pa ni nič pomagalo. Burja nas je rezala s svojimi ledenimi noži. Stisnile smo se v klobčič in stekleno srepele druga v drugo. Okrog polnoči nam je namestnica blokove starešine razdelila jetniške številke in trikotnike. Trde od mraza smo čakale jutra. Zločin nad ženskami v tisti noči je presegel meje človečnosti: 500 žena je izgubilo zdravje in materinstvo.

Zjutraj smo krenile na pot. Vsaka je dobila pol kilograma kruha in pet dekagramov klobase, kar smo pojedle že na poti do postaje. Stlačili so nas v živinske vagon, po 50 v vsakega. Slovenke smo bile skupaj. Bilo nas je 13: Mira Gregorc, Cirila Blažič, Mara Lešnik, Marica Matjašič, Verica Bračko, Stefanija Čretnik, Anica Švigelj, Darinka Fortunat, Nada Črepinšek, Marija Hotko, Anka Obrešnik, Malka Golob in jaz. V vagonu smo čepele ali klečale, kakor je pač dovoljeval prostor. Ostanki kalijeve soli, ki je bila raztresena po tleh, so nas pekli. Paznici in vojaku se je godilo mnogo bolje: bila sta topla oblečena, imela dovolj za jesti in sedela sta na kovčkih. (nadaljevanje)

Spomin na boj za domačo vas

V tipični stari leseni hiši v Črni na Koroškem je dom, znan po hišnem imenu pri Slivniku. V zadnji mali izbi te zgodovinske stare hiše leži v postelji gospodar te domačije Roki. Invalidi iz Črne smo ga že večkrat obiskali ter mu z obiski krajšali čas in skupno z njim obujali spomine.

Ob enem mojih obiskov mi je s solznimi očmi pripovedoval o bojih v letih 1918–1919 na Koroškem, predvsem pa v Črni, kjer je bil hudo ranjen v borbah za svojo domačo vas.

V starosti 73 let in popolnoma hrom leži Roki že štiri leta v bolniški postelji. Zelo dobro pa se spominja na trpljenje v dveh minulih vojnah in zlasti še na tisto v prvi vojni. Svoje doživljanje opisuje takole:

»Leta 1916 so me avstroogrski oblasti vpoklicale v vojsko, ko sem bil star komaj 18 let. Bil sem na italijanski fronti in tam tudi ranjen v desno nogo. Zato sem se potikal po bolnišnicah in tako dočakal mesec oktober 1918, ko je razpadala Avstro-Ogrska.

Pri Pliberku sem se 1. novembra 1918 priključil borcem za severno mejo, sodeloval sem v bojih od Pliberka do Galicije na Koroškem. Ker pa so pri Galiciji dobili Avstrijci pomoč, so nas potisnili nazaj in tudi vrgli iz Koroške na Štajersko. Zadnje težke boje sem preživel med Pliberkom in Mežico 3. maja leta 1919. Za tem me je komanda koroških borcev pustila v sovražnikovem zaledju, kjer sem s posebno nalogo ilegalno živel pri sorodnikih v Mežici, ki so jo takrat imeli zasedeno Avstrijci.

Po enem mesecu mojega ilegalnega življenja v Mežici sem se s podatki in dragocenim vojaškim gradivom po raznih ovinkih vrnil prek Črne v Zavodno nad Soštanjem. Tu je bila na položaju četa naše vojske, ki ji je poveljeval Jože Novak. Leta me je poslal v Soštanj, kjer je bil štab bataljona.

Po kratkem posvetovanju so me s štaba v Soštanju poslali nazaj v Zavodno k tretji četi, ki sem jo nato vodil v napad na Črno na Koroškem.

Dne 28. maja 1918 smo se priplazili Nemcem za hrbet in jih v središču Črne napadli. Nemci so bili sicer v premoči, saj jih je bilo v Črni nad 80, a naše čete so takrat štejele le kakih 30 do 40 mož. Boj je trajal dve uri. In v tem času se nam je posrečilo Nemce potisniti iz moje rojstne vasi.

V tej borbi sta padla komandir voda Hostnik in še neki vojak Jaz sem bil hudo ranjen v levo nogo nad kolonom. Za nasprotnikove izgube pa takrat nismo vedeli, ker so vse mrtve in ranjene odnesli s seboj.

temu, da je danes Črna slovenska. Čeprav sem postal invalid v domači vasi in prelival svojo kri tu, kjer danes živim — mi tega ni žal.

Ker sem se v letih 1918 in 1919 sam boril za svoj dom, zelo rad poslušam zgodbe junaških partizanov, ki so se bojevali tu na Koroškem in daleč onkraj meje v Ziljski dolini, Rožu ter za Dravo na Svinjski planini. Rad bi pa tudi videl, da bi se zgodbe junakov po I. svetovni vojni, kakor tudi zgodbe junakov med NOB prenesle čimbolj med mladino, da bi tudi mlajša generacija spoznala naše trpljenje, junaštva, skratka borbe za naš preljubi dragi dom.

Mene so prepeljali v bolnišnico v Soštanj in pozneje v Ljubljano. Zdravil sem se 8 mesecev tudi v Rogaški Slatini. Iz vojske pa sem se vrnil domov v septembru 1921. leta kot 50-odstotni vojaški vojni invalid.

Pripomnim naj tudi, da sem v času stare Jugoslavije bil odlikovan za svoje junaštvo z zlato kolajno za hrabrost.

Vem — je dejal Roki — da je tudi moje junaštvo pripomoglo k

Vsi vaščani Črne zelo dobro poznamo Roka Slivnika. Poznamo ga kot poštenega, družabnega in veselega človeka. Žal ga je usoda privezala na bolniško posteljo. Želimo mu skorajšnje okrevanje in še mnogo let življenja med nami v Črni.

Prosim vse borce za severno mejo, ki poznate ali se spominjate Roka Slivnika, da ga obiščete. Zelo vas bo vesel.

IGNAC ZDOVC

Nov spomenik Lojzetu Hohkrautu

Narodni heroj Lojze Hohkraut je bil eden izmed tistih ljudi, ki so veliko naredili v našem delavskem gibanju. Rojen leta 1901 pri Sv. Jedrti nad Trbovljami kot sin rudarja, je tudi sam postal rudar in kot tak občutil zatiranje kapitalistov. Trindvajset let star se je udeležil spopadov z Orjuno v Trbovljah, naslednje leto pa so ga sprejeli v KPJ. Leta 1933 so ga poslali na šolanje v SZ, leta 1937 je bil na ustanovnem kongresu KP Slovenije izvoljen za kandidata za člana CK. Član CK pa je postal 1940. Med vojno je v Zasavju organiziral prve partizane. Dne 31. maja 1942 je padel na Cvetezu pri Vačah v nemško zasedo in se hudo ranjen sam ustrelil, da ga ne bi ujeli.

Do zdaj je na kraju, kjer je padel, stalo skromno spominsko obeležje. Dne 13. septembra letos pa bodo tam odkrili dostojen spomenik iz pohorskega granita, za katerega je naredil načrt arhitekt Vlasto Kopač, izdelalo pa ga bo podjetje »Ignan« iz Josipdola.

Odkritje spomenika, proslava in srečanje bo letošnja največja proslava v Zasavju. Sodelujejo občine Litija, Hrastnik, Zagorje, Trbovlje in Domžale, povabili pa so tudi občine Kamnik, Žalec, Celje, Sevnica, Laško, Velenje, Mozirje

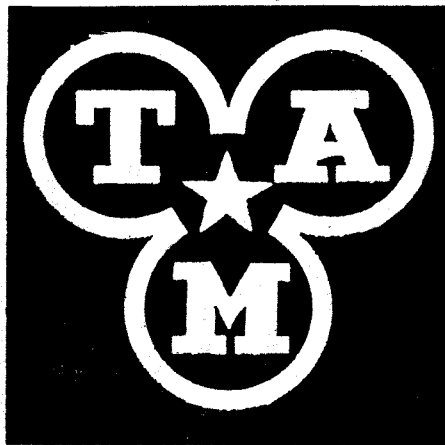
ter sosedne dolenske občine. Vse povsod po tem območju je namreč deloval pokojni Hohkraut, če ne med vojno pa pred njo. Pričakujejo od 3 do 4 tisoč ljudi. Cesta do Vač bo odprta za promet v obe smeri, od Vač do Cvetetza pa bo promet enosmeren. Od Cvetetza do Vač je približno uro hoda, cesta ni primerna za avtobuse, zato naj tisti ki ne more hoditi ali kdor ne želi, pelje tja z osebnim avtomobilom.

Proslava se bo začela v nedeljo ob 9.30 uri. Enote teritorialne obrambe litijske, hrastniške, trboveljske in zagorske občine bodo pokazale svojo usposobljenost. Pri vaji bodo sodelovala tudi vojaška letala.

Ob 11. uri bodo odkrili spomenik. Pozdravni govor bo imel tovariš Jože Gričar-Metod, glavni govor pa Marjan Orožen, podpredsednik skupščine SR Slovenije. Spomenik bo odkril tovariš Sergej Kraigher, Hohkrautov sodelavec.

Po odkritju spomenika bo krajši kulturni program, ki ga bodo izvedli združeni pevski zbori, nato pa bo v Vačah srečanje občanov in borcev. Litijska občina posebno vabi borce obeh enot, ki imata v občini domicil: Kamniško-zasavskega odreda ter Dolenskega odreda.

MP

TOVARNA AVTOMOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR

- tovornjaki
- avtobusi
- specialna vozila
- zračno hlajeni dieselski motorji

ZASTOPSTVO KONSIGNACIJA PRODAJA JUGOTEKSTIL LJUBLJANA

Kulturni obzornik

V »NARODNI ARMIJI« SO PRED KRATKIM OBJAVILI ODPRTO PISMO TOVARISA DJORDJA RADISICA, KI GA JE LE-TA NASLOVIL NA KOMISIJO ZA NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ PRI SUBNOR JUGOSLAVIJE PISMO — ODMEV NA LETOSNJI PULJSKI FILMSKI FESTIVAL — ZARADI ZANIMIVIH IN UPRAVIČENIH POMISLEKOV, KI JIH AVTOR IZRAŽA NA RAČUN FILMOV S TEMATIKO NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA, PONATISKU-JEMO.

Vojni čas na filmskem platnu

Dragi tovariši, neposreden vzrok, zaradi katerega se obračam na vas, je nedavni 17. festival jugoslovanskega igranega filma. Tudi letos je bilo v okviru te velike kulturne manifestacije, ki predstavlja celoleten pregled naše kinematografije, prikazano večje število filmov o vojnem času.

Jugoslovanska kinematografija se je od svojih prvih dni — od filma »Slavica« pa do danes — živo zanimala za temo narodnoosvobodilnega boja naših narodov. Tako je bilo na to temo posnetih več kot sto igranih filmov, kar je tretjina vse naše filmske proizvodnje. Med njimi so velika in pomembna dela, ki so prispevala nemajhen delež k temu, da mlado pokolenje na svojevrsten in umetniški način doživlja narodnoosvobodilni boj.

Posebno zadnja leta pa je — resnici na ljubo povedano — vse več vojnih filmov, ki grobo potvarjajo zgodovino in — kar je še bolj nevarno — etiko ter duha naše osvobodilne borbe. Ne glede na vzroke (le-te je treba verjetno iskati v idejnih stališčih filmskih ustvarjalcev ter njihovem neznanju in diletantizmu) menim, da taka dela silno škodujejo negovanju revolucionarnih tradicij.

Letošnji festival jugoslovanskega igranega filma, o katerem je kritika že izrekla svojo sodbo, je prinesel nekaj del, nad katerih kvaliteto in idejnih sporočil se moramo zamisliti.

Prepričan sem, da bi bilo več kot nujno, da se komisija za negovanje revolucionarnih tradicij SUBNOR Jugoslavije bolj zanima za tovrstno filmsko ustvarjanje in predvsem s svojim družbenim stališčem, besedo ter mišljenjem opozori na stanje, v katerem se nahaja naš vojni film, in na posledice, kadar je govora o negovanju revolucionarnih tradicij.

DJORDJE RADISIO

Vizija atomske stvarnosti

Ko sem stopil v avlo Vile Bled, mi je sredi blestečega marmorja takoj zbudila pozornost grozljivo temna skulptura atomske eksplozije. Marmor in razdejanje — pretresljiva simbolika atomske stvarnosti, ki utegne vse, kar je človek ustvaril dobrega in lepega, zbrisati z obličja zemlje, pognati v temo uničenja...

Z razstave na Bledu

»Eksplozija« je le eno izmed del, ki so bila razstavljeni pod naslovom »Atomska veka« v okviru razstave slovenskih samorastnikov. Njihov avtor je Tone Svetina, pisatelj Ukane.

Ogledal sem si vsa Svetinova dela na tej razstavi in ni mi bilo žal. Razen »Eksplozije« me je še posebno pritegnila »Atomska sfinga«, ki simbolizira porajanje sredstev nasilja, militarizem, delitev sveta na interesne sfere in nevarnost, da se človeštvo samo uniči. O tem prepričljivo govori tudi skulptura »Smrt planetov«. Prav tako ne moreš ostati ravnodušen ob »Bitki«, ki ponazorjuje boj protislovij, ob »Fantomu«, ki opozarja na koncentracijo uničevalnih sredstev, ob »Kleščah«, ki simbolizirajo kombinacijo tehnike z zverjo itd. In vsa ta dela — dvajset po številu — so zvarjena iz jeklenih drobcov od granat. Gre za originalno Svetinovo zamisel in izvedbo.

Kdor Svetino pozna, se mu ob ogledu njegovih samorastniških likovnih del poraja vprašanje o vzročni zvezi med njegovim književnim in likovnim ustvarjanjem. V tej zvezi sem se obrnil naravnost nanj in dobil tale odgovor:

»Pri pisanju svoje epske trilogije Ukane so se mi v podzavesti zbudila občutja, ki se ne dajo izraziti z besedo... Tako sem prišel na misel, da bi izdeloval skulpture iz granatnih drobcov ali odpadkov orožja.

Človek se ukvarja z umetnostjo predvsem iz dveh razlogov: iz občutka bolečine ali zavoljo radosti nad življenjem. Umetnost kot kristalizacija višjih resnic je zrcalo časa in kvas družbe, je pot v svobodo. Svoboda pa je šele sredstvo za cilj, katerega smisel je odgovornost. Meni pomeni ustvarjanje nadaljevanje večnega upora proti nasilju vsake vrste. Pomeni mi odkrivanje zakritega bistva stvari, združevanje lepote z resnico, ki premaguje smrt in podaljšuje življenje v večnost vsemu, kar je lepo in smiselno...

Smisel ustvarjanja je v tem, da bi laže prenašali breme življenja in odkrivali nove poti v nove sinete. Umetnost naj človeka osvešča, zakaj politika služi trenutnim človeškim potrebam, umetnost pa večnosti. Umetnost je most, ki povezuje narode in posameznike. Tehnika ne more uničiti umetnosti, mora ji dati novih dimenzij. Umetnost ne more biti sama sebi namen, temveč mora služiti človeštvu, medsebojnemu razumevanju in ohranitvi življenja.

Gre torej za resnično, samobitno povezavo med Svetinovim pisateljskim opusom in njegovimi likovnimi deli. Kdor je bral Ukano, bo to zlahka spoznal, če si bo ogledal ta dela.

F. SUSTERSIC

Nova knjiga

„Umirajoči čas“

Pri založbi »Lipa« v Kopru bo prihodnji mesec izšla knjiga pod naslovom »Umirajoči čas«, ki jo je napisal Janko Perat, nekdanji pripadnik prekomorskih brigad in aktivni udeleženec narodnoosvobodilnega gibanja na bližnjem in srednjem vzhodu. V delu opisuje življenjsko usodo primorskega fanta, ki v usodnih dneh sledi klicu domovine, pa njegovo povojno usodo, in ob njej razprede tudi neka aktualna družbena vprašanja, ki zadenejo bralca v živo. Ker delo zajema dokaj dolgo obdobje, je vsebinsko razdeljeno na tri dele:

V prvem delu nam avtor prikazuje usodo primorskih fantov in mož, ki jih je vojna zatekla na afriških tleh in jih najprej vrgla v vrste zavezniških vojaških enot, a so kljub številnim političnim spletkam spoznali svojo pravo pot in se priključili narodnoosvobodilnemu boju jugoslovanskih narodov. Drugi del obravnava obdobje od poletja 1943 do konca vojne, ko se s Primorci srečujemo v enotah NOVJ. Prepričljivo so opisani njihovi boji v Dalmaciji in njihov delež pri osvoboditvi Trsta. Tretji del je pravzaprav nekakšen epilog. Vojne težave so sicer končane, a življenje v miru prinaša nove. Te težave junaka zgodbe sicer obrusijo in nazadnje tudi zlomijo, vendar je konec očiten: edina odrešila pot je pot k počlovečenju posameznika in družbe.

Ker se dosedanje monografije o prekomorskih brigadah in enotah ne spuščajo v obravnavanje usod posameznih udeležencev našega boja, se Peratovo literarno delo od omenjenih zgodovinskih opisov seveda bistveno razlikuje. Avtor je snov obdelal literarno-umetniško, težišče njegove pripovedi je na notranjem dogajanju, se pravi na psihološko poglobljeno opisovanje dogodkov in usod junakov pripovedi. Le tako mu

je bilo mogoče osvetliti tudi tiste strani življenja prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot ter njihovih pripadnikov, ki jih razmeroma hladni zgodovinski opisi niso mogli zajeti. Potemtakem lahko z vso upravičenostjo zapišemo, da gre pri Peratovem delu za pomembno literarno dopolnitev obsežnega zgodovinskega opusa o prekomorskih brigadah in drugih prekomorskih enotah, kakršne s tega področja še nismo imeli. Zato je bil sklep založbe »Lipa«, da to knjigo uvrsti v svoj program, zelo smotrno in utemeljeno.

Delo »Umirajoči čas« je Peratov prvi večji tekst, vendar pa avtor naši javnosti ni neznan. Uveljavil se je že kot publicist in še posebej kot pisec krajših leposlovnih tekstov, objavljenih v »Lovcu« in »Planinskem vestniku«. Prav tako je objavil dve temeljiti razpravi o dogodkih na bližnjem in Srednjem vzhodu v letih 1941-44: »Brez krivde krivi« v Ljubljanskem dnevniku leta 1964 in »Narodnoosvobodilno gibanje Primorcev v Afriki« v Tedenski tribuni leta 1967.

ALBERT KLUN

POPRAVEK

»TEKMOVANJE HARMONIKARJEV, KI GA PODPOKROVITELJSTVO DIREKTORJA POSLOVNE ENOTE HOTELOV BLEDE (GOLF HOTEL, PARK HOTEL IN HOTEL TRIGLAV) PODJETJA LJUBLJANA - TRANSPORT PRIREJA...« SE PRAVILNO GLASI STAVEK, KI SMO GA OBJAVILI V 35. ŠTEVILKI NAŠEGA CASNIKA V PRISPEVKU »PRED TEKMOVANJEM HARMONIKARJEV NA POKLJUKI.«

MIZARSTVO TRNOVO

LJUBLJANA, TRNOVSKI PRISTAN 20 a

VAM NUDI:
POHIŠTVO — OPREMO — OKNA — VRATA

OPRAVI:
MONTAŽNA DELA

VABI K SODELOVANJU:
MIZARJE — DELAVCE ZA PREDELAVO LESA

Partizanska ljudska pesem

Talci

Brez krivde greha smo!... Kaj bi se
bali ječe...?

Sinovi nam bore se za svobodo!
Brez krivde težko nosimo usodo,
vendar pred rablji srto nam srce trepeče.

Saj tovarnjaka hrup — rešilni avto smrti
pripelje slednje jutro na dvorišče —
izbrance smrti tu, zdaj tam poišče,
iz sna zbujeni čakamo na to potrti.

Jetničar vstopi tiho v celico s papirjem,
imena smrti mož glasno prečita —

v njih srcih strašna bolečina skrita,
po videzu junak, a v srcu le vznemirjen.

A na hodniku sprejme rabelj jih — vojaki
In tovarnjak nesrečneže v neznano pelje,
ob varstvu spetih rok in bajonetov —
odpelje v neznano smrti žetev,
v levo in desno, kakor je povelje.

Oddahnemo se spet, v temo zroč potrti.
Le malo nas je v celici ostalo —
in nove bodo zopet pripeljali,
Slovence naše, nove kandidate smrti.

In z dneva v dan vrste tu iste se podobe —
možje, žene, dekleta, fantje naši,
preprosti, revni, kakor bogataši
priznani so kot žrtve nove — lepše dobe.

JOZE MARINKO

Zanimivosti

Londonu odvzeli državljanstvo

Češkoslovaško notranje ministrstvo je sklenilo odvzeti državljanstvo bivšemu namestniku zunanjega ministra Arthurju Londonu, avtorju knjige »Priznanje«. Češkoslovaške oblasti pravijo, da je London z imenovanjem knjigo škodoval velikim interesom ČSSR, in prispeval k dezorientaciji odnosov s Češkoslovaško ter pogloblil protisovjetske in protisocialistične težnje. Pariški Monde je ob tem zapisal, »da je to še en dokaz, da se češkoslovaške oblasti še niso poslovile od procesov iz leta 1950«.

Zanimiva knjižica

Ob začetku novega šolskega leta je izdala Slovenska prosvetna zveza v Celovcu drobno knjižico o vprašanjih slovenskega pouka na koroških ljudskih šolah. Knjižica ni le poziv starejšim, da bi omogočili svojim otrokom pouk v materščini, ampak tudi zanimivo opozorilo na položaj dvojezičnega šolstva na Koroškem in na ovire, na kakršne naletijo šolarji in njihovi starši pri obiskovanju in prijavi tega pouka.

Vse se obrača

V Moskvi je umrl osemindesetletni Nikolaj Erdman, znani sovjetski dramatik in filmski scenarist, ki ga je Maksim Gorki nekoč imenoval »naš novi Gogolj«. Stalin je Erdmana poslal v Sibirijo (čeprav je mož napisal filmski scenarij za »Volgo«, ki je bila Stalinu zelo pri srcu.) Erdman je leta 1954 dobil Stalinovo nagrado...

»Še o «Ukani«

Roman Toneta Svetine »Ukana« je predstavil poljskim bralcem tednik za književnost in umetnost »Kultura«, ki je pred kratkim priobčil odlomek, kjer govori o Poljaku, udeležencu NOB na Slovenskem. Iz srbohrvaščine ga je prevedla Magda Petrynska, ki je znana že po prevodih del Selimovića, Selenića, Čopića in drugih jugoslovanskih pisateljev. »Pri prevajanju sem naletela na težave, saj nisem pričakovala tako bogatega izražanja,« je izjavila v pogovoru. Na vprašanje, če bo to veliko knjižno delo v celoti prevedeno v poljski jezik, je mlada prevajalka odgovorila, da za sedaj ne, verjetno pa se bo to uresničilo v prihodnjih letih.

»Neretva« tudi na Kitajskem

Pred kratkim so poslali v Peking kopijo Bulajičevega filma »Bitka na Neretvi«, za katero je Jugoslavija film proslila kitajsko uvozno-izvozno podjetje »China-film«.

Goethejev nagrajenec

Dobitnik letošnje Goethejeve nagrade je madžarski marksistični filozof, sociolog in književni kritik György Lukacs. Ker petinosemdesetletni nagrajenec ni mogel priti osebno v Frankfurt, je nagrado v njegovem imenu sprejel njegov nekdanji študent, zdaj direktor filozofskega inštituta univerze v Budimpešti dr. Feder Tokel. Goethejevo nagrado podeljuje vsaka tri leta in razen ugleda prinaša tudi 50.000 DM.

Razpis na dela z židovsko tematiko

Zveza židovskih občin Jugoslavije je razpisala natečaj za publicistična in književna dela z židovsko tematiko: s tematiko iz židovske folkloze in iz boja Židov proti fašizmu. V almanahu zveze židovskih občin, ki ga izdajo vsaki dve leti, je bilo že objavljenih več književnih del, nagrajenih in odkupljenih na dosedanjih razpisih. Med nagrajenci sta bila tudi pisatelja Filip David in Danilo Kiš.

Partizanski dokumenti

Pred kratkim je šestdesetletni Jože Kofol izročil tajniku združenja rezervnih vojaških starešin Nova Gorica Stanku Lisjaku svezan je orumenelih in rahlo načetih dokumentov iz časa narodnoosvobodilnega boja. To so okrožnice pokrajinskega odbora OF in narodnoosvobodilnega sveta za Slovensko primorje, radijska poročila, sezname, dopisi, obrazci in podobno. Dokumente, ki so danes že zgodovinska vrednost, je prevzela prof. Lida Bezljaj-Krevel, kustodinja oddelka narodnoosvobodilnega boja pri Goriškem muzeju.

Vojaška reda in tehnika

Belgijsko-britansko oklopno vozilo

Belgija in Velika Britanija bosta v kratkem podpisali sporazum o skupni proizvodnji bojnega izvidniškega vozila v vrednosti 150 milijonov funtov šterlingov. Do leta 1980 nameravajo izdelati 6.000 takih vozil, ki bodo pri vožnji lahko uporabljala gosenice ali pa kolesa. V tem načrtu bo Velika Britanija sodelovala z 80. Belgija pa s 20 % stroškov.

Vozilo bodo izdelovali v devetih različnih variantah, skupna pa jim bo motor in aluminijasta oklopna šasija. »Udarne« variante bodo imele za izstreljevanje raket, druge pa bodo oborožene s topom 76 mm oziroma jih bodo uporabljali kot ambulančna vozila, za vzdrževanje zvez in v razne druge namene.

Strah pred Kitajci

Ameriški obrambni minister Laird je v kongresu izjavil, da Kitajska utegne imeti že leta 1973 prve medcelinske rakete in da dolge ameriške obrambne sisteme safeguard še ne bo v zadostni meri pripravljen, da bi zaščitil kontinentalni del ZDA pred kitajsko raketno grožnjo. Ob tej priložnosti je obrambni minister rekel, da za popolno zaščito pred nasprotnikovimi atomskimi udarci potrebujejo v okviru sistema safeguard dvanajst oporišč, opremljenih s protiraketnimi izstrelki, to pa bo stalo 10,7 milijarde dolarjev, medtem ko bi bila vsa dela dokončana do konca tega desetletja.

Sovjetski pomorski manevri na Atlantskem oceanu

Po poročilu agencije UPI se udeležuje manevrov v bližini škotske obale nekaj 90 sovjetskih ladij, med njimi tudi 8 rušilcev, oboroženih z dirigranimi izstrelki, in 25 podmornic. Toda manevri ne potekajo le na Atlantskem oceanu, temveč tudi na drugih morjih. Ze omenjena agencija je sporočila, da ima Sovjetska zveza na odprtem morju do 190 ladij in podmornic, ki se udeležujejo manevra »ocean«. Ti manevri naj bi bili desetkrat večji od prejšnjih manevrov. Razen ladij in podmornic v manevrih, ki bodo končani v maju, sodelujejo tudi štirimotorna letala Tu-95. Nekatera izmed njih so iz severnega dela ZSSR poletela proti Kubi in nazaj, ne da bi se vmes spustila na tla.

Sovjetska agencija TASS je 23. aprila potrdila, da se taktične vaje ladij in letal nadaljujejo ter da so pri tem posadke ladij in letal pokazale izredno učinkovitost v uporabi orožja in vojaške opreme. Vaje potekajo na Atlantskem, pa tudi na Tihem oceanu.

FRANCOSKI MEDCELINSKI IZSTRELKI

Francoski obrambni minister je pred kratkim izjavil, da bodo francoske oborožene sile prejele prve medcelinske balistične izstrelke sredi prihodnjega leta. To je rekel med obiskom nekega oporišča severno od Marseilla, kjer kompletirajo dve enoti takih raket. Francoske rakete bodo lahko letale 3.000 kilometrov daleč, opremljene pa bodo z jedrskimi bojnimi glavami, izmed katerih bo vsaka imela po 150 kiloton. (Kot je znano, sta imeli atomski bombi, ki so ju bili Američani leta 1945 spustili na Japonsko, po 20 kiloton.) V vsaki raketni enoti bo po devet izstrelkov.

Ob tej priložnosti je francoski obrambni minister natančno pregledal celotno oporišče. Obiskal je tudi poveljniški center, ki je vkopan 400 metrov globoko. Objekti so napravljeni tako, da ne bi bili poškodovani celo v primeru, če bi nad njimi eksplodirala kakšna jedrska bomba z močjo 1.000 kiloton. Minister je pregledal tudi eno izmed bojnih glav, ki so sestavni del teh raket.

V oporišču je skupno približno 1.400 vojakov, podoficerjev in oficirjev letalskih sil, stanujejo pa v modernih stavbah in imajo na voljo bazene, igrališče in veliko kinodvorano.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

„Napredne“ in „imperialistične“ vojne ladje

Članek o prodoru sovjetske vojne mornarice na vse oceane, ki ga tu posredujemo nekoliko skrajšanega tudi našim bralcem, je objavil francoski časopis Monde. »Če ne upoštevamo obalnih dežel, je bila še pred tremi leti med Afriko in Singapurom edina pomorska sila britanska. Čez tri leta, če nam bo šlo slabo, utegne to biti ruska.« (Economist).

»Ladje sovjetske vojne mornarice so načrtno prisotne na oceanih, zlasti pa tam, kjer se zadržujejo najpomembnejša ladjevja NATO. S prisotnostjo naših ladij na teh območjih so imperialistom zvezane roke in se le-ti ne morejo neovirano vmešavati v notranje zadeve narodov.« (Pravda)

Sklenitev navidezno povsem nedolžnega sporazuma med Moskvjo in obojem Maurice, ki daje sovjetski trgovski mornarici v tej oddaljeni pomorski postojanki v južnem delu Indijskega oceana nekatere »pristaniške olajšave«, je zbudila pozornost, kot je to razvidno iz zgoraj omenjenih izvečkov londonskega tednika in izjave poveljnika sovjetske vojne mornarice v Pravdi, ter povečala zaskrbljenost zahodnih strategov.

Ta dogodek je osvetlil sovjetsko ekspanzijo, ki se ne omejuje več le na Sredozemlje ter Atlantski in Tihni ocean, ampak se razširja tudi že na Indijski ocean in Perzijski zaliv, torej na območja, ki so od sovjetskih pristanišč najbolj oddaljena.

Economist navaja, da ima sporazum precej skromen obseg in da gre le za oskrbovanje manjšega števila sovjetskih ribiških ladij z gorivom v obdobju 15 let, ne pa tudi za njihovo popravilo in drugačno oskrbovanje. Za protislužbo bo otočje Maurice dobilo ribiške ladje. Čeprav v sporazumu ni nobenih vojaških klavzul, je treba vedeti, da so sovjetska prizadevanja na tem območju šele novejšega datuma in da zato še ne moremo pričakovati mnogo otipljivih rezultatov. Prodor sovjetske mornarice na območju med Indijo in Afriko se

začenja leta 1967 z ladjami za oceanografska raziskovanja, nadaljuje pa se maja 1968, ko so iransko pristanišče Um Kasr obiskale tri sovjetske ladje — ena križarka in dve izvidniški ladji. Kasneje je število takih obiskov stalno naraščalo; menijo, da ima tu Sovjetska zveza bolj ali manj stalno število vojnih ladij, in sicer 10 do 14 ladij raznih tipov, med njimi tudi podmornice. V tem številu pa niso upoštevane »ribiške ladje«, ki so opremljene z različnimi elektronskimi napravami in ki pripadajo obveščevalni službi.

Po britanskem umiku s tega območja bo imel sovjetski prodor v glavnem prosto pot, saj tu ni razen Južne Afrike nobene druge pomembnejše sile. Moskva ima glede na stalne nemire v sultanatih ob Perzijskem zalivu, nedavni cejlonski premik na levo in nejevoljo vzhodnoafriških dežel na London po dobavah orožja južnoafriškemu režimu številne možnosti, da to svojo prisotnost organizira na trdnjših osnovah. Razen tega pa je potem, ko je bil sueški prekop zaprt, pot okrog Rta dobre nade postala silno pomembna trgovska pot za večino zahodnih dežel. Taka bo tudi še ostala ne glede na to, kaj vse se še utegne zgoditi, zakaj orjaški tankerji ne morejo pluti po nobeni drugi poti. To pa daje nov strateški pomen »zemlji nikogar«, ki leži na vzhodni strani Afrike.

Sicer pa je prodor na Indijski ocean za Moskvjo nujno potreben že zaradi sovjetskih vojnih ladij, ki na Atlantskem in Tihem oceanu, ki se lahko medsebojno povezujejo prav čez to območje.

Morda bi kdo utegnil reči, da so zaradi jedrskega orožja zastarela klasična načela o vlogi vojnih mornaric v primeru spopada. Tako je nekdaj mislil tudi Hruščev, ki je v letalonosilkah videl »leteče krste«, in menil, da so za prevoze državljanov tudi križarke dobre. Po krizi na Kubi pa so se Rusi predramili, kar simbolizira leto 1962 tudi vzklik

Nekje v Sredozemskem morju: na sovjetsko podmornico nalagajo raketno bojno glavo

»Nikoli več!« s strani Kuznjecova, prvega pomočnika Gromika.

Sovjetski voditelji so takrat postavili na dnevni red vprašanje medcelinskih raket, katerega rezultate vidimo sedaj, in si hkrati prizadevali, da izpopolnijo klasične intervencionistične sile, ki jih na Kubi še niso imeli in zato niso mogli razbiti ali vsaj otežkočiti ameriške blokade na karibskem območju. Od leta 1963 je začela sovjetska vojna mornarica križariti po Atlantskem oceanu in se ni več omejevala zgolj na zaščito

obal in vlogo pomožnih sil rdeče armade, kakršne naloge je imela dotlej.

Hkrati s tem se je mornarica tudi vsestransko urila. Tako na primer se je manevrov, ki so potekali med 14. aprilom in 6. majem na Atlantskem in Tihem oceanu, udeležilo več kot 150 vojnih ladij. Bili pa so, kot piše moskovska Krasnaja zvezda, »največji manevri v vojaški zgodovini«.

Za admiral Gorškova je sovjetska vojna mornarica po eni strani »močan dejavnik za zavračanje agresije in imperialističnih avantur«, po drugi strani pa »simbol bratstva in pomoči prijateljskim narodom«. Vse to pa omogoča zagotovitev »interesov ZSSR na morjih in oceanih«.

In tako so sovjetske vojne ladje leta 1969 uradno obiskale pristanišča 36 raznih dežel, letos pa bo število obiskov še večje, kot je bilo lani.

Kar zadeva vlogo zavračanja »imperialističnih avantur«, to nalogo sovjetske ladje že učinkovito opravljajo v Sredozemlju, kjer jih je včasih vsaj po številu, če že ne po moči, več kot ladij ameriškega 6. ladjevja. Od tega ima korist predvsem Egipt, tu pa tam pa tudi drugi režimi. Tako na primer so nekatere sovjetske ladje takoj po državnem udaru proti kralju Idrisu pohitele pred libijsko obalo, druge ladje pa so budneje kot sicer pazile na ameriške in NATO vojne ladje.

Seveda ne vidimo razloga, zakaj ne bi Sovjeti razbili premoči, ki so jo njihovi nasprotniki v preteklosti pogosto zlorabljali, in se s svojimi »naprednimi topničarkami« postavili po robu anglo-ameriškim »nazadnjaškim topničarkam«.

Take operacije, kot je bilo na primer leta 1958 izkrcanje Američanov v Libanonu in leta 1965 vmešavanje ameriške »mornariške pehote« v San Domingu, bi bile v današnjih okoliščinah zelo tvegane, če že ne nemogoče. Po drugi strani pa si tudi ni moč zamisljati, da bi mogla na kakih oddaljenih obalah intervenirati sovjetska »mornariška pehota« z namenom, da bi podprla ali ponovno vzpostavila kak »napredni« režim oziroma nudila pomoč kakim manjšinski frakciji pri njenem boju za oblast.

Mavrica kupol nad Lescami na Gorenjskem minulo nedeljo, je pomenila začetek štirinajst dnevnega plemenitega tekmovanja na 10. svetovnem prvenstvu v padalstvu, ki se ga udeležujejo padalci in padalkice iz 27 držav: Avstralije, Avstrije, Belgije, Bolgarije, Brazilije, Čila, CSSR, NDR, Finske, Francije, Italije, Japonske, Švice, Turčije, Švedske, Velike Britanije, ZDA, SZ, Kanade, Madžarske, Mehike, Nizozemske, Norveške, Nove Zelandije, Poljske, ZRN in Jugoslavije. Predsednika republike Tita, ki je pokrovitelj svetovnega prvenstva v padalstvu, je zastopal predsednik skupščine SRS, Sergej Kraigher. Ob tej priložnosti je častni predsednik mednarodne komisije za padalstvo Jaues Istel tudi izročil zlato kolajno mednarodne letalske organizacije (FAI) jugoslovanskemu veteranu padalskega športa Janku Lutovcu, enemu izmed udeležencev prvega svetovnega prvenstva v padalstvu na Bledu in vrhovnemu sodniku na 10. svetovnem padalskem prvenstvu. Slovesni otvoritvi je prisostvoval tudi predsednik letalske zveze Jugoslavije general-podpolkovnik Božo Lazarević. Ob samem slovesnem začetku so bili gledalci pričrati atraktivnemu programu. Na prizorišče je najprej priletel z majhnim letalom tipa Zlin sloviti pilot akrobat Janko Medved, ki je izvajal srh vzbujajočo akrobatiko, nato je odskočilo 50 padalcev z raznobarvnimi padali. Pogled na to je bil enkrat in glej, že so nastopile ekipe vseh 27 držav. Za zaključek so prireditev popestrila še reaktivna letala tipa Galeb, ki so izvajala take vragolije, da je številnim gledalcem zastajal dih.

PRETRESLJIVA PRIPOVED VINKA GAMULINA S HVARA

Tudi morje pordeči od krvi

Ponoči med 10. in 11. majem 1944 se je zgodila ob vходу v viško luko ena izmed najbolj tragičnih epizod osvobodilne vojne na morju, pokol ranjencev na partizanski bolniški ladji »Marin II«.

Na ladji je bilo 60 oseb. Samo štirje so imeli srečo, da so pokol preživeli. Eden izmed njih je Vinko Gamulin z Jelše na Hvaru, takrat bolničar, zdaj upokojenec. Ob zgodovinskih dokumentih in spominih nam pripoveduje o tem dogodku, kot bi bilo to včeraj:

Desant na otok Solto je potekal tako kot vsi drugi. Pred večerom smo se odpeljali tja v konvoju z Visa. Morje je bilo mirno, bilo je okoli polnoči. Borci so stopali z ladij in se v skladu s poveljem pomikali proti sovražnikovim položajem. Ob zori pa se je začel boj.

Ladja »Marin II« je bila skrita v dragi Maslinici, kjer je čakala nove naloge. Nemirno smo prisluškovali bližnjim in daljnjim topovskim salvam in drdranju mitraljezov. Potem pa smo dobili povelje, naj krenemo v drago Šešulo ter tam vkrcamo prve ranjence.

Odpulili smo. Ko smo našli Drvenik, nas je sovražnik pozdravil z granatami. Treskale so okoli nas, medtem pa smo prenašali v dragi ranjence, ki so bili v hiši najbližje obali. Popoldne smo bili znova v Maslinici, katere pristisan se je spremenil v operacijsko dvorano. Tam je bilo vse pomешano: ranjenci, bolničarji, kri, obveze, odrezani deli rok in nog... Dvajset najhuje ranjenih smo spravili na pogrado, trinajst pod krmo, osem pa pod streho na palubi.

Bilo je proti večeru, ko sta prileteli dve sovražnikovi letali. Radi bi se nekako umaknili, toda rafali iz mitraljezov so nas presenetili sredi drage, krogle so cefirale palubo. Ranjenci so začeli skakati v morje, nekateri so bili znova ranjeni. Blizu nas se je pojavila oborožena ladja »Kornat« in začela streljati proti letalom. Prisilila ju je, da sta poleteli višje, nato pa sta morali proč.

Se pred nočjo smo dobili ukaz, naj odpeljemo na Vis in da naj ne čakamo drugih ladij.

Med plovbo smo vso pozornost posvetili ranjencem. Vinko je podaril, kako sta bila med ranjenecima na ladji tudi dva ujeta Nemca, eden je bil celo nadporočnik. Ta nas je spraševal, kam ju peljemo. Med ranjenci je bilo tudi šest civilistov.

Bili smo tri do štiri milje od Visa, ko smo zaslišali hrup letalskih motorjev. Zagledali smo Vis, ves osvetljen od svetlinih raket, kmalu potem pa smo zaslišali tudi hude eksplozije letalskih bomb.

Letala so se obračala nad partizansko ladjo, podil jih je močan zaporni ogenj protiletalske obrambe. Toda bilo je svetlo kot podnevi in ladja ni mogla nikamor. Kapitan si je ni upal usmeriti proti pristanišču, kjer so vrele eksplozije in besneli požari. Pač pa je ladjo poskušal skriti v neko drago. Toda zdaj je po njej udarilo naše topništvo.

Zato smo zavili proti Stončici. Tam je bil svetilnik, ki zaradi vojne ni svetil. V temi pa smo videli obrise obale. Ustavili smo se kaki dve miljii od svetilnika. Ranjenci so se za silo pomirili; že smo mislili, da smo se srečno izmazali. Čakali smo, da bi prenehalo bombardiranje, nato pa bi pristali v pristanišču.

Vinko Karmelić, kapitan ladje, je s palube opazil, kako se nam od Hvara ssem bližata senci dveh ladij. Zato je vzel v vsako roko po eno signalno svetilko, da bi jim dal znake razpoznavanja — trikrat zeleno. Uspelo mu je dati ta znak samo dvakrat in že je padel pod rafalom mitraljeza.

V tem trenutku se je začel na naši ladji pekel, izbruhnila je panika. Mitraljezi so drdrali, treska-

le bombe, svetleči izstreliki so švigali na vse strani in celi roji so se jih zarivali v trebuh naše ladje.

Kapitanov namestnik je še vedno mislil, da gre za pomoto in da so nas napadli angleški borbeni čolni. Zato je začel kričati po angleško: »Tukaj smo jugoslovanski partizani, tukaj je partizanska bolniška ladja!« Še vedno so namreč na našo ladjo divje streljali.

Ranjenci so se razbežali, mnogi so padli na palubi, drugi so skakali v morje, tisti s krme in strehe pod palubo so silili po stopnicah, drugi so se plazili po palubi. Pomešala se je kri starih, jutranjih in sedanjih ran, slišali smo obupne krike, hropenje umirajočih in stokanje.

Dva hitra bojna čolna pa sta krožila okoli naše umirajoče ladje kot dva morskata psa, ko začutita človeško kri in pobesnita. Granate in rafali so jo kar trgali.

Morje je pordečilo od krvi... Potem je zadelo hram za gorivo, ladja se je spremenila v baklo, pokazalo se je še nekaj človeških senc, ki so iskale rešitve v morju.

Zdaj, po šestindvajsetih letih, se pogosto spominjam te strašne slike najhujšega pekla, ki me pogosto preganja tudi v sanjah — pripoveduje Vinko Gamulin. Takrat je bil mladenič, zdaj je nekoliko sivolas mož srednjih let, človek z globokimi gubami po obrazu.

Nadaljeval je: Ljudje me stalno sprašujejo, kako sem se rešil iz tistega pekla. In vedno jim odgovorjam, da ne vem, kako...

Bil sem blizu premca, krogla me je zadela v nogo. Na glavi sem imel nekakšno čelado, okoli sebe pa rešil pas. Trenutek kasneje sem bil v morju. Plaval sem naravnost proti sovražnikovima ladjama, še vedno sem mislil, da gre za nespoznanje. Bil sem že čisto blizu enega izmed čolnov, ko sem na ves glas po angleško zakričal, da sem jugoslovanski partizan. Toda namesto odgovora so po meni udarili z novim rafalom, da je zakipelo morje okoli mene. Potopil sem se, toda rešilni pas me je vrgel spet na površino. Začel sem plavati proti obali. Ne hvalim se, takrat sem bil izvrsten plavalec in športnik. Hlače so me

ovirale. Ko sem jih slafil, mi je zlezel prst v rano na bedru, za katero nisem niti vedel. Zraven sebe sem zaslišal stokanje in hropenje. Obupno sem si prizadeval, da bi spravil s sebe vse kose obleke. Pri tem sem odkrival na svojem telesu vedno nove rane, izmed katerih sem imel največjo na hrbtu.

Valovi so bili čedalje višji. Začel sem izgubljati pojem, kje sem in kam moram plavati. Ne vem več, kdaj je to bilo, toda čez dolgo časa sem zaslišal zraven sebe nekakšen šum. Vprašal sem, kdo je.

Bil je motorist Veljko Subota iz Splita. Vprašal me je, kako in kaj. Odvrnil sem mu, da sem poln ran in da imam nekakšen rešilni pas.

Težko se je bilo pogovarjati v temi in pred smrtjo, ki se je obema bližala. Vedno huje je pihal veter s celine, bilo je precej mraz. Pestiti so me začeli krči in začel sem izgubljati zavest. Tudi vodo sem začel požirati. Naenkrat sem nekje blizu zagledal svetilnik Stončico. Z zadnjima močmi sem se obrnil na hrbet in začel plavati z eno roko. Mislil sem že, da bom zgrabil obalo, toda tedaj sem obnemogel. Ko sem se spet obrnil, je bila Stončica že spet daleč proč. Zanašala me je struja. Izgubil sem upanje na rešitev, vdal sem se v usodo. Zadržal sem, kar mi je prišlo na pamet: je bilo to, da sem na vso moč kričnil: »Na pomoč!«

Nenadoma sem čisto blizu zaslišal hrup motorja. »Roko podaj,« so mi ukazali.

Spominjam se samo roke in ničesar drugega. Zavedel sem se šele na ladji, ki nas je ranjence vozila proti Italiji.

To je pretresljiva zgodba Vinka Gamulina o pokolu, po katerem je od krvi pordečelo morje.

Se zgodovinski podatek:

»Bolniška ladja »Marin II« se je potopila okoli 01.30 ure, 11. maja 1944, zadeta od nemških torpednih čolnov S-61 in S-30. Ob tej priložnosti je bilo ubitih 60 oseb...«

Pred namu pa je še ena zgodovinska naloga. Blizu Svetilnika Stončica še ni spominske plošče v spomin na krvavo epopejo, pokol nemočnih ranjencev.

MATE MATKOVIC

Kakšni so pogoji za skrajšani vojaški rok

IZ NOVEGA PRAVILNIKA O IZVAJANJU VOJAŠKE OBVEZNOSTI

Nedavno je državni sekretar za narodno obrambo podpisal nov pravilnik o izvajanju vojaške obveznosti. V njem razen drugega določa pogoje za skrajšani vojaški rok edinim hranilcem družin in pogoje za odlaganje vojaške službe.

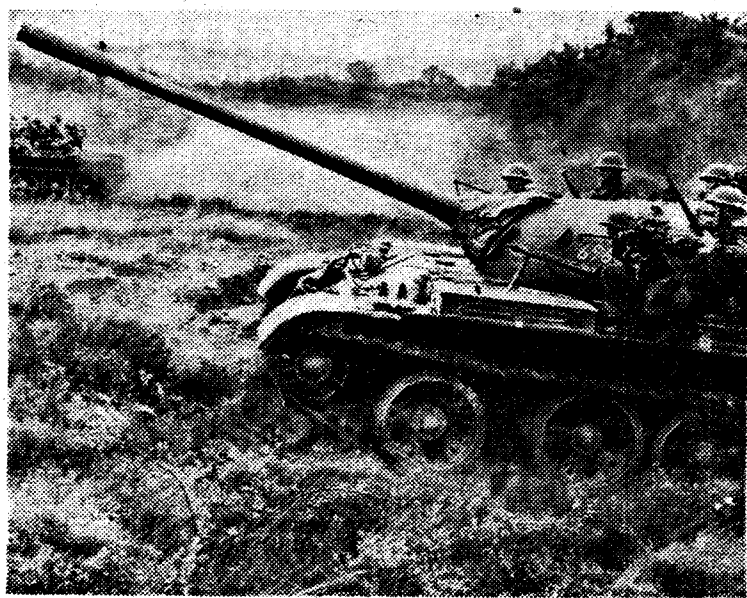
Zahtevo za skrajšanje vojaškega roka obveznik lahko vloži takoj po sprejemu poziva za vojaščino, če je edini hranilec družine, in sicer pri pristojnem načelniku občinske uprave za narodno obrambo. Prav tako ta lahko vloži zahtevek med vojaško službo pri pristojni komandi. Priložiti je treba potrdila za člane družine, starejše od 18 let, da se redno šolajo. Za druge člane družine, in sicer za moške, mlajše od 60, in ženske, mlajše od 55 let, pa potrdila, da so nesposobni za delo. Oceno njihovega zdravstvenega stanja daje vojaška zdravniška komisija.

Za priznanje naziva edinega hranilca pa so potrebni tudi dokazi o številu družinskih članov, o višini dohodkov iz kmetijstva in iz drugih virov. Pravilnik določa, da vse potrebne dokumente, če tega ni naredil sam prosilec, pošlje pristojna občinska uprava. Tako, kot je bilo že doslej, tu-

di od zdaj dalje lahko prosilec doseže odločitev nastopa vojaške službe zaradi rednega šolanja, smrti ali hude bolezni v družini ali posledic naravnih nesreč, če bi spričo njih gospodinjstvo obveznika-rekruta zašlo v težak položaj.

Prav tako se vojaški rok lahko odloži, kadar je navzočnost obveznika nujna zaradi urejanja stanovanjskih zadev njegove družine, pa tudi, če je obveznik prav tedaj obveščen o sprejetju v kakšno službo ter če zaradi specializacije in znanstvenega izpopolnjevanja v tujini ni mogel pravočasno končati študija.

Kot je določeno z zakonom, služijo vojsko eno leto vsi tisti, ki so končali vsaj dve leti univerzitetnega študija, visoke šole ali umetniške akademije. Poseben pogoj je, da so naredili vse izpite iz vojnih predmetov, predvidenih za te šole. Dovoljeno je tudi, da vojak, ki je v prostem času naredil vse izpite, predvidene za dve leti šolanja, naknadno vloži prošnjo za skrajšanje vojaškega roka, ko je že v vojski. Tudi njemu bodo rok skrajšali, tako kot tistim, ki so končali dve leti šolanja pred nastopom vojne obveznosti.

Tanki JLA v naskoku

Če se tank pogrezne v blato...

Vojaška služba je tudi v mirnem času včasih zelo nevarna in kaj lahko je izgubiti zdravje ali pa tudi življenje. To se lahko zgodi ne samo enemu samemu vojaku, ampak kar celi posadki tanka, letala, ladje... To so izkusili pred kratkim tudi štirje sovjetski tankisti v nekaj deset ton težkem tanku.

Na nedavnih manevrih sovjetske vojske je oddelek tankov dobil ukaz prekorajčiti planjavo. Tanki so se pognali v navidezni napad, vse je šlo v redu, le da je nenadoma enega izmed njih kratko malo zmanjkalo. Tudi na radijske pozive se ni oglasil. Začeli so ga iskati in kmalu našli sledove, ki so pričali, kaj se je zgodilo. Sledov tankovskih gosenic je zmanjkalo pri blatni kotanji...

Čez nekaj minut so se zbrali pri kotanji vsi tankisti s svojimi vozili in začeli ugibati, kaj naj bi stori, da bi rešili četvero tovarišev v potopljenem tanku. Stavili so dve jekleni tankovski anteni in z njima začeli tipati, kaj je v blatu. Prodrli so sedem metrov globoko, pa niso našli ničesar, le to so ugotovili, da sta do te globine dva sloja šote, vmes pa je blato. Potem so poskusili srečo z dolgim kolom. Končno so z anteno v blatu le odkrili nekaj trdega in takoj začeli kopati. Skozi zemljo in šoto je šlo, toda kaj kmalu so prišli do vode in blata. Vanj so spustili privezanega podoficirja Vladimirja Borisenka. Našel ni nič. Za njim je poskusil srečo Vladimir Bazilov. Iz blata so ga potegnili nezvestnega. Ko je prišel k zavesti, se je potopil še enkrat. Toda iz blata so ga potegnili popolnoma trdega od mraza. Ko se je ogrel, je vesel sporočil, da je našel tank.

Medtem je enemu izmed tankistov, ki so kopali jarek do vode, uspelo uspostaviti s potopljenim tankom radijsko zvezo. Zdaj so štirje tankisti vsaj vedeli, da jih iščejo, z zemlje so jih bdrili. Toda minute so tekle...

Tank se je potopil s prednjim koncem naprej, tako kot je bil zapeljal v kotanjo. Ko se je posadka začela zavedati, kaj se jim je pripetilo, je začela premišlje-vati, kaj naj stori. Voda je namreč hitro vdiral v tank. Poskusili so odpreti pokrov na kupoli, misleč, da je nad vodo, pa seveda ni šlo. Potem so poskušali uperiti kvišku topovsko cev, da bi dobivali skozenjo sveži zrak. Seveda je bil tudi ta poskus brezuspešen. Zatem so vključili črpalko za izčrpavanje vode. Čeprav so bili akumulatorji pod vodo, je vseeno delala in zato je raven vode ostajala enaka.

Zatem so po radijski zvezi sporočili, da slišijo udarce na zadnjem delu tanka. Medtem so zunaj na vso moč hitro začeli iskati potapljače. Toda zraka je bilo vedno manj, zato so potopljene posadki, ki se je gnetla tik pod kupolo, ukazali, naj odpre bombo s stisnjenim zrakom za zaganjanje motorja. Zaradi nizkih zimskih temperatur imajo namreč le redka sovjetska vozila zagon na elektriko.

Leonid Purkin se je moral potopiti, da je prišel do bombe. Ni šlo vse gladko. Zlomil se je navoj

matice. Lahko bi bil prerezal cev, toda tedaj bi jih pritisk več sto atmosfer zadušil. Zato je napel vse sile, da bi odvil matico. Končno mu je to le uspelo. Toda kmalu bi bil zmrznil, tako mrzla je bila voda. Niti stisnjeni zrak ni za dolgo pomagal. Kaj kmalu se je posadka spet začela dušiti.

Končno je prispel potapljač, ki je zapel debelo pleteno jekleno vrv za kljuko na zadnjem delu tanka. Na drugi strani so vrv zapeli za štiri tanke, ki so z vso močjo potegnili potopljeni tank iz mokre grobnice.

Zadnji hip... Vsa posadka je bila že nezavestna. Ko so jih z vlekli na prosto, so si kmalu opomogli, nato pa so jih poslali za nekaj dni v bolnišnico.

Oddelek za turizem
LJUBLJANA, Titova c. 38

12. septembra — dvodnevni izlet na Koroška jezera — Grossglockner;

22. septembra — organiziramo v sodelovanju s potovalno agencijo Jugotours 8-dnevno potovanje z avionom v Moskvo in Leningrad po reklamni ceni din 1.890.— možnost obročnega odplačevanja;

23. septembra — 5-dnevni izlet v Švico, obisk 51. mednarodnega sejma v Lausannu;

27. septembra — 1-dnevni izlet po zapadnem obronku Pohorja;

9. oktobra — 5-dnevni izlet v Rim, ki je jeseni najlepši — z ogledom Padove, Bologne, Firence in Siene;

9. oktobra — za strokovnjake mesne industrije 4-dnevna ekskurzija v Verono — ogled razstave »eurocarne 70«.

V oktobru in novembru vsak četrtek in petek 5-dnevno potovanje z avionom v London. Po Londonu avtobusni ogledi vseh turističnih in kulturnih zanimivosti — reklamna cena: 1.190.— din. din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje v Pariz z avionom in povratkom z avtobusom iz Beograda v Atene pod vodstvom izprašanih voditeljev za din 998.—

Na voljo so vstopnice in trikotniki za parkiranje avtomobilov ob priliki oglada 10. svetovnega padalskega prvenstva v Lescah od 6. do 21. septembra 1970.

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP Ljubljana.

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

S Pohorja so poročila romala v Maribor, od tam pa menda v Ljubljano. Brž smo imeli v rokah kurirko in ta nam je povedala za naslov, kamor je oddajala poročila in kjer je dobivala odgovore. Pozanimali smo se za človeka, ki je poročila sprejemal, in ugotovili, da je bil že pred vojno angleški agent, da so ga Nemci v začetku preganjali, potem pa pustili pri miru in mu celo omogočili da mnogo potuje.

Poskusili smo še zadnje. Vodjo četniške organizacije smo obsodili na smrt. Rekel sem mu, da sem mu sicer obljubil življenje, če bo odkrito srčen, toda ker nas je skušal še potem nalogati, moja obljuba več ne velja. Usmrtitev sem določil za zvečer in čakal, kaj bo. Bližala se je ura, človek je bil vedno bolj razburjen, dokler me ni zadnjo minuto poklical k sebi. Spet mi je povedal marsikaj novega...

Že v bivši Jugoslaviji je bil povezan z angleško obveščevalno službo, ker je mislil, da tako najbolj škoduje našim sovražnikom Nemcem in Italijanom. Ko se je po italijanski kapitulaciji vrnil v Ljubljano, so ga tamkaj spet povezali z angleškim agentom, ki je bil tamkaj kot privatnik. Ta mu je oskrbel potne dokumente. Domneval je, da ima dobre zveze z Nemci, toda takrat mu še na misel ni prišlo, da bi utegnil imeti od njegovega dela kake koristi tudi gestapo. Po nalogah, ki jih je dobival, se mu dozdeva, kako se nekje v Ljubljani ali tudi že v Mariboru stikata angleška obve-

271

ščevalna služba in gestapo, seve samo glede protikomunizma.

Več ni povedal, čeprav smo ga pestili skoraj teden dni. Toliko zapornikov je bilo težko stržiti, vsak hip bi lahko pridrli Nemci, pa tudi obupali smo, da bi še kaj dosti zvedeli, zato smo napravili sojenje. Sodniki so bili neusmiljeni in so vso skupino poslali pod rušo, s kurirko vred...

Prav jaz sem bil tisti, ki sem zahteval najstrožjo kazen. Zakaj? Med zaslišanjem mi je vodja četniške organizacije sicer pripovedoval, kako je pošiljal poročila prek kurirke naravnost v Maribor, toda jaz sem vedel, da so ta poročila uporabljali tudi gestapovci, in to kar prek orožniške postaje na Pohorju, saj mi je tako pripovedovala Irena. Toda kaj, če je Irena spet lagala?

Ko sva bila z vodjo sama, sem mu dejal, da dobro vem, da ima taka poročila tudi orožniška postaja na Pohorju in da smo prestregli eno izmed njih, poslano v Maribor. Prav na podlagi tega poročila, da smo jih razkrinkali.

Odločno je zanikal, pač pa je tako mimogrede dejal, kako je dobil iz Maribora poročilo, da je v brigadi vse polno gestapovskih agentov, med njimi da je tudi neki komisar, ki pošilja poročila prek neke ženske. Zanimalo me je, kdo je ta komisar, ker sem slutil, da utegnem biti ta človek prav jaz. Toda zapornik ni vedel nič več. Kako je sploh zvedel za to? Kakšni so njihovi odnosi do gestapovcev?

To so naši sovražniki, toda glede komunistov smo si enotni in smo sklenili, da si ne bomo delali ovir v boju proti njim. Zato bi tudi tega komisarja, če bi vedel zanj, ščitil, saj gre očitno za človeka, ki deluje znotraj komunistične organizacije komunistom v škodo...

Sklenil sem, da mora ta človek čimprej pod zemljo, kajti vrag si ga vedi, ali ne ve še več in če ne bo v primerem trenutku podatka o komisarju pro-

272

dal za svojo glavo. Morda pa ve, da sem jaz tisti komisar, in se mi boji povedati, ker ve, da ga bom hitro poslal pod rušo.

Skratka, vse skupaj je bilo hudo zapleteno, če dalje manj mi je bilo vse skupaj jasno, zapletal sem se v čedalje gostejšo mrežo domnev, ugibanj in sumov. Povrh pa še Irena! Mislil sem, da je odkrita, zdaj pa vem, da mi še vedno laže...

Pozneje, ko sem bolj natanko spoznal način dela gestapovcev, sem o razkritju četniške skupine zavezal svoje stališče. Spoznal sem, da sem bil orodje v gestapovskih rokah, orodje, s katerim so se znebili angleške agenture na svojem območju, povrh pa še ljudi, od katerih so pričakovali kaj malo korist. Premalo jih je bilo in premalo vpliva so imeli na ljudstvo. Zato so gestapovci sklenili, da jih žrtvujejo in prek njih pomagajo kvišku meni, povrh pa me še bolj zapletejo v svoje mreže. Po tem razkritju, ko se mi je zdelo, da sem na vrhuncu slave, sem dejansko tičal že do vratu v močvirju.

Potem sem šel k Ireni. Brez ovinkov sem jo vprašal, kaj naj to pomeni. Ali si nisva obljubila, da si bova drug drugemu vse povedala? Razjokala se je, vnes pa mi je zatrjevala, da je bilo resnično vse tako, kot mi je pripovedovala. Če je vse to res, so ji Nemci poročila podtaknili in ji več ne zaupajo, torej so se nalašč menili pred njo o teh zadevah tako, kot bi jih pred njo skrivali. Torej so jo tako le preizkusili in ugotovili, da bi jim utegnili biti nezvesta, čeprav jim je napravila uslugo. Takih pa se navadno znebijó ob prvi priložnosti. Pomislil sem, da so tudi Ireno že odpisali in da bo ta čudovita ženska prej ali slej truplo, če bo le s tem napravila Nemcem kako korist.

Toda komu naj človek sploh še kaj verjame, če vsi lažejo? Kako naj verjamem ženski, ki me je zvalila v past, mi dolgo lagala, zdaj pa spet ni nobene-ga dokaza, da mi znova ne laže? Oni je mrtve, ki

273

je trdil, da je pošiljal poročila naravnost v Maribor, Irena trdi nasprotno, gestapovci mi nikoli ne bi povedali svojih skrivnosti...

Toda spet sem zvedel od Irene, da je v brigadi še vedno dosti vrtnjencev in da vseppek pošiljajo poročila Nemcem. Ko sem se vrnil, me je razjedal sum, vsepovsod sem videl same strahove. Ko zdaj o tem razmišljam, se zavedam, da je bilo vse to sestavni del gestapovskega načrta. Po tem se je močvirje zagnilo tudi nad mojo glavo. Pobesnel sem in začel vsepovsod iskati, izdajalce...

Če je kdo po naključju odtrgal vejo in jo vrget na tla, če je kdo kje kadil, sem ga že ukazal opazovati. Opazoval sem, kako ima kdo podkovane čevlje, če z njimi ne pušča znakov po ilovnatih tleh ali v snegu. Veliko osumljencev sem ukazal zapreti, zasliševali smo jih in v nekaj primerih sem res nekaj dokazal. Toda za svoje delo sem dobil kot plačilo črno nehvaležnost. Novi brigadni komisar mi je očital, da najbrž mislim pobiti vsaj pol brigade, da nihče ne dela nič drugega, kot da vohlja za drugim. Zato da je bolje, če se v brigado ne prikažem več. Oni boljše vedo, kdo je slab in kdo dober partizan, saj vidijo vsakega v boju. Kot da ne bi gestapo ukazoval svojim ljudem, naj se izkažejo.

Ne spadam k vojski, mi je še rekel, ampak na teren, zato naj se nikar več ne prikažem v brigadi. Jeza me je popadla in izrekel sem mu vse, kar mi je prišlo na um. Dejal sem, naj se kar sam ukvarja z gestapom, da mi je vseeno, če bom nekega dne slišal, kako so gestapovci ves brigadni štab zajeli, zastrupili, mu nastavili mino.

Ko so me tako izgnali in ko sem ostal sam, sem se šele zavedel, kako pravilno je ukrepal komisar, seve s svojega stališča. Saj bi jaz s svojim delom skorajda razkrojil brigado, s tem pa zelo pomagal Nemcem. Toda kaj naj delam zdaj? Saj sem že zdavnaj dobil ukaz, da je moje poveljstvo v Savinjski

274

dolini in da moram tja pošiljati tedenska poročila. Zdaj sem ta rok že dvakrat zamudil, toda vmes sem odkril četniško zaroto.

Sedel sem in napisal poročilo kar na list iz zvezka. Prav nič nisem imel, ne ljudi ne pisalnega stroja ne opreme, samo svoje orožje in obleko, pa še odejo in nahrbtnik. Opravičil sem se, ker nisem tako dolgo poslal poročila, se izgovarjal na delo okoli razkrivanja četniške zarote. Opisal sem ves primer na dolgo in široko, omenil tudi, kako vem, da je v brigadi še veliko vrtnjencev, nazadnje pa obtožil brigadnega komisarja, da me ovira pri delu, da se je uspaval zaradi uspehov in ne vidi nevarnosti, ki preti našemu gibanju od sovražnikov znotraj naših enot.

Komaj teden dni sem čakal na odgovor. Pisali so mi, naj si sam najdem pomočnike in naj me brigada nič ne briga. V vojski bodo organizirali posebno varnostno službo, s katero naj samo sodelujem.

Koga naj si poiščem za pomočnika? Poznal sem dosti ljudi, toda med njimi nisem imel nobenega, ki bi se nanj zanesel. Nisem hotel ne gestapovskega agenta ne zagrnjenega skojevca. Mnogo je bilo fantov, ki bi radi v varnostno službo, toda med temi bi utegnili biti tudi gestapovci, ki bi me spet nadzirali. Kdo je sploh v tej prepleti deželi, ki ni sumljiv? Saj so Nemci vsepovsod...

Klatil sem se po Pohorju kot lačen volk, včasih zašel k Ireni, vodstvu pa pošiljal poročila, da iščem pripraven prostor za taborišče opremo in izbiram ljudi. V resnici pa sem bil v vedno večjih dvomih in nisem naredil prav nič od tistega, kar sem poročal. Cele dneve sem ležal na kaki prisojni rebri se grel na pomladnem soncu in premišljeval. Naslednji teden pa sem poročal, kako sem organiziral gradnjo bunkerja. Da se namreč ne morem stalno seliti

275

iz hiše v hišo, povrh pa, da je po hišah preveč nevarno.

Potem sem spet zašel k Ireni... Vsakokrat, ko sem jo obiskal, sem čutil, kako me nekaj vleče k njej, čeprav sem se zavedal, da me je pogubila in da mi je še vedno nevarna. Povrh sem zvedel, da se je med ljudmi že razširila novica, kako sem pri njej kuhan in pečen, namigovali so na najino razmerje, hkrati pa so se zgrajali, češ partizanski voditelj, pa hodi k nemški, vlačugi.

Toda ko sem bil pri njej, so izginili vsi pomisleki. Znala je v meni izzvati besno strast. Ko sem jo potešil, sem se sramoval svojih sumničenj, jo ljubil, kot bi bila najbolj poštena ženska pod soncem, in delal načrte za čas po vojni, ko se bova poročila, če se nama ne bo kaj zgodilo.

Spet sem bil vso noč pri njej, ostal bi tudi po dnevi, saj se ni bilo več treba bati nemških vdorov na Pohorje, odkar je prišla ssem še ena brigada. Toda abal sem se govoriti, utegnil bi kdo priti mimo in me videti pri njej. Raztrobil bi po vseh vaseh in spet bi govorili, lahko bi zvedel kdo od naših in mi očital.

Zato sem vstal, se napravil, nekaj pozastrkoval in se pripravil na odhod. Nameraval sem obiskati kako kmetijo in se pošteno najesti. Tedaj pa sem zagledal v njenih rokah pismo...

»Reklj so mi, naj ti izročim tole,« je spravila iz sebe v silni zadregi. Kaj naj bi bilo? Takoj sem zašlutil, da gestapovci spet nekaj hočejo od mene, prav gotovo nič dobrega. Hlastno sem odprl pismo in zagledal list, popisan z nežno žensko pisavo. Preletel sem prve vrstice...

Nisem se zmotil. Ženska pisava je bila samo krinka, če bi kdo nepoklican dobil pismo v roke. Pisano pa je bilo v obliki res prisrčnega ljubezenskega pisma. V njem me je dekle vabilo na sestanek, podpisan pa je bil moj nekdanji sošolec, gestapovec.

276

Čez tri dni naj bi se srečala doli pri Mariboru, na samotni cesti. Rad bi mi čestital za lepe uspehe, ki sem jih dosegel z njegovo pomočjo...

Nobenega dvoma ni bilo, da sem popolnoma v njihovih rokah, in gorje, če ne bi prišel. Za to, kar sem do zdaj naredil zanje, bi me naš stokrat obei-sil. Če pa grem, bodo zahtevali še več in še bolj se bom umazal. Kaj naj naredim? Na eni strani gotova smrt, na drugi odlaganje. Kdo bi bil tako neumen, da bi si zbral smrt brez najmanjše možnosti za rešitev, posebno če je ugotovil, kako lepo utegne biti življenje, če si prijatelj lepe in živahne ženske, ko ti ni hudo glede dela in hrane.

Kljub temu sem drgetal od groze in razburjenja. Pobegnil sem od Irene v gozd in tam čakal. Skoraj nič nisem jedel, po glavi so se mi sukale različne misli. Peklene muke sem prestajal vse te dni, mislil sem tudi na samomor, pa nisem imel poguma, da bi segel po pištoli. Nazadnje sem se vdal. Saj se bo morda le dalo nekako preživeti vojno, ne da bi naredil našim kako večjo škodo. Le kaj bi rekla oče in brat, če bi zvedela, da sem postal izdajalec! Samo zato, ker me je narava tako obremenila in ker nisem mogel uspet pri dekletih. Kako čudno je življenje. Jaz nekdanji ljubljanski skojevec od rojstva nacionalist, pa izdajalec proti svoji volji, reva, ki si ne more pomagati. Kakšen čuden nesmi-sel, toda krut in neusmiljen.

V dolino sem odšel kot na smrt obsojeni proti vislicam. Kar noge so se mi zapletale, rad bi se bil uprl, večkrat sem obstal, razmišljal in nazadnje ugotovil, da moram dalje, če nočem, čež nekaj dni stati pred našim vojnimi sodiščem. Nazadnje sem prišel na cilj, na tisto samotno cesto, se skril v grmovje in čakal. Luna je plaval nad menoj, pripravljalo se je k spomladanski nevihti in nad Pohorjem so se kopičili oblaki, tulil je nočni veter. Prava noč

277

za čarovnice, ki rajajo z obešenci, sem pomislil. In med njimi jaz, pohabljenec, izdajalec. Ob takih nočeh so hodili po svetu volkodlaki, mrliči so privzgovali pokrove krst in odhajali na obiske k sorodnikom, trupla so škripala na vislicah. Jaz sem tudi postal strah, pošast volkodlak in živi mrlič. Najraje bi pobegnil kam daleč, bežal noč in dan in ubijal vse živo, kar bi srečal, pošiljeval vse ženske sveta in jih moril, kače strupene, ustvarjene človeštvu v pogubo in obenem potrebne za razmnoževanje.

Gledal sem na uro, kdaj pridejo. Že od daleč sem opazil luč, osebne avtomobila, ki je peljal čez polje, proti meni. Počasi se je ustavil blizu mojega skrivališča. Nekdo je zaklical:

»Kje si, puklasti? Sem pojdi, peljal se boš!«

Za hip sem bil strahovito užaljen, najraje bi užgal po njih, pa sem se zavedel, da bi morda res koga ubil, potem pa bi me izdali našim. Uničili so moje poštenje, zdaj se mi pa še rogajo, ker sem pohabljen. Toda kaj morem?

Vstal sem in se približal cesti. Dva sta bila v avtomobilu, šofer in neznan moč, oblečen v štajersko lovsko nošo. Ta mi je molče pokazal, naj sedem v zadnji del avtomobila. Tam sem opazil dve brzostrelki in nekaj ročnih bomb. Potem je šofer odpeljal dalje, zavil nazaj proti Mariboru. Drveli smo po temačnih ulicah, popolnoma praznih, dokler se nazadnje nismo ustavili pred temačnim poslopjem. Dobro sem vedel, kje smo, saj sem poznal vsako hišo, toda v kateri urad so me zapeljali, nisem vedel, ker me ni bilo že tri leta v tem mestu.

Civilist me je vodil skozi temačno vežo, nato po stopnicah nekam v prvo ali drugo nadstropje. V temačni čakalnici so stali okoli okroglega mize oblaženi stoli. Civilist mi je ukazal, naj počakam, sam pa je odšel dalje. Ko je odprl vrata, je skozi rezo

278

šnil žarek svetlobe in zaslišal sem govorico najmanj dveh ljudi.

Niti pet minut nisem čakal. Kako sem jih preživel, raje ne bom opisoval. Čeprav je bilo v sobi vroče in zatohlo, sem ves drhtel od mraza. Civilist se je vrnil in me poklical za seboj.

Znašel sem se v lepo opremljeni sobi, stopal sem po mehki preprogi, dišalo je po cigaretah in konjaku, na stenah so bile lepe oljnathe slike. Nad pisalno mizo Hitlerjeva slika v dragocenem pozlačenem okviru. V naslednji pisarni je bilo svetlo, okna so imeli zagrnjena s temno kulislo...

Pri okrogli mizi sta me že pričakovala dva gestapovca. Enega sem takoj spoznal, bil je moj sošolec. Drugi je bil starejši mož, po uniformi in oznakah na njej sem ugotovil, da je nekaj višjega. Oba sta se zasmejala, ko sta me zagledala v popolni uniformi, z rdečo zvezdo na pokrivalu in do zob oboroženega, obenem pa očitno na smrt preplašenega. Niti orožja mi niso odvzeli, tako so bili prepričani o moji nemoči...

Tudi jaz sem se zasmejal in v hipu me je mirnila tesnoba. Če bi nas videl kdo, ki ne bi vedel, kaj naj vse to pomeni, bi ga zadela kap od začudenja. Trije možje v uniformah dveh sovražnih vojsk sedijo za mizo in se mirno pogovarjajo — to je zelo redek prizor...

»Menda nisi pričakoval, da te bomo tako kmalu povabili v Maribor,« je začel moj nekdanji sošolec. »Lepe navade zahtevajo, da nagradimo človeka, ki je nekaj naredil za nas vsaj z vabilom na obisk.« Ponudil mi je cigarete in nalil kozareček žganja. Izpil sem, potem pa je rekel:

»Zdaj sva si kolega. Menda ti je znano, da sem pri gestapu, zato pa vem, da si pri partizanski varnostni službi. Torej sva v isti stroki. Predlagam, da si drug drugemu pomagava...«

[illegible]

Uprava »TV — 15« .

Vsaka rešitev naj bo v svoji kuverti z oznako »Križanka št. 17«.

NOVO

VINO V BLOKPAKU

SAP

LJUBLJANA

 Oddelek za turizem
 LJUBLJANA, Titova c. 38

Priporočamo delovnim organizacijam, Društvom upokojencev in posameznikom:

V Kaštelah pri Splitu nudimo prijetne počitnice po znižanih cenah od 7. do 28. septembra 1970.

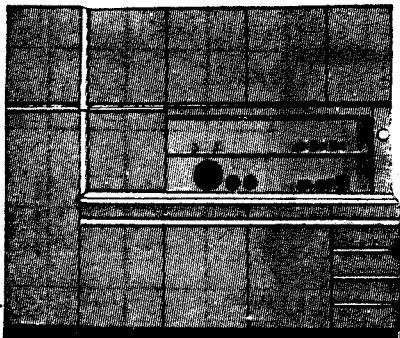
7-dnevni penzion z dobro domačo hrano v dvoposteljnih sobah s tekočo vodo, brezplačno kopališče, brez doplačila za turistično takso, ter avtobusnim prevozom z udobnim turističnim avtobusom v Kaštele in nazaj za dinarjev 352.—

Za skupine nad 10 oseb dajemo poseben popust, eno brezplačno mesto.

Na voljo so vstopnice in trikotniki za parkiranje avtomobilov ob priliki oglada 10. svetovnega padalskega prvenstva, ki bo v Lescah od 6. do 21. septembra t. l.

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP — Ljubljana.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

 kredenca izpeljanke
 iz kuhinje VEGA 55

Z VARČEVANJEM PRI

KB

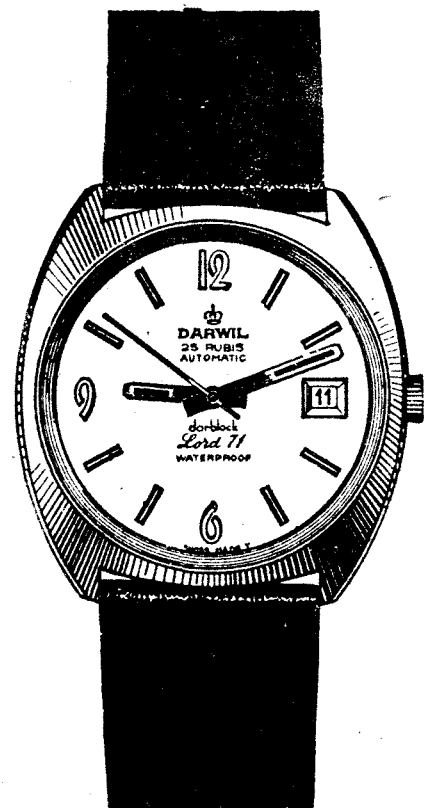
LJUBLJANA

 DO
 IZPOLNJENIH
 ŽELJA

Biseri proizvodnje

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK, ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

*Če gradite
pazite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Tistih dvesto metrov do svobode

Nadaljevanje s 4. strani

Napetost je prerasla meje človeških moči in vojaške poslušnosti. Če se prav spominjam so se borci pognali v napad brez povelja.

»Skojevci, naprej! Za meno!« je bil edini klic, ki ga je bilo moč razločiti med živahnim streljanjem sovražnika, ki je sprejel juriš z uraganskim ognjem iz vseh cevi. Poljana je oživela od temnih postav, ki so se na vse kriplje trudile, da bi pretakle usodno razdaljo s katere bo mogoče doseči sovražnika z ročnimi bombami. Toda bojna sreča je hotela drugače.

Cesta je v trenutku zažarela od tisočih plamenčkov, proti napadalcem se je usula toča izstrelkov. Poljana je obšla svetloba rakete, ki so spremenile bojišče v navaden strelski poligon. Bojna črta napadalcev se je zamajala in se raztrgala na več skupin, ki jih ni več vezala odločna volja, da bi zmleli sovraga v boju mož na moža.

Drug za drugim so omahnili borci na tla: nekateri v kritje, drugi pa so bili ranjeni. Italijani so spoznali, da je juriš ustavljen in še povečali ogenj, čeravno niso mogli jasno razločevati napadalcev. Brigada je ostala prikovana na juriš: razdalja in izpostavljenost divjemu ognjemetu sovražnika cevi. Sprčo silovitosti sovražnega ognja je bilo enako tvegano nadaljevati napad kot plazi

ti se na rob gozda, odkoder se je začel juriš.

Divji nalet je potegnil s seboj tudi mene in Marka. Noseč protitankovko — on za kopito, jaz za cev — sva pretekla usodno razdaljo in se pod sikajočimi sovražnikovimi izstrelki vrgla na tla. Na slepo srečo sva oddala še nekaj strelcev proti cesti. Kmalu pa sva se zavedela, da je juriš ustavljen in da ognjeni jezik našega orožja priteguje pozornost sovražnikovih strelcev kot magnet. Vsak hip sva lahko pričakovala, da naju oo zadelo — sovražne kroglice so začele šepetati tisto nevarno pesem, ki ponavadi ne traja predolgo. Jasno je bilo, da se na najinem položaju ne smeva zadrževati. Reši napru lahko samo hiter skok naprej in vstran, da se umakneva iz »kompromitirane« smrti.

Vzlic bojnemu trušču se nekako domeniva, kaj nama je storiti. Pomaknila se bova kakih dvajset metrov, nato bova poizkusila napraviti zasilno kritje iz prsti in trave. Obupno početje, toda drugega ne kaže. Zdaj ali nikoli!

Marko poprime za kopito, jaz za cev. Stejem do deset: ena, dve, tri... zdaj! Poženeva se naprej.

Nenadoma slepeča svetloba rakete, zatem trd udarec... puška na cev se mi nepričakovano izmuzne iz roke... Raketa sveti celo večnost. V hipu sem na tleh in čakam, kdaj bo minilo tisto grozno šepetanje... Ali pride sedaj konec?

»Marko, nej, ali si cel? — Kje je puška?«

Nič. Nova raketa je osvetlila bojišče, toda ne upam si dvigniti glave, da bi videl, kaj se dogaja. Želim si postati majhen, ploščat kot poštna znamka ali stenica, ki se lahko zarije v vsako razpoko.

»Marko, ali me siliš?« — Zopet nič. Ne upam si misliti, da se je kaj zgodilo prijatelju, s katerim sva si molče obljubila zvestobo do zadnjega diha.

Skušam se prevaliti nazaj, do mesta, kjer mi je izšlo puško iz rok. V nemi grozi tiptem okrog sebe in nazadnje le začutim nekaj takega, kar bi ugnilo biti čula z naboji... Natipjem tudi Markovo glavo, njegovo roko in nož, med prsti pa mi priteče lepljiva tekočina.

Nova raketa je potrdila tisto, česar si nisem upal priznati. Pritiskem se k tovarišu in skušam ugotoviti, če še diha. Nič točnega ne morem ugotoviti... Roke mi drhtijo, v glavi mi šumi... Prevzame me neznanska sla po življenju.

Hlastno pograbil Markov nož in začel kopati trdo prst. Z blazno naglico vrtam v zemljo in jo prebadam, da bi izrgal iz nje odrešilno prgišče, ki naj me reši Markove usode.

Sovražno streljanje je oslabilo, zato pa začno odtipavati bojišče lahki minometi. Z vsako eksplozijo mi plahnj volja do življenja — tako nekoristno se mi zdi vse, kar počnem — saj gotovi usodi ni mogoče ubežati. Tudi Marko ji ni ušel, ki je bil dober borec in hraber partizan... Vzlic temu pa kopljem — nagon po samoohranitvi zmaguje. Čeravno bo jutrišnji dan odkril moj hriček, za katerim sovražnim strelcem ne bo težko najti hvaležen cilj... Motna jutranja bledica naznanja rojstvo novega dne, ki mi namesto svobode prinaša zanesljivo smrt. Sicer pa — kaj navsezadnje pomeni eno življenje v trenutku, ko se morda odloča usoda sveta...

Telesna in duševna utrujenost sta povzročili, da se me je lotila nekakšna ravnodušnost do vsega, kar ima priti. Morda sem celo zaspal, kajti prebudilo me je zopetno gosto streljanje. Kakor iz drugega sveta je prihajalo do mojih ušes vpitje in močne detonacije...

Gromska strela, saj ni mogoče! To je juriš! Pravi partizanski juriš, mogočna muzika mavzeric, ki odločno posegajo med obupno lajanje sovražnikovih karabink...

Kratko in gosto streljanje, nato pa neizprosni udar z bombami, katerih odbliki se jasno začrtavajo v blede zarji jesenskega jutra. Tako je, naši so!

Po načinu in bliskovitosti napada sodim, da so to šerčerjevci, ki so nam prihiteli na pomoč od Grčaric, kjer že dva dni drže v obroču plavogardiste.

»Ne streljaj! Primiti jih žive!« Luka, drzni komandant šerčerjevcev — kdo bi ne spoznal tvojega gromkega glasu in rezkega pokanja parabole!

Serčerjevci so opravljali svoje delo dobro in zanesljivo. — »Mamma mia, sono ferito... Aiuto...« se je kmalu zaslislalo vzdolž sovražne kolone, katere bojna sposobnost se je rušila kot hiša iz kart.

Vtem je zajel juriš tudi našo stran ceste. Čez polje se spet poženejo sključene postave — nekaterim se jasno belijo obveze, ki so jih napravili iz lastnega perila.

Pustim protitankovko in se — tiščoč bombo v roki — požnem proti cesti. Odpor Italijanov hitro kopni — le tu in tam je še nekaj žarišč neurejenega boja, ki jih kmalu zadušijo dobro namerjene bombe in puškina kopita.

Na cesti trčim na prve šerčerjevce. Želim objeti enega od njih, pri tem pa pozabim, da imam še vedno bombo v roki. — »Ne zameri, tovariš, čisto sem zmešan,« se mu opravičim. »Kaj bi ti to!«, mi odgovori partizan v prijazni dolnjščini in me povabi, da greva skupaj bezat Italijane izpod kamionov in na hitro narejenih obcestnih bunkerjev.

Na smrt preplašeni vojaki drže

roke nad glavami. Zelo so klavrnji, kot je klavrna vsaka porazena vojska. Po vsej verjetnosti pričakujejo najhujše, saj je med nami in njimi veliko neporavnanih računov.

Se mi v podzavesti vstajajo prebliski jeze zaradi prestane nočne more, ko so me pestili ti-le zelenici in ko sem bil prepričan, da bom razrezal na koščke prvega izmed njih, ki mi pride pred oči. Sedaj pa ne vem, kaj naj počnem, koga naj se lotim na tem kupu človeške bede. Opazujem tovariše — pa tudi oni se obnašajo nekako tako, kot bi jim bilo nerodno, da so spravili na kolena vso to oboroženo soldatesko, ki sedaj ne ve ne kod ne kam. Porazena vojska se je razlezla po vsej kočevski cesti. Skupine vojakov tavaajo po poljan in se očitno bojijo vstopiti v gozdove, skozi katere drži njihova pot domov.

Zmaga je popolna, naše velikodušje pa tudi. Hitimo, da čimprej spravimo Italijane proti Snežniku in Primorski — kajti doma imamo še nekaj posla z domačimi izdajalci, ki so se zaprli v utrjene postojanke.

»A casa, domov! Via, naprej!« priganjajo kurirji in se na vse načine trudijo, da bi spravili naprej brezglavo človeško gmoto. Počasi se jim le posreči, da usmerijo najbolj korajžne skupince proti državni meji. Sredi gruče partizanov se vrti suhljat možakar, general, komandant novomeškega okupatorskega garnizona. Z zanimanjem, toda brez sovraštva ogledujemo z našitki okrašeno zverimo, ki jo odpeljejo na štab divizije — odtod pa pod spremstvom naših kurirjev proti Primorski. Baj je bil preveč zagrizen in zato mu je partizansko poveljstvo dovolilo prost odhod.

Vsem premaganim pa le ni dovoljeno nezakaznovo zapustiti naše ozemlje. Nekatere izmed okupatorske soldateske je naglo vojaško sodišče obsodilo za njihove zločine na večni počitek v naši zemlji, nad katero so se pregrešili po vseh vojaških in civilnih postavah.

Ni časa za ogledovanje ogromnega plena, ki leži razsut po cesti in ob njej. Tanki, kamioni, lahko in težko pehotno orožje, topovi, hrana in zdravila — plen sinočnjega boja, v katerem je plačalo vse to bogasto s svojimi življenji nad trideset tovarišev.

Nerad se približam vrsti trupel v partizanskih uniformah, ki so jih zložili drugo poleg drugega ob robu gozda, nedaleč od bojišča. Ne morem dojeti, da sem še pred nekaj urami govoril s tistimi, ki leži mrtvi in bled sredi junaške čete, ki je našo zmago plačala s svojim življenjem. Da, to je Marko. Razcefrani rokav in leva polovica vojaške bluže pričata, da ga je zadela izstrelak lahkega minometa. — Ne boj se, dragi Marko, zanesljivo bom nesel tvojim ob Kolpi pozdrave in sporočilo, ki ga berem na tvojem bledem obrazu. Povedal jim bom, da si umrl kot junak, natanko tako, kot umirajo skojevci — zvesto in pošteno!

Dolge kolone ujetih in istočasno osvobojenih Italijanov se pomikajo po gozdnih poteh v nezasedeno prostost. Brigada pa se po prvih urah zmagoslavja zopet ureja in izpopolnjuje z zaplenjenim orožjem in opremo, da bo nared za nove boje.

Tam od Grčaric odmevajo streli in detonacije plastike. Komandant Luka ne pusti iz obroča plavogardistov in se pripravlja na poslednji naskok. Od drugih strani prihajajo vesti o beli gardi, ki se steka v močnejše postojanke in se pripravlja na končni obračun.

Plačan je šele prvi obrok velike cene za svobodo. Še se obetajo boji in spopadi, ki naj odločijo, kdo je na Slovenskem gospodar. Vsi pa smo odločeni, da dobojujemo boj do končne zmage nad fašisti in njihovimi pomagači. Če ne zaradi drugega — zaradi tistih, ki smo jih pokopali na gozdni jasi pod Travno goro.

**Dobro je
če veste...**

ALI JETI VENDARLE ŽIVI? Snežni človek Jeti, ki naj bi živel nekje na snežnih planinah Himalaje, je bil, po nekih poročilih, spet opažen. Tridesetletni Don Whillans, član britanske odprave, ki je osvojila južno stran vrha Anapurne, visokega 8200 m, je izjavil na tiskovni konferenci, da je v neki svetli mesečni noči, zagledal Jetija. »Jetija sem videl 25. marca blizu svojega taborišča na Mačapuhre,« je pripovedoval Whillans; »nikakor nisem mogel zaspati in se odpočiti. Tedajci sem okrog dveh po polnoči, na razdalji kakšni 500 m od taborišča, zagledal visoko prikazen, podobno človeku. Mesec je svetil zelo močno, tako da se je podobna prikazni videla popolnoma jasno. Dolgo sem z daljnogledom opazoval nenavadno bitje; videl sem, da je bilo podobno čudni ljudski postavi, velikanski gorili ali nenavadno velikemu šimpanzu. To bitje se je premikalo zelo počasi, ter sem lahko opazoval cele pol ure, preden je izginilo.« Whillansovi poskusi, da bi to bitje fotografiral, žal niso uspeli, ker je bila vidljivost le precej slaba. Naslednje jutro je britanski alpinist šel na mesto, kjer je bil videl čudno prikazen in odkril velike sledove, podobne stopinjam, kakršne so že večkrat opazili, sledove, ki so jih pripisovali snežnemu človeku Jetiju, je dejal Whillans.

MORSKE ALGE SE STEJEJO ZA NAJBOGATEJŠI VIR NARAVNEGA JODA. Alge vsrkavajo jod iz morske vode, pri čemer se vsebina joda poveča tudi za nekaj desetkrat, semtertja celo do tisočkrat v sorazmerju s količino joda v morski vodi. Količina joda v algah je odvisna v glavnem od starosti alg, letnega časa, vsebine soli v morskih globlinah in jakosti morskega strujanja (pretakanja). Na odprtem morju, kjer je vsebina soli normalna, so ugotovili povečano osredotočitev joda v algah. Morske alge s povečano vsebino joda ustvarjajo kdaj pa kdaj posebne »morske rogove«, ki se pogostoma razprostirajo na prostorninah, obsegajočih po nekaj tisoč kvadratnih kilometrov. Z enega hektara takšnega »morskega roga«, dobro, gosto poraščene z algami, imenovanimi »laminaria japonica«, je moč nabrati 3,5 do 5 ton suhe tvarine s približno 0,4 do 0,5 odstotka joda. V naravi je moč dobiti naravni jod tudi v podzemeljskih vodah naftnih in plinskih ležiščih ter v solitnih nahajališčih, vendar pa so morske alge najpomembnejši vir naravnega joda.

DEVIZE. Jugoslovanski delavci, zaposleni v tujini, so v prvih štirih mesecih 1970. leta poslali — s posredovanjem bank — v domovino približno 130 milijonov dolarjev. 1969. leta so bili v ustreznem razdobju poslali manj — 59.700.000 dolarjev.

ZRTEV LJUBOSUMNOSTI. Direktor neke zasebne šole v Wallinfordu (Anglija) Lawrence Gray je bil žrtev ljubosumne opice, samičke. Napadla ga je njegova ljubljenska mango, opica, ki ji je vzdel ime Peppe in ki je prebivala s njim v isti hiši oziroma v istem stanovanju. Opica se je, v pravem pomenu besede, zaljubila v svojega dobrotnika ter je tako postala ljubosumna, da ni smel Graya nihče obiskovati. Vselej, kadar je Gray odhajal z doma, mu je Peppe napravila sceno. Ljubezem se je končala v bolnišnici, kamor so pripeljali hudo ranjenega Graya. Peppe ga je namreč močno zdelala. Moral je dobiti transfuzijo krvi in ležati dobrih osem dni. Ko je zapustil bolnišnico, je Gray objavil v londonskem »Timesu« oglaš: »Ljubitelj živali šče kirurga, ki bi hotel operirati njegovo opičjo ljubimko.« Po njegovem mnenju jo lahko samo operacija ozdravi. Opica je zdaj zaprta v kletki in je hudo žalostna. Gray jo je prej jemal s seboj celo v nočne lokale, potoval je z njo po svetu, jedel v njeni družbi pri isti mizi, sedel v naslonjaču, jo pestoval in z njo vred gledal televizijski program. Opico mu je pred leti daroval neki domačin v Sierra Leone v času, ko je plul okoli sveta kot glavni natakari.

ZVESTOBA DRUŽINSKEMU GNEZDU. Walt Disney je ugotovil, da je par sokolov že pred 400 leti zgradil gnezdo v nekem starem angleškem gradu in da je to gnezdo še dandanes prebivališče potomcev omenjenega para.

Prva brigada VDV se pripravlja na zbor

Dne 20. septembra bo v Dol. Toplicah drugi zbor 1. brigade vojske državne varnosti (VDV). Brigada je bila ustanovljena marca 1944 v Dol. Toplicah. Sestavljali so jo borci, ki so do tedaj delovali v okviru enot VOS (varnostne obveščevalne službe) na območju Dolenjske, Bele Krajine, Notranjske in dela Primorske. Do te preosnove je prišlo po prvem zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora v Črnomlju, kjer so bili postavljeni temelji najvišje slovenske oblasti in državnosti.

Enote 1. brigade VDV so imele naloge kontrolirati in varovati osvobojeno in polosvobojeno ozemlje ter ščititi slovensko ljudsko oblast. V izpolnjevanju teh nalog so se bataljoni VDV samostojno ali pa skupaj z drugimi enotami NOV bojevali z okupatorjem in domačimi izdajalci, vpadali v sovražnikove postojanke, rušili ceste, proge in mostove ter opravljali druge sabotažne akcije.

Enote 1. brigade VDV so sodelovale pri osvoboditvi Ljubljane in takoj zasedle ter zavarovale vse javne ustanove, sodišče, žel. postajo itd. Po osvoboditvi je bila glavna naloga brigade uničevanje ostankov pripadnikov kvistinskih enot in raznih terorističnih skupin.

Borci in starešine 1. brigade VDV so bili pri ljudeh izredno priljubljeni in vedno prisrčno sprejeti. To se je pokazalo tudi ob prvem zboru brigade leta 1956, ko so patrulje posameznih bataljonov obiskale kraje, kjer so se med vojno bataljoni največ zadrževali.

Lansko leto je skupščina občine Novo mesto podelila 1. brigadi VDV domcil. Takrat je bilo tudi sklenjeno, da bo letos srečanje borcev te brigade v okviru proslav 25-letnice osvoboditve in občinskega praznika Novo mesto. Ob istem času se bodo sestali tudi borci 8. SNOU brigade in člani združenja ZB NOV Dol. Toplice.

Pripravljalni odbor bo razposlal vabila za udeležbo na proslavi vsem nekdanjim pripadnikom 1. brigade VDV, katerih naslovi so znani. V posameznih večjih krajih pripravljajo skupne odhode borcev VDV v Dol. Toplice. Vse tiste borce, ki iz kateregakoli razloga ne bi dobili posebnega vabila, prosimo, da se proslave zanesljivo udeležijo in na kraju samem prijavijo svojim enotam, kjer bodo dobili nadaljnja obvestila.

Pripravljalni odbor
»Srečanje v Dol. Toplicah«
Ljubljana, Beethovnova 10-I

Oskrunjen spomenik

Dne 6. septembra 1930 so fašisti v ranem jutru na Bazovici pri Trstu ustrelili štiri mlade ljudi, borce za pravice našega naroda na Primorskem. Padli so: FERDO BIDOVEC, FRANC MARUŠIČ, LOJZE VALENCIČ IN ZVONIMIR MILOŠ. Vsi štirje so bili doma z okolice Trsta, na smrt pa jih je dan poprej obsodilo posebno fašistično sodišče... Ko so preteklo nedeljo mlade športnice bazoviškega društva »Zarja« in »Partizana« iz Pulja prišle k spomeniku, da se ob štiridesetletnici zločinskih fašističnih strelcev s šopkom cvetja poklonijo spominu štirih junakov, so opazile na spomeniku in okrog njega sveže znake ponovne oskrunitve. Na tleh so bili kamniti okruški, že v aprilu poškodovani napisi Bidovca, Marušiča, Valenciča in Miloša pa še bolj razbiti...

OB ODKLONILNEM STALIŠČU RIMSKE VLADE

Imenujte slovenske predstavnike s pravim imenom

Na seji dne 9. julija letos je deželni svet Furlanije — Julijske krajine sprejel za Slovence v tej deželi zelo važen sklep. Za slovenske predstavnike v raznih deželnih komisijah so sprejeli naziv »predstavniki slovenske narodne manjšine«. S tem so želeli odpraviti dosedanj naziv »nosilci posebnih interesov«.

Toda...

Urejanje zadev »nosilcev posebnih interesov« je v pristojnosti vlade v Rimu. Zakonski osnutek o tej spremembi naziva, ki je bil poslan v Rim, je rimska vlada zavrnila, o čemer sta bila z brzojavko sredi avgusta obveščena deželni svet in deželni odbor Furlanije — Julijske krajine.

Vodstvi Slovenske skupnosti in Slov. kulturno-gospodarske zveze v Trstu sta takoj izrazili neza-

dovoljstvo in protest proti taki nerazumljivi ozkosti.

Kakšen je vendar vzrok te zavrnitve?

Po mnenju ministrskega predsednika vsebuje zavrnjeni zakonski predlog zaščitne norme za jezikovne in narodnostne skupine, kar da je v izključni pristojnosti rimske vlade in parlamenta, ne pa deželnih svetov.

Ni prepričljiva motivacija odklonitve omenjenega zakonskega predloga. Toliko lažje bi ga rimska vlada mogla sprejeti, če se je že deželna vlada izrekla zanj. Ostaja nam trpko spoznanje, da je vsak izgovor dober, kadar je treba okrniti kako pravico slovenske narodnostne skupnosti.

Sedanji naziv »nosilci posebnih interesov«, ki velja za slovenske predstavnike v deželnih organih

Furlanije — Julijske krajine, tudi ne ustreza stvarnemu stanju. Predstavniki Slovencev v tej deželi namreč niso nikakršni nosilci posebnih interesov, pač pa proslilci pravic za enakopravnost Slovencev v tej deželi. Če je rimski vladi tako zelo težko imenovati Slovence s pravim imenom, naj njihovim predstavnikom prizna vsaj tisto pravo ime, ki so si ga s svojim dosedanjim delom in zapostavljenim položajem še najbolj zaslužili!

Tako negativno in odklonilno stališče glede javnega priznanja Slovencev se ne ujema s stvarnim stanjem v tej deželi. Po besedah sedanjega predsednika Tržaške pokrajine so stranke levega centra v Trstu znale vzpostaviti nove oblike odnosov s slovensko manjšino ter pričele s konkretnim reševanjem vprašanj slovenske narodnostne skupnosti.

To odklonilno stališče do pozitivnega predloga deželne vlade se tudi nič kaj ne sklada s spodbudno napovedjo predsednika vlade ob njeni umestitvi, ko je napovedal nadaljnje razvijanje dobrih sosedskih odnosov med Italijo in Jugoslavijo. V teh odnosih pa je slovenska narodnostna skupnost eden važnih elementov.

Deset odstotkov prebivalcev dežele Furlanije — Julijska krajina je Slovencev. Njihovi predstavniki v deželnih organih niso nikakršni poborniki posebnih interesov, pač pa se že vsa povojna leta zavzemajo za osnovne pravice-svoje narodnostne skupnosti, za pravice Slovencev v Italiji. Sedanji odgovor rimske vlade, s katerim je pravi naziv slovenskih predstavnikov zavrnjen, je led, ki ga še ni raztopilo gospodarsko in družbeno sodelovanje obeh držav in niti ne razovetajoč se promet na obeh straneh državne meje.

C. Z.

Imeli smo ljudi

Ivan Vidmar

Rojen je bil leta 1894 v vasi Gabrije pri Dobovi v kmečki družini. Tudi sam se je preživljal s kmetovanjem. Udeležil se je I. svetovne vojne, kjer je postal 90 odstotni invalid zaradi rane, zadobljene blizu Bovca. Po vojni se je vrnil domov, zaradi invalidnosti seveda ni mogel delati. Po ustanovitvi invalidske organizacije bil njen predsednik v Dobovi.

Leta 1941 so ga nacisti z vso družino izgnali na Hrvaško. Nekaj časa je živel pri bratu v Zagrebu, nato pa v Božakovini pri Dugem selu blizu Križevcev. Partizanom je pomagal s hrano in obvestili.

Po vojni se je vrnil v domače kraje in nadaljeval z družbenim delom. Bil je član ZZZ in ZVVI ter član gasilskega društva od ustanovitve.

Umrli je 23. avgusta letos, pokopali so ga z vsemi častmi, ki so mu pripadale.

Adolf Bola

Pokopali so ga v Trbovljah 15. avgusta, umrl je v splošni bolnišnici za boleznijo srca.

Rodil se je pred šestindesetimi leti v rudarski družini z več otroki. Kot je bilo v navadi, se je pokojni komaj šestnajst let star moral zaposliti v jami. Tako je pomagal očetu pri preživljanju družine. Kot zaveden rudar se je tudi on leta 1924 udeležil spopada z Orjuno in tako doživel ognjeni krst. Kasneje je sodeloval pri vseh stvarkah in drugih oblikah boja za delavske pravice.

Leta 1941 je začel Bola sodelovati z osvobodilnim gibanjem, leta 1944 pa je postal tudi sam borec NOV. Bil je na Dolenjskem v brigadah, bil je tudi ranjen v nogo. Nazadnje je bil kuhar v Črmošnjicah. Udeležil se je tudi pohoda na Trst.

Po vojni se je spet zaposlil pri rudniku, kjer je delal kot strojnik do upokojitve leta 1964. Po svojih močeh je do zadnjega sodeloval v družbenem življenju.

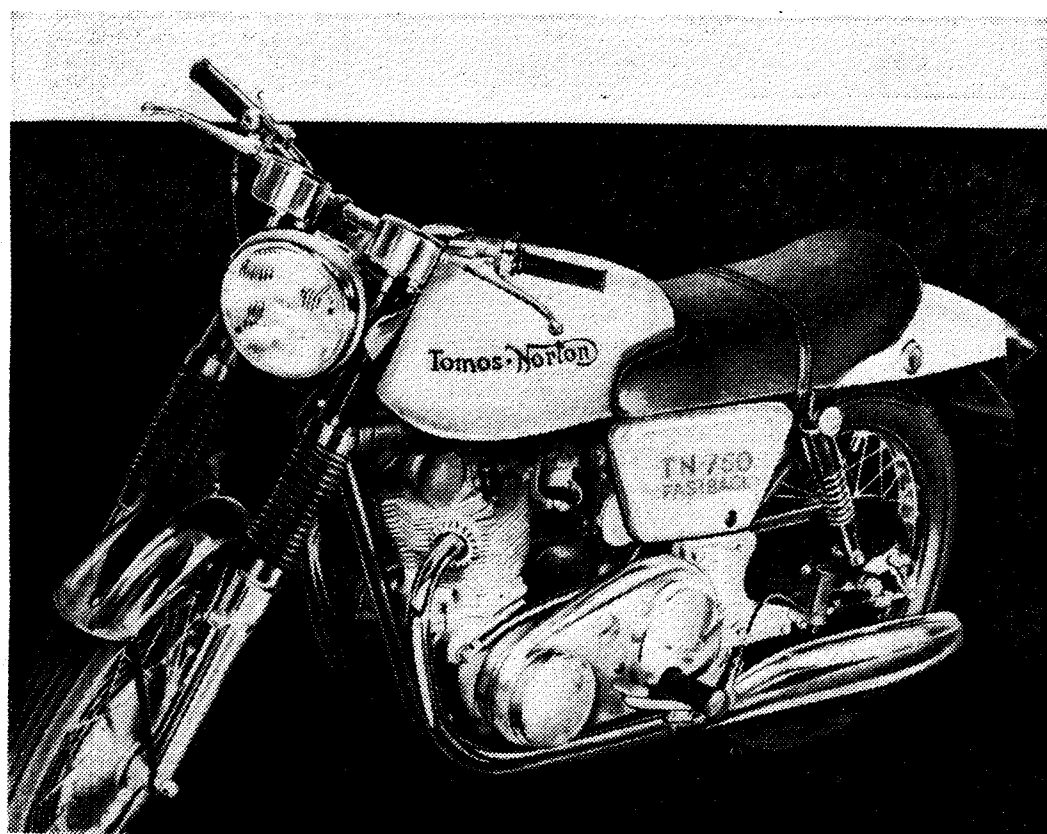
Vera Bokal

Rodila se je pred triindesetimi leti v rudarski družini, imela je tri sestre. Mati ji je umrla še kot otroku, vzgajal jo je skrbni oče in jo vzočil v pošteno napredno dekle. Kot aka se je vključila v delavske napredne organizacije in med drugim tudi pela pri »Slavčuk«.

Kmalu po nacistični zasedbi naših krajev se je vključila v delo za osvoboditev skupaj s sorodniki. Leta 1943 jo je izdajalec jezik spravil v zapor. Med potjo proti Nemčiji je bil transport napaden, jetniki so se razbežali. Od tam so jo znova poslali v Nemčijo, odkoder se je vrnila leta 1945 po conani vojni. S seboj pa je prinesla tudi kal hude bolezni, ki jo je spravila zdaj v grob. Naj ji bo lahka domača zemlja!

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Motor dvovaljni, štiritačni, zračno hlajeni, delovne prostornine 745 ccm, 58,5 KM pri 6800 vrt/min, maksimalna hitrost 200 km/h. Kompresijsko razmerje 8,9:1, električna napeljava 12 V. Bobnaste zavore na obeh kolesih, prednji zavorni čeljusti 8" x 1,25", zadnji zavorni čeljusti 7" x 1,25". Na prednjih plaščih rebrasti profil, na zadnjih dirkalni. Rezervoar za gorivo 14,7 litra, rezervoar za olje 2,8 litra. Dolžina 221 cm, širina 65 cm, višina od tal 15,24 cm, teža vozila brez goriva 185,5 kg.

Politični razgledi

Varnostni svet Organizacije združenih narodov je 22. novembra 1967 zvečer sprejel resolucijo s tekočo številko 242 in določil Sloveka, ki naj bi skrbel za njeno izvajanje. Gre za resolucijo o rešitvi krize na Bližnjem vzhodu ter za njenega izvajalca, švedskega diplomata Gunnarja Jarringa.

Poznavalci pravijo, da je tekst resolucije tako zapleten in popoln diplomatske dvočlono, da ga niti najboljši izvedenci ne morejo pravilno in temeljito razjasniti. Podobno mnenje velja tudi za Gunnarja Jarringa.

Doma je z juga Švedske, v resnici se piše Jönsson, star je 62 let, je velik, ima visoko čelo, gladko nazaj počesane temne lase, sinje oči, govori s kovinskim glasom in se poigrava z naočniki. Že od mladih dni so njegova strast tuji jeziki in danes jih govori dvanaest, med njimi veliko azijskih. Njegova diplomatska kariera se je začela leta 1939, ko so ga poslali v prisluškovalno središče švedskega veleposlaništva v Ankari. Tam je živel in si nabral izkušnje do konca vojne, potem pa se je začel seliti: Teheran, Bagdad, Adis Abeba, New Delhi, Rawalpindi. Leta 1956 je prvič prišel v Organizacijo združenih narodov. Sedel je v Varnostnem svetu in kmalu je dobil prvo nalogo. Bila je tudi prvi poraz: ni mogel rešiti kašmirskega spora. Toda njegova poročila so pritegnila pozornost nekaterih diplomatov v OZN, predvsem pa predstavnika Burme U Tanta. Ko je U Tant postal generalni sekretar OZN in ko je moral novembra 1967 izbrati svojega odposlanca za Bližnji vzhod, se je takoj odločil za Gunnarja Jarringa.

Takrat je bil Jarring švedski veleposlanik v Moskvi in svojega položaja niti ni takoj zapustil. Odselil se je, pozabil je meral na kolesarske vožnje po Moskvi in se odpovedati razmišljanju v svoji knjižnici.

Za U Tantovega odposlanca na Bližnjem vzhodu se je začelo obdobje nenehnih potovanj: v poldrugem letu se je 128-krat peljal z letalom, bil je 22-krat v Jeruzalemu, 15-krat v Kairu, 14-krat v Amanu in 4-krat v Bejrutu. Izraelski in arabski politiki so presenečeni predvsem nad njegovimi sposobnostmi, pri čemer pa je posebno nad tem, da si zapomni sleherno besedo pogovora in potem poroča naprej, ne da bi si pomagal z zapiski, kaj šele z magnetofonskim posnetkom. Nekateri menijo, da spominja na nekdanjega generalnega sekretarja svetovne organizacije Daga Hammarskjolda. Gunnar Jarring je zadržan, nekako boječ, težko ga je prepoznati in razumeti, vendar je vztrajen, pošten in nevtralen diplomat.

Njegovi švedski kolegi so drugačni. Na zunanjem ministrstvu v Stockholmu mu pravijo »krap«, ker zmerom molči, ali pa »ostrija«, ker se ob najmanjšem neprijetnem dogodku zapre vase, se ježno drži in je ves razdražen.

Nekateri zahodni diplomati ga tudi kritizirajo, češ da ni učinkovit posrednik in da samo posluša. Pravijo, da bi bilo vseeno, če bi se U Tant dopisoval z Arabci in Izraelci, in da se kriza na Bližnjem vzhodu tako dolgo vleče zaradi Jarringove neodločnosti. Novinarjev ne mara in zato ga tudi predstavniki tiska nič kaj ne cenijo. Tako zelo nedostopen je, »da smo opisovali njegova potovanja le kot plovbo preko oceanskih ladij«.

Mirni človek

Zdaj je Jarringovo delo podobno opravičilo katoliškega duhovnika: v svojem uradu na vrhu palače OZN v New Yorku, ki ima številko 3855, sprejema arabske in izraelske diplomate, ki se mu »spovedujejo«. Jarring je pri tem delu tako zelo previden in obziren, da sestavi urnike »spovedi« tako, da se arabski in izraelski diplomati ne bi srečali ne v njegovi pisarni ne na hodniku. Z njim delajo le tajnica in dva sodelavca: Novozelandsčan Ian Berendsen in Skot Brian Uruhart, ki je bil delal že za Hammarskjolda.

Vendar se zaradi tega na zunaj ni nič spremenilo: Jarring je miren kot doslej, ne sprejema novinarjev kot doslej, le promet po hodniku njegove pisarne je večji kot doslej.

Ko je U Tant 31. julija letos poklical svojega odposlanca v New York — ko je bil zadovoljen s prvimi reakcijami Arabcev in Izraelcev na Rogersov načrt — so švedski novinarji obkolili Jarringa. In kaj jim je povedal? »Prvič, kar sem na počitnicah, sije sonce.«

Nekoč v letu 1968 je odhajal z obiska na egiptovskem zunanjem ministrstvu in ko so ga »napadli« reporterji, je izjavil: »Sem optimist.« Takoj je spoznal, da je povedal preveč, da si bodo ljudje mislili, češ da so bili njegovi pogovori v Kairu spodbudni in mu rekel v njegovem jeziku: »Vse je v redu.« Tudi tokrat se optimist.

Pred kratkim je pred palačo OZN srečal indijskega novinarja in mu rekel v njegovem jeziku: »Vse je v redu.« Tudi tokrat se je ustrašil, da je šel predaleč, in naglo je pristavil, da njegove besede nimajo nikakršnega političnega pomena.

Jarring ne zaupa niti svojim diplomatskim kolegom. Priporočajo o nekem zahodnem diplomatu, ki naj bi se po navodilu svoje vlade leta 1968 sestal z Jarringom v Kairu. Toda Gunnar ga ni hotel sprejeti.

Teden dni po začetku »spovedniških« pogajanj je bilo znano le malo podrobnosti. Tako na primer je bilo mogoče sklepati, da bodo pogajanja dolga, po tem, da namerava Jarring poklicati v New York tudi ženo in hčer.

Menijo, da bi Jarring utegnil izrabiti ustavitev ognja za to, da bi zahteval ponovno odprtje Sueškega prekopa. Doslej je namreč samo poslušal in ni ničesar predlagal. Toda zvedel je nekaj zelo pomembnega: ZAR in Izrael sta pripravljena naprej razpravljati o pripravi na mir in potem na proces evakuacije.

Nagli odhod izraelskega predstavnika na pogajanjih Teoaha ni imel v sebi prav nič skrivnostnega, kot so nekateri govorili. Diplomati je bil namreč poslan k Jarringu, še preden je utegnil v Jeruzalem po nasvete svoje vlade. Tako ni poznal taktike in je moral po napotke v domovino.

Zaradi tega se bodo pogajanja le nekoliko zavlekla. Tistim, ki bi radi videli, da bi Jarringa zamenjali s kakšno manj pasivno osebnostjo, ugovarjajo takole: »Čemu le? Velesili sta se sporazumeli o ključnih točkah ureditve arabsko-izraelskega spora. Zdaj je treba urejati podrobnosti. To pa je Jarringova vloga.«

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

NAGRAJENI PRISPEVEK

Leta 1943

Na robu jase...

Bil je topel poletni dan. Sonce je s travnih bilk pilo roso in tam, kjer je ostala, so se svetlikali biseri... »Anton, vzemi trilitrsko steklenico in pojdi po vino!« sem dejala možu. »Lep dan je in sprehod ti bo dobro del,« sem še dodala. Vzel je steklenico in ključke ter odšel. Gledala sem za njim; počasi je hodil in sonce se mu je upiralo v hrbet.

Kmalu je prišel v vasico Ban. Vse je bilo mirno, le na drugem koncu vasi je lajal pes. S steklenico v roki je stopal po kolovozu mimo zadnje hiše v osprednjem delu vasi. Tam na koncu stoji namreč še Jevnikarjeva, danes Stoparjeva hiša. Nenadoma je zagledal skupino partizanov. Vesel in dobrodušen nasmeš se mu je razlezel po obrazu. Saj to so naši, je pomislil. Med prihajajočimi je spoznal tudi sorodnika Brdika in Kambiča. »Pojdite z menoj do zidance, bomo kaj spili,« jih je povabil. »Prinesi raje domov, počakali te bomo,« mu je odgovoril Kambič. »Dobro in srečno pot!« je še zaklical Tone in odšel.

Skupina je nato nadaljevala pot skozi Veliki Ban, kjer je Brdik pozdravil domače. Ni vedel, da je to poslednje sivo.

Samo v roke jim je segel in hitro stekel za tovariši, ki so po stezi med njivami že korakali proti naši domačiji.

Skozi okno sem jih videla, kako prihajajo mimo kozolca. Stopila sem na prag, jih pozdravila in povabila v hišo. Kambič me je poprosil, naj jim pripravim solate in prinesem kruha. »Pa še dve jajci vsakemu speci,« je dejal. Pripravila sem jed in vse skupaj znosila v sobo. Minuto zatem se je vrnil mož. »To bo pa za dobro voljo,« je dejal gostom in postavil na mizo steklenico vina. Vsem je jed dobro teknila; posebno še, ko so jo zalili z domačo kapljico.

Malo smo še poklepetali, se poslovili in nato je Kambič s tovariši odšel proti Velikim Vodenicam. Domačini pravimo temu kraju Vodnjak — ker stoji na sredi tankajšnje jase vodnjak. Tisti dan so se tam naokoli pasle svinje, ob vodnjaku pa igrali Colaričevi otroci. Mimo njih so prišli partizani. Komaj so prispeli do grmovja, je zadržal mitraljez. Anton Kambič-Dušan in Anton Tomšič-Kostja sta bila takoj mrtva. Janez Remus je bil ranjen v pljuča. S poslednjimi močmi je stekel po njivah, se zgrudil in tam tudi izkrevavel. Janez Brdik je bil ranjen v glavo in je izdihnil med prevozom.

Bilo je to 1. junija 1943.

Belogardisti so z zmagošlavinim »hura« planili iz gozda. Obkolili so mrtve partizane in ranjenega Janeza. Vsem so pobrali orožje in dokumente. Eden izmed belogardistov je šel po mojega brata, da bi borce zapeljal na pokopališče. Še preden so prišli z vozom, je ranjeni Brdik prosil, naj bi šel kdo k nam povedat, kaj se je zgodilo. »Oni naj me odpeljejo,« je tiho dejal. Mimi Colarič je stekla k nam in povedala željo ranjenega. Z mojem sva hitro pripravila nosilo in odšla. Še nisva prišla do Pence, ko so nama povedali, da so jih že odpeljali proti Šmarju...

Tam na robu jase pa stoji danes spominsko obeležje in na njem so zapisana imena hrabrih borcev: Antona Kambiča-Dušana, Janeza Brdika, Antona Tomšiča-Kostje in Janeza Remusa.

FRANC BRDIK

„Stoji na gori partizan“

V DOLINICI OB MAJHNEM POTOKU JE STALA VASICA, OBDANA Z BUJNIMI GOZDOVI. BILO JE LEPO, DA MALO KJE TAKO. LJUDJE SO BILI VESELI, PRIDNIH ROK IN DOBREGA SRCA. NEKEGA DNE PA JE PRIŠLA VOJNA IN Z NJO ŽALOST.

LETO 1943...

NA KONCU VASI JE STALA RUMENA STAVBA, VSA SKLJUČENA OD STAROSTI. TODA V NJEJ JE KLILO ŽIVLJENJE. TISTI DAN JE V SOLI SEDELO IN POSLUŠALO UČITELJICO PETNAJST OTROK. PRIPOVEDOVALA JIM JE O SLOVENSKEI ZEMLJI: »NEKOČ JE BILA LEPA IN SVOBODNA, DANES PA PO NJEJ TEPTAJO SOVRAZNIKOV ŠKORNJI...« IZ MLADIH GRU JE NENADOMA ZADONELA PESEM »STOJI NA GORI PARTIZAN« IN PREKINILA NJE NE BESEDE. UBRANA MELODIJA JE ODMEVALA PO RAZREDU IN SE RAZLIVALA SKOZI OKNO. MIMO IDOČI SO OBSTALI IN PRISLUHNI. POLNI UPANJA SO SE OZRILI V BLIŽNJE GOZDOVE IN NATO SE S HVALEŽNOSTJO V OČEH POGLADILI STARO SOLO, IZ KATERE JE ODMEVALA SLOVENSKA PESEM. IN ŽALOSTNA SRCA SO SE NAPOLNILA Z RAZDOSTJO.

NEVEKA BAN

TE DNI

DA JE NA GORENJSKEM DOBIL NARODNOOSVOBODILNI BOJ ŽE V LETU 1941 DOKAJ IZRAZITE OBLIKE, JE NEDVOMNO ZASLUGA POLITICNO ZRELIH IN ZAVESTNIH REVOLUCIONARJEV. EDEN IZMED NJIH JE BIL TUDI JOŽE GREGORČIČ. ŽIVLJENJSKA POT GA JE ŽE V MLADIH LETIH ZANESLA NA JESENICE. TAM JE BIL NAJAKTIVNEJSI VODITELJ DELAVSKEGA GIBANJA. LETA 1937 SE JE SEL BORIT V ŠPANIJO, KJER SE JE ODLIKOVAL KOT KOMISAR BATALJONA. PO POVRATKU DOMOV JE POSTAL LETA 1940 SEKRETAR OK KPS NA JESENICAH. TAKOJ PO OKUPACIJI JE ZAČEL ORGANIZIRATI PARTIZANSKE ČETE NA GORENJSKEM. BIL JE KOMANDIR JESENISKE ČETE, KOMANDANT CANKARJEVEGA BATALJONA, GORENJSKEGA ODREDA IN KOMANDANT PRVE GRUPE ODREDOV. PADEL JE NA JELOVICI, 9. SEPTEMBRA 1942.

V SPOMIN BERLEČEVIM

Zgodilo se je v Savinji peči

V prijazni gorski vasi Savinji peči je stala samotna kmetija, ki je v času narodnoosvobodilnega boja doživela mnogo huduga. »Pri Berlečevih,« kakor so hišo imenovali po domače, je takrat živelo petero otrok. Zanje so skrbeli oče, mati in stara mama, ki je imela že več kot sedemdeset let. Družina je živila lepo in mirno življenje. Potem je prišla vojna... Oče je odšel k partizanom in v hišo so vse pogosteje zahajali borci. Lačni in utrujeni so se radi zatekali v to samotno domačijo, saj jih je dobra Berlečeva mati vselej gostoljubno sprejela. Vrata njenega doma so jim bila odprta dan in noč. Pozneje so imeli partizani v Berle-

čevi hiši štab. Zbirali so se v spodnjih prostorih hiše, kjer je bila shranjena tudi hrana in sanitetne potrebščine. Mislili so, da se med ljudmi, ki so se borili za skupno svobodo, ne bo našel izdajalec. Zmotili so se, in tako je prišel tisti žalostni poznojesenski dan:

Vaščani so nič hudega sluteč opravljali svoja dela. Dan se je že nagibal k poldnevju, ko so se pričeli po strmem pobočju vzpenjati oboroženi Nemci. Bilo jih je mnogo. Kaj se bo zgodilo? — so se ljudje strahoma vpraševali. Ni še minilo dvajset minut, ko so Berlečevi zaslišali oster glas: »Odpri!« Mati jih je z grozo v očeh ubogala. Nemec, ki je stal na pragu, jo je s puškinim kopitom sunil nazaj v vežo. Začela se je preiskava. Ko so našli, kar so iskali, so nagnali živino iz hleva, ljudi pa privezali na njihova mesta. Hišo in hlev so polili z bencinom ter vse skupaj zažgali. Slišati je bilo le še obupne klice na pomoč. Nihče jim ni mogel pomagati. Vsi so živi zgoreli. Ostale so le zoglelene kosti, ki so štrlele iz kupa pepela. Pijani od zmage so se Nemci vrnili v domovino. Sosedje so pobrali ožgane kosti in jih pokopali nedaleč od hiše. Kmalu zatem se je vrnil oče. »Maščeval jih bom!« je tiho dejal. Želja se mu ni izpolnila, saj je tudi njega ubila nemška krogla.

Danes so se na tem kraju naselili že drugi ljudje, postavili hišo in življenje teče dalje... Jaz pa dogodka, ki mi ga je pripovedovala mama, ne bom nikoli pozabila.

ANTONIJA SUSTAR

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Oglašam se prvič in upam, da ne zadnjič. Je pa kar nekaj časa trajalo, da sem se opogumila. Zelo rada prebram vaš časnik, zato pozdravljam vse bralce »TV 15«, še posebno mlade. Pišem pesmice in zgodbe, ki si jih sama izmislim. Na pomoč mi včasih priskoči mamica, saj sem še majhna. Moja mamica je bila partizanka in ponosna sem nanjo. Večkrat mi pripoveduje dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Še preden se je pridružila borcem za svobodo, jih je velikokrat pogostila. Dana jim je kruha in mleka, saj drugega ni bilo na voljo. Včasih jim je tudi žganec skuhal in jih z lipovim čajem pogrela. Potem je zapustila dom in odšla v gozdove, kjer je ostala do konca vojne. Ko mi je to pripovedovala, mi je dejala: »Slava partizanom, ki so padli, da mi lahko lepo in v miru živimo!« Jaz sem hitro vzela pero v roke in zgodbo napisala na list papirja. Upam, da pisemce ne bo romalo v koš. Obljubim vam, da vam bom odslej še bolj pridno pisala. Vesela sem tudi, da je konec počitnic. Veste, rada hodim v šolo. Če so vam, draga Milena, spisi in pesmice všeč, mi odgovorite. Drugače pa jih kar stran vrzite. Prejmite pristrčno pozdrave!

DRAGICA TRNOVSEK

Železno 1,
p. Zalec

Draga Dragica!

Ne zameri, da sem tvoje pisemce malce po svoje prikrojila in vanj vpletla nekaj misli iz spisa »Mamica mi je pripovedovala«. Želela sem ti odgovoriti in pomagala sem si, kakor sem najbolje vedela in znala. Bojim pa se, da se nisva ravno najbolje razumeli. Tako iskreno, hitro in pristrčno kramljas... Zato ni čudno, da zapišeš vse, kar ti tisti trenutek pade v glavo. Tako s pesnicami tokrat ne bo nič, spisi pa bodo vsemu navkljub prišli na vrsto. Ne bodi žalostna, in vedi, da bom tudi v prihodnje vsakega tvojega pisemca res vesela.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica
urednica!

Pristrčno vas pozdravljam in se zahvaljujem, ker ste moje prvo pisemce objavili na mladinski strani »TV 15«. Danes vam pošiljam prispevek o prvem juniju leta 1943, za katerega ste mi vi dali pobudo. Napisal sem ga po pripovedi stare mamice. Zapisano je sama doživljala in bila je torej zadnja, ki je kuhala ubogim partizanom. Morda vas moj prispevek ne bo zanimal in ga boste vrgli v koš. Želel bi, da bi bil objavljen. Popravite ga in videli boste, da je zanimiv. S tem mi boste vlili pogum in voljo za pisanje, jaz pa se bom potrudil, da bom še več in še bolj pisal.

Vas lepo pozdravlja!

FRANC BRDIK

Ržišče 4
p. Kostanjevica na Krki

Dragi Franc!

Se ti ne zdi, da je besedica »zanimiv« kar preskromna ocena za poslani prispevek?

Lepo pozdravljen!

MILENA

Prišla je ur'ca, šla je frizur'ca

Celovnik je majhna vas nad Loko pri Zidanem mostu in njeni prebivalci so v času narodnoosvobodilnega gibanja pridno sodelovali s partizani. To, kar vam bom danes povedal, se je zgodilo oktobra leta 1942:

Partizani so zvedeli, da ži vito v Celovniku mati in hči, ki se družita z žandarji iz Zidanega mosta. Gospodar je delal na železnici. Bil je dober in pošten, a ni imel nič besede pri hiši. »Zenske ga komandirajo, ženske...« so ljudje zmagjevali z glavami. Res je bilo je tako! Zenski sta počeli, kar jima je prišlo. Skoraj ga ni bilo sobotnega večera, da bi pri njima ne vsovali žandarji. Zato je nekaj borcev sklenilo, da se jima maščujejo.

Nekega dne okrog desete ure zvečer so se partizani odpravili v Celovnik. Domenili so se, da ju bodo za kazen ostrigli. »Jima bomo že pokazali,« so se hudovali vsi pot. Ko so stopili v hišo, sta sedeli na peči in se dolgočasili. Nenadnega in nenadejanega obiska sta se prestrašili. Kurir je takoj zahteval škarje in tudi povedal, zakaj so prišli. Zenske pa v jok, da je bilo groza. Nič ni pomagalo, obe sta morali s peči. »Kar pojdi, da bo vsakdo vedel, da si sovražnikova ljubica...« je gospodar podražil hčerko. Delo so hitro opravili. Tudi nekaj mark sta morali odsteti za striženje. »Da si bosta pošteno zapomnili!« so jima dejali ob slovesu.

Vest o tej akciji se je kmalu razširila po vsej okolici. Kazen je navdala s strahom vse tiste ženske, ki so se pajdašile z okupatorji in tudi žandarjev ni bilo več v Celovnik.

ZORICA OČKO

Okrogle in oglate

DUHU CASA PRIMERNO... Ustavno sodišče Jugoslavije je 22. junija t. l. razveljavilo odločbo občine Ražanj o gradnji raznih objektov. Ta odločba je določala za prekršek, ki bi ga napravil državljan, globo v znesku 500 novih dinarjev. Najvišja kazen, ki jo za take prekrške dopušča zakon, ne more preseči vsote 300 din. Občina se je opravičevala, češ da je vso zadevo zakrivila — tiskovna pomoč... Blažo Jovanović, predsednik ustavnega sodišča Jugoslavije, pa je menil, da je vsesplošno dviganje cen spodbudilo tudi občinske očete v Ražnju k temu spodrsilaju.

SREČNI DOBITNIK SE PRITOŽUJE... Uroš Kostić, eden izmed dobitnikov srbske republiške nagrade »25. maja«, se je bridko pritožil: »Javnost je napačno poučena, da sem dobitnik nagrade 600.000 starih dinarjev. Dejansko delim to vsoto s še enim »dobitnikom«, z davčno upravo saj sem ji v »imeni« nekakšnih prispevkov moral odšteti ne manj ne več ko — 120.000 dinarjev! Naj se Kostić potolaži! Vsakdo bi rad plačal davčni upravi 120.000 samo da bi lahko spravil v svoj žep 480.000 din!

BRATSKA INTEGRACIJA (ZDRUŽITEV). Pred kratkim sta se v Tuzli združili dve veliki podjetji: KOLTEKST in METAL. Integracijo so opravili, lahko rečemo, v bratskem duhu, saj sta bila direktorja teh dveh podjetij brata Osman in Omer Sijarić. Petnajst let mlajši brat Omer je zdaj generalni direktor združenega podjetja, njegov starejši brat Osman pa je zdaj njegov namestnik. Tako se spodobiti Integracija sloni na ramenih mlajših!

NAPAKA ALI KAJ? Tovarna opeke in strešnikov »Branko Bajić« v Indiji je nedavno razpisala natečaj za vodilnega gospodarsko-računskega sektorja. Edini pogoji, ki ga ta natečaj navaja, se glasi: »Končana OSNOVNA šola s 15 leti delovne skušnje v vodilnih poslih gospodarsko-računskega sektorja. »Bržkone gre za napako, verjetno išče tovarna »slavca« za nakladanje opeke in strešnikov v kamione...

BIVSI FRANCOŠKI PREDSEDNIK DE GAULLE JE ZNOVA NASEL — NAJZVESTEJŠO PRIJATELJICO. Ko se je de Gaulle letos mudil na letovanju v Španiji, skrit pred očmi javnosti, je izjavil nekemu Špancu: »Znova sem našel svojo najzvestejšo prijateljico in spremljevalko — samoto.« Dolgo ji je bil nezvest...

CRNI FOND... V beograjski »Politiki« je nekdo napisal: »Zvezni budžet se vede kot slab zakonski mož, skriva denar pred svojo zakonsko tovarišico — skupščino. Lani je znašal njegov črni fond: 276 milijard...«

POCENI POHVALE... Vodja bavarskih konservativcev Franz Joseph Strauss, ki ga zahodnonemška Demokratska stranka hvali in čeni kot najostrejšega kritika Brandtove vlade, se je na nekem strankarskem sestanku pritoževal: »Vi puščate Franzu Josephu, da se bori na barikadah, sami pa sedite v senci in se kartate!«

SE EN RECEPT ZA DOLGO ŽIVLJENJE. Ko se ženini in neveste iz plemena Kačina v Burmi poročajo, jih blagoslovja najstarejši vaščan s besedami: »Živita dolgo!« Koj nato jim da recept za dolgo življenje: »Sedita spokojno kakor želve, hodita pokončno kakor golobje, spita mirno kakor psi, pa bosta živelja dolgo kakor tikovo steblo!« Tikovo drevo živi povprečno 200 let.

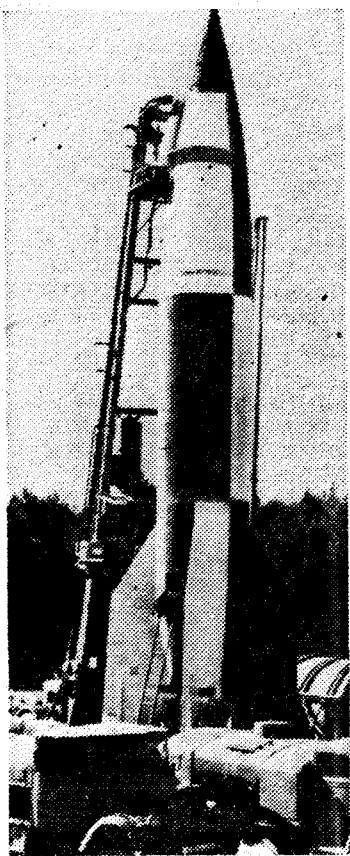
KAJ LE JE ZAKRIVIL TELEFON? Beograjska operna primadona Milka Stojanović je rekla: »Najbolj sovražim intrige in — telefon...«

ZLOBNI NAVIJAC. Neki navijač za nogometni klub Zvezdo je po časniku sporočil navijačem za nogometni klub Partizan: »Vi lahko zmagate samo v telovadbi, ker se vsa telovadna društva v Jugoslaviji imenujejo TVD Partizan...«

NI PRAZNOVERSKA... Ljiljana Petrović je dala uredniku stolpeca »Kluba poznanih« v »Večernjih novostih«: »Nikdar ne berem horoskopov (napovedi usode) in jim ne verjamem, razen tedaj, ko so pod mojim znamenjem ribe — ugodne napovedi...«

Rakete nekoč in danes

3

Raketa V-2 v nemški bazi leta 1944.

Na pomlad leta 1932 so se začela pogajanja med vojsko in VWR, ki jih je von Braun končal še poleti. Njegov oče baron Magnus je bil minister za kmetijstvo v von Papenovi vladi, zadnji nemški vladi pred nastopom Hitlerja, in to je mlademu znanstveniku gotovo pomagalo. Hotel je poleteti na Mesec in ni mu bilo mar, če je bil pogoj za to, da dobi denar za uresničitev svojih sanj, da gradi rakete za vojsko.

Po tistem je von Braun dobival na kupe denarja. Toda o njegovi dejavnosti ni bilo mogoče zvedeti ničesar. Zavesa se je dvignila šele 7. septembra 1944, ko je s premične platforme blizu Haaga švignila raketa V-2, namenjena na London. Raketa je bila dolga štirinajst metrov, njen premer je znašal poldrug meter, ob izstrelitvi je tehtala skoraj trinajst ton, pri čemer je bilo osem in pol ton goriva (pet ton kisika in tri tone in pol alkohola). V naboju je imela tisoč kilogramov amatola, mešanice tritola in amonijevog nitrata. Raketa je dosegla največjo hitrost 5.000 km na uro, v paraboli se je povzpela do višine 80.000 metrov, padla pa je 275 do 300 km od izstrelišča.

Raketni motor je deloval 65 sekund od višine 30.000 metrov, potem pa se je raketa vedla po zakonih balistike in kot topovska

krogla priletela nad cilj s hitrostjo 2000 km na uro, se pravi dosti hitreje od zvoka in dovolj hitro, da je ni bilo mogoče slišati pred eksplozijo.

V-2 je bila moderna raketa, prototip vseh drugih, ki so jih sledile do danes. Izdelava V-2 je terjala veliko naporov od von Brauna in njegove skupine, ki je delala v Peenemündetu ob Baltiku. Pri tem ni šlo samo za znanstvenoteknično delo. Nekoč je Himmler dal arretirati von Brauna in ga obtožil sabotaže. Bajce zato, ker von Braun ni hotel delati za SS. Potem so zavezniški bombardirali Peenemünde, da so morali delavnice preseliti drugam. Paziti se je bilo treba tudi Göringa. Von Braun je delal za kopensko vojsko, »glavarju« Luftwaffe (letalstva) Göringu pa to ni bilo všeč, tako da se je zelo veselil prvih ponesrečenih poskusov z raketa. Toda potem si je premislil in hotel je imeti »svojo raketo«. Naročil jo je pri Gerhardu Fieselerju, načrtovalcu znamenitega letala »štorklja«. Von Braunova raketa se je imenovala A-4 (ime so spreminili kasneje). Fieseler pa je izdelal letalo s krili, brez pilota, ki ga je poganjal pulsoreaktor, ekonomska varianta reaktivnega motorja, imenoval pa se je FI-103. Von Braunovo raketo so delali v vzhodnem Peenemündetu. Fieselerjevo pa v zahodnem Peenemündetu, kjer so izpopolnjevali tudi reaktivno lovsko letalo Messerschmidt 163 (vrednost tega letala pa Göringu nikakor ni šla v glavo).

Najprej je bila narejena Fieselerjeva raketa, ki je dobila ime V-1 ali Vergeltungswaffe 1 (Povračilno orožje 1), se pravi najhujše represalijsko orožje Hitlerjevega rajha. Dne 12. junija 1944 so prve V-1 priletele na britansko ozemlje. Toda negotovost je trajala le nekaj časa, zakaj Angleži so kmalu ugotovili, da je rakete, ki niso letele hitreje kot 650 km na uro, mogoče sestreliti z letali spitfire, tempest in prvimi reaktivnimi letali meteor.

Povsem drugače je bilo z V-2, povračilnim orožjem številka 2. Proti tej raketi so bili Angleži brez moči. Vendar pa niti V-2 ni bilo odločilno orožje: to je dobro vedel general Dornberger, vojaški poveljnik Peenemündeta; pa tudi von Braun, vendar se za to ni menil. V-2 s tonno eksplozivno in z majhno natančnostjo pri zadetku cilja je bilo torej bolj psihološko kot resnično nevarno orožje.

Sicer pa pravijo, da je von Braun dejal po izstrelitvi prve rakete V-2: »Škoda, da je pristala na napačnem planetu.«

Trdi tudi, da so pri prvem uspešnem poskusnem poletu V-2 pili šampanjec in da je v družbi, v kateri so bili von Braun, Oberth, Steinhoff in Thiel, general Dorn-

berger rekel: »Veste, kaj se je zgodilo danes? Danes se je rodila vesoljska ladja.«

Nesmisel je bil zaokrožen: iz sanj mladih navdušencev o poletu na Mesec se je rodilo orožje, ki je odprlo pot v astronautiko. Obenem je nastala tudi umetnost graditve raket.

Nemčija je pred koncem vojne imela najrazličnejše rakete: »atmosfersko« raketo V-1, balistično raketo V-2 (ti dve sta bili podaljšek artilerije), raketni letali ME-163 in bachem natter sta bili lovski pilotirani raketi; reihbote je bila protiletalska raketa, ki je prvič praktično uvedla večstopenjsko načelo Cjolkovskega (šlo je za raketo iz štirih stopenj, dolgo 11 metrov in 25 centimetrov).

Imeli so tudi druge rakete, ki pa za razvoj v prihodnosti niso tako pomembne. Prav tako za splošni razvoj raketne tehnike niso pomembni dosežki v drugih deželah. Morda so pomembnejše edinole rakete, ki so jih sovjetska lovška letala štorinovik zelo uspešno izstreljevala na nemške tanke.

Vendar je treba omeniti nekaj teh dosežkov. Med njimi so slavne sovjetske katjuše, rakete, ki so jih v snopih izstreljevali s tovornjakov in ki so jim nekateri rekli tudi »Stalinove orgle«. Njim po-

dobni so bili nemški Nebelwerfer in ameriški metalci raket, uporabljeni tako na tankih kot na izkrcevalnih ladjah. Sem sodi ameriška bomba Tiny Tim, ki jo je nesla raketa po tistem, ki so jo spustili iz letala, pa italijanska motorna bomba FF itd.

Tako se je rodila mislistika. Medtem ko je von Braun proučeval veliko dvostopenjsko raketo A-9/A-10, ki naj bi najprej poletela v višino, nato pa s krili letela v zraku na primer nad New Yorkom (toda za zgraditev takšne rakete so bila potrebna leta in leta, von Braun pa se je ukvarjal s tem, samo da bi ga SS pustili pri miru), so Američani prišli do atomske bombe. Ko se je von Braun po vojni izročil Američanom, ker je v napredku njihove tehnike in gospodarstva videl jamstvo za nadaljevanje svojega dela (cilj: Mesec), ni vedel in ni mogel vedeti za atomsko bombo, ki je med drugim tudi najhujši poraz nemške tehnike. Zaradi nacističnih ukazov, ki so vse do leta 1942 preprečevali sleherno razpravo o relativnostni teoriji, ker se je bila rodila v glavi Žida Einsteina, von Braun ni vedel, da bo ravno atomsko bomba poslala na Mesec njegove rakete.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Prispevki za šolo — spomenik NOB

Kmetijski inštitut Slovenije, Ljubljana	1.000.—	
Osnovna šola FRAM	139,10	
Organizacija ZB Pregarje — Iliriska Bistrica	300.—	
Slovenija-sadje Ljubljana (za reklamni oglas)	1.000.—	
Pavla Leban — Ljubljana	50.—	
Vedrog — Veležerog Ljubljana (za reklamni oglas)	2.500.—	
Jugotekstil impex, Ljubljana	10.000.—	
Anton Selak, Zakriž	100.—	
Železarski izobraževalni center pri Železarni Jesenice	500.—	
Industrija bombažnih izdelkov Kranj (za reklamni oglas)	3.000.—	
»Slasica« — Sports Ljubljana (za reklamni oglas)	500.—	
Opekarna Ljubecna pri Celju (za reklamni oglas)	1.250.—	
Zvezni center za izobraževanje gradbenih inštruktorjev Ljubljana	2.500.—	
»TEHNOUNION« Ljubljana	1.000.—	
PIT podjetje Kranj	500.—	
Krajevna konferenca SZDL Litija	200.—	
Tončka Brendič, Ljubljana (skupno vplač. 50)	25.—	
Šoštanj elektrarne (za reklamni oglas)	650.—	
Poklicna šola kovinarske stroke (Koper)	1.000.—	
Sindikalna podružnica »Zid-grad« Idrija	480.—	
Višja pomorska šola, Piran	500.—	
»Slovenija-les« kolektiv obrata v Cerknem	200.—	
Prosvetno društvo »Zora« Ravne pri Cerknem	400.—	
Organizacija ZB Novaki	2.223.—	
Delovna skupnost »Posebna osnovna šola« Idrija	240.—	
Osnovna šola »Franca Bukovca« Medvode — Preska	430.—	
»Tkanina«, Celje (za reklamni oglas)	1.250.—	

»Moda«, Celje (za reklamni oglas)	1.000.—
Republiški sekretariat za finance, Ljubljana	300.000.—
ZSJ — občinski svet Celje	1.000.—
Skupščina občine Ljubljana-Vič	10.000.—
Skupščina občine Piran	10.000.—
Republiška konferenca SZDI Slovenije	10.000.—
»Colora« tovarna barv in lakov — Medvode	10.000.—
»Commerce« — Ljubljana (za reklamni oglas)	1.500.—
Splošni projektivni biro v Ljubljani (za reklamni oglas)	400.—
Tovarna volnenih odev — Skofja vas (za reklamni oglas)	650.—

Elektro-gospodarstvo Maribor (za reklamni oglas)	500.—
Gozdno gospodarstvo Bled	500.—
Skupščina občine Trzin	3.000.—
Tovarna glinice in aluminija »Boris Kidrič«, Kidričev (za reklamni oglas)	2.500.—
Slavka Pirc — Brezovica — Kropa	50.—
Helena Cerne — Radovljica	20.—
Elza Osterman — Bled	100.—
»Cetisa«, Celje (za reklamni oglas)	1.000.—
Pivovarna »Union« Ljubljana (za reklamni oglas)	1.000.—
Jože Štrukelj, Nova Gorica (skup. vplač. 350)	50.—

Stanje 5. 8. 1970: 638.361,20

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem se zahvaljuje za doslej sprejete prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 SDK Idrija — Sklad za izgradnjo šole v Cerknem.

Francoska »proletarska levica«, katere ideja negira tako francosko kot oktobrsko revolucijo, ne uživa posebnih simpatij niti Komunistične partije Francije niti intelektualne levice v Franciji. Nedo dolgo tega so zaprli tudi urednike njihovega organizacijskega glasila »La Cause du Peuple«. Vodstvo lista pa je — na veliko presenečenje vsega sveta — prevzel književnik in filozof Jean-Paul Sartre. Ne le, da list ureja brezplačno, ampak ga skupaj s svojo soprogo Simone de Beauvoir kljub ostri policijski prepovedi tudi deli po pariških ulicah.

BREST POHIŠTVO

37

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana Beethovnova 11 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Pisk in čišče: ZGF »Delo« Ljubljana Pomislovec 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 54 par — Za urozmestv stane 54 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov Uprava »TV 15« Ljubljana Beethovnova 11 ali na tekoči račun številka 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavna in odgovorna urednica 21-901 — Javnost in novinarji 23-313 — Uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo